

PL ISSN 0033-202 X

POLSKA AKADEMIA NAUK – BIBLIOTEKA W WARSZAWIE
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

ROCZNIK 47
zeszyt 4
1979

OSSOLINEUM

REDAKCJA

BARBARA SORDYŁOWA — redaktor naczelny
IZABELA KUCZYŃSKA (sekretarz redakcji),
MARIA LENARTOWICZ, LEON ŁOŚ

RADA REDAKCYJNA

HELENA WIĘCKOWSKA — przewodnicząca
CZESŁAW DEJNAROWICZ, CECYLIA DUNINOWA, BARBARA EYCHLEROWA,
ZBIGNIEW JABŁOŃSKI, IZABELA KUCZYŃSKA, MARIA LENARTOWICZ,
LEON ŁOŚ, HENRYK SAWONIAK, ANNA SITARSKA, BARBARA SORDYŁOWA,
HANNA ZASADOWA

Stały dodatek do Przeglądu Bibliotecznego

**BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA
I INFORMACJI NAUKOWEJ**

Opracowanie:

Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Redaktor: BARBARA EYCHLEROWA

Adres Redakcji:

Biblioteka PAN, 00-901 Warszawa. Pałac Kultury i Nauki,
VI p. tel. 20-33-02, teleks 815360 bpan pl

Adres Wydawnictwa

Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo PAN, 50-106 Wrocław,
Rynek 9

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 47

1979

Zeszyt 4

TREŚĆ

Współtwórcy polskiego bibliotekarstwa — świadkowie sześćdziesięciu lat ... Wywiad z profesorem doktorem Janem Baumgartem (Rozm. <i>Barbara Sordylowa</i>)	393
Biobibliografia Jana Baumgarta (oprac. <i>Janina Tyszkowska</i>)	409

Artykuły

CECYLIA Z. GAŁCZYŃSKA: Bibliografia terytorialna jako nowa koncepcja bibliografii regionalnej	413
---	-----

Doniesienia. Komunikaty

O specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych (<i>Elżbieta Malinowska</i>)	423
Grupa Robocza ds. Bibliografii Regionalnej w Sekcji Bibliograficznej SBP (<i>Cecylia Z. Gałczyńska</i>)	427

Sprawozdania

Seminarium nt. Automatyzacji udostępniania zbiorów bibliotecznych, Janowice, 5-6.12.1978 (<i>Maria Brykczyńska</i>)	429
Półtora wieku Książnicy Raczyńskich (<i>Marceli Kosman</i>)	432
Ogólnopolska konferencja poświęcona bibliotecznym zbiorom rękopiśmiennym, Wrocław, 23-24.03.1979 (<i>Jan Litwinek</i>)	437

Recenzje

Katalogi rzeczowe

Organizacja systematycznych i przedmiotnych katalogów naukowych bibliotek. Sbornik naučných trudov. Moskva 1975-1976. — Systematicheskie i predmetnye katalogi naučných bibliotek. Sbornik naučných trudov. Moskva 1978 (<i>Ewa Stępniańska</i>)	441
--	-----

Niemiecki słownik archiwalny

Lexikon Archivwesen der DDR. 2 Aufl. Berlin 1977 (<i>Przemysław Baśński</i>)	446
--	-----

Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Alicja Olejnik</i>)	449
--	-----

Kronika krajowa	451
---------------------------	-----

Wydawnictwa otrzymane	455
---------------------------------	-----

Autorzy	456
-------------------	-----

CONTENTS

Creators of Polish librarianship — Witnesses of sixty years.	
An interview with prof. dr Jan Baumgart (by Barbara Sordylowa) . . .	393
Bibliographic note of Jan Baumgart (by Janina Tyszkowska) . . .	409

Articles

CECYLIA Z. GAŁCZYŃSKA: Territorial bibliography as new concept of regional bibliography (Summary — 422)	413
--	-----

Communications

On specialization of library materials collections (Elżbieta Malinowska)	423
Working Group for Regional Bibliography within Bibliographic Section of PLA (Polish Library Association) (Cecylia Z. Gałczyńska)	427

Reports

Seminar on automatization of circulation of library materials, Janowice, 5-6 December, 1978 (Maria Brykczyńska)	429
A century and a half of Raczyńskis' Library (Marceli Kosman)	432
National conference on library manuscriptal collections, Wrocław, 23-24.03.1979 (Jan Litwinek)	437

Reviews	441
News from the country	451
Publications received	455
Contributors	456

WSPÓŁTWÓRCY POLSKIEGO BIBLIOTEKARSTWA

— ŚWIADKOWIE SZEŚCIDIESIĘCIU LAT...

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 1979 4
PL ISSN 0033-202X

WYWIAD Z PROFESOREM DOKTOREM JANEM BAUMGARTEM

Przeгляд Biblioteczny — Jest Pan Profesor świadkiem kilkudziesięcioletniej historii bibliotekarstwa polskiego w odrodzonej — w wyniku I wojny światowej — niepodległej Polsce a następnie w odbudowanej ze zniszczeń II wojny światowej — Polsce Ludowej. Zaczynał Pan karierę zawodową bibliotekarza w bibliotekach naukowych Poznania właśnie w okresie międzywojennym a konkretnie w grudniu 1931 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. Będąc jednym ze współtwórców bibliotekarstwa polskiego, co może Pan Profesor powiedzieć na temat zmian, jakie zaszły na przestrzeni tych kilkudziesięciu lat w organizacji bibliotek i w ogóle bibliotekarstwa polskiego — w największym oczywiście skrócie?

Fot. L. Orczykowski

Jan Baumgart — Po 43-letniej pracy zawodowej w bibliotekarstwie polskim postawione pytanie przenosi mnie do początków kształtowania się w tym zawodzie, który z czasem wciągnął mnie niepodzielnie i stał się moim celem. Miałem szczęście pracować od 1931 r. w dobrze zorga-

nizowanej Bibliotece Uniwersytetu Poznańskiego, poznawać ówczesnych wytrawnych polskich bibliotekarzy, uczestniczyć w komisjach, konferencjach i zjazdach. Wciągano mnie w prace ogólnobibliotekarskie, które wykonywałem z pewnymi trudnościami, ale z zadowoleniem. Istotnie jestem świadkiem kilkudziesięcioletniej historii bibliotekarstwa polskiego: w odrodzonej niepodległej Polsce oraz w odbudowanej ze zniszczeń II wojny światowej Polsce Ludowej.

Jako jednemu ze współtwórców polskiego bibliotekarstwa powojennego trudno mi w skrócie odpowiedzieć na pytanie o zmiany, jakie zaszły na przestrzeni kilkudziesięciu lat w organizacji bibliotek i w ogóle w bibliotekarstwie polskim. Są różnice zasadnicze, przede wszystkim jeśli chodzi o warunki, w jakich pracowaliśmy w okresie międzywojennym i pracujemy w Polsce Ludowej. W okresie międzywojennym, w którym odbywał się proces scalania byłych zaborów, nie mieliśmy naczelnej władzy bibliotekarskiej. Nie było państwowej polityki bibliotecznej. Istniał w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego osobny wydział (do 1928 r.), a potem referat dla bibliotek naukowych w Departamencie IV, sprawy bibliotek publicznych należały do kompetencji Wydziału Oświaty Pozaszkolnej w tymże Ministerstwie. Osiągnięcia nasze zawdzięczaliśmy w dużej mierze jednostkom, zwłaszcza dyrektorom bibliotek. Polityką biblioteczną zajmował się Zarząd Związku Bibliotekarzy Polskich, a następnie — od listopada 1926 r. — Rada ZBP.

Jest rzeczą znamioną, że członkowie ZBP wykazywali inicjatywę i prężność, ale prace te były utrudniane w dużej mierze przez brak ujednoczenia organizacyjnego bibliotek. Sprawa zmieniła się na korzyść w l. 1927-1939. Walka o ustawę biblioteczną skończyła się wprawdzie niepowodzeniem, ale dała podstawy do pracy w tym kierunku w Polsce Ludowej.

Osiągnięcia bibliotekarstwa polskiego w okresie międzywojennym zostały w dużej mierze zniweczone w czasie II wojny światowej. W Polsce Ludowej trzeba było rozpocząć niemal od podstaw. Po dewastacjach okupacji hitlerowskiej przystąpiono w 1945 r. do wyteżonej działalności nad odbudową bibliotek i kształceniem młodej kadry bibliotecznej. Straty personalne bibliotekarstwa polskiego podczas wojny były duże, ale pozostali wybitni bibliotekarze z czasu międzywojennego, jak: Jan Augustyniak, Aleksander Birkenmajer, Marian Des Loges, Eustachy Gaberle, Józef Grycz, Alodia Kawecka-Gryczowa, Helena Hleb-Koszańska, Bogdan Horodyski, Antoni Knot, Józef Korpała, Edward Kuntze, Adam Lewak, Marian Łodyński, Adam Łysakowski, Jan Muszkowski, Krystyna Remełowa, Paweł Rybicki, Stefan Vrtel-Wierczyński, Helena Więckowska — przystąpili ze wzmożoną energią do pracy. Władze partyjne i państwowe doceniały i wspomagały wysiłki bibliotekarzy. Doceniona została rola książki i bibliotek w upowszechnianiu kultury i nauki. Dynamiczna dążność do kształcenia się wywierała wielki nacisk na program bibliotek,

na rozwój działalności usługowej bibliotek a zwłaszcza na obsługę czytelnika. To sprawiło, że działalności tej nie da się porównać z okresem międzywojennym.

Pierwsze lata Polski Ludowej przyniosły duże osiągnięcia organizacyjne. Ustanowiono Naczelną Dyрекcję Bibliotek, powołano do życia Państwowy Instytut Książki oraz wydano fundamentalny dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi (17.4.1946), który uznał zbiory biblioteczne za narodowe mienie kulturalne, służące całemu społeczeństwu. Dzięki niemu utworzono ogólnokrajową sieć bibliotek publicznych, rozbudowano sieć bibliotek szkolnych i pedagogicznych, sieć bibliotek naukowych ogólnych i specjalnych oraz biblioteki fachowe. Specjalne zadania powierzono Bibliotece Narodowej jako centralnej bibliotece państwowej. Podsumowaniem tych osiągnięć był imponujący wynik rejestracji bibliotek publicznych z 1948 r.

W następnych latach na czoło wysunęły się zagadnienia upowszechniania kultury i czytelnictwa. Duże znaczenie miała zorganizowana przez resort w 1951 r. tzw. Konferencja Krynicka. Jej uchwały mówiły o konieczności unormowania wyposażenia i pracy bibliotek oraz włączenia budownictwa bibliotecznego do ogólnopaństwowych planów inwestycyjnych. Praktycznym rezultatem Konferencji było tworzenie w bibliotekach ośrodków informacyjno-bibliograficznych.

Rok 1951 przyniósł też poważne zmiany organizacyjne, które zapoczątkowały istniejącą decentralizację w kierowaniu polityką biblioteczną w kraju. Ministerstwo Kultury i Sztuki miało sprawować opiekę nad wszystkimi bibliotekami poprzez Departament Bibliotek, ale w praktyce ograniczyło się do opieki nad bibliotekami własnego resortu.

W okresie tym największą aktywność wykazały biblioteki szkół wyższych, w dużej mierze dzięki pracom powołanej w 1954 r. przy Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego Komisji do Spraw Bibliotek, późniejszej Komisji do Spraw Bibliotek i Informacji Naukowej. Wyodrębniła się i wydoskonalila sieć bibliotek Polskiej Akademii Nauk. Szerzej rozwinęła się współpraca z innymi sieciami bibliotecznymi.

Brak ośrodka koordynującego sprawy biblioteczne w kraju zaktywizował Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Zorganizowane przez SBP w l. 1956, 1968 i 1975 ogólnopolskie zjazdy bibliotekarzy zajmowały się tematyką skupiającą zainteresowania całego środowiska bibliotekarskiego, a więc zagadnieniem czytelnictwa, organizacji bibliotek, specjalizacji, informacji naukowej i współpracy międzybibliotecznej oraz modernizacji bibliotek.

Widocznym skutkiem współpracy Zarządu Głównego SBP z Ministerstwem Kultury i Sztuki oraz z bibliotekami innych resortów było przygotowanie *Ustawy o bibliotekach* z dn. 9.4.1968. Ustawa przyczyniła się do usunięcia luk w dotychczasowym ustawodawstwie bibliotecznym.

Stały wzrost czytelnictwa jest zjawiskiem pozytywnym, ale biblioteki

opanowują z trudem obsługę wzrastającej liczby czytelników. W szkołach wyższych podwyższenie limitów przyjęć, tworzenie nowych kierunków, wzrost kadry naukowej nakładają na biblioteki zwiększone zadania. Wzrosła też liczba szkół wyższych. Tymczasem nastąpiło opóźnienie w zakresie inwestycji bibliotecznych, nie nadążamy też z mechanizacją i automatyzacją w bibliotekach. Rozwój bibliotek stworzył zapotrzebowanie na wykwalifikowaną kadrę pracowników. W ostatnich latach może w zbyt szybkim tempie powstawały instytuty i zakłady bibliotekoznawstwa i informacji naukowej; odczuwa się bowiem brak wyżej kwalifikowanej kadry naukowo-dydaktycznej w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.

Trudności dotyczące polityki bibliotecznej są spowodowane brakiem centralnej komórki administracyjnej i postępującą decentralizacją w zarządzaniu bibliotekami. Reforma administracyjna z 1975 r. stworzyła pewne trudności w pracy bibliotek publicznych na szczeblu dawnych powiatów.

Warunki bytowe bibliotekarzy ulegały stopniowej poprawie. M.in. bibliotekarze dyplomowani w szkołach wyższych i w Polskiej Akademii Nauk zostali objęci w 1972 r. Kartą praw i obowiązków nauczyciela. Zasadnicza poprawa bytowa nastąpiła w 1974 r. Na warsztacie znajduje się jeszcze zagadnienie specjalizacji bibliotek, zainicjowane artykułem Edwarda Kuntzego na łamach *Przeglądu Bibliotecznego* w 1937 r.¹, a obecnie zbliżające się do rozwiązania.

Informacja naukowa w bibliotekach, początkowo związana z udostępnianiem zbiorów, w ciągu ostatnich 60 lat usamodzielniała się; powstały oddzielne ośrodki, działy czy oddziały o stale rosnącym zakresie działania. Punktem zwrotnym była uchwała nr 35 Rady Ministrów z 1971 r. w sprawie rozwoju informacji. Nad jej realizacją czuwa ośrodek koordynacyjny w postaci Centrum INTE przy ministrze nauki, szkolnictwa wyższego i techniki.

Na podkreślenie zasługuje rozwój Biblioteki Narodowej. Byłem w okresie międzywojennym świadkiem dyskusji o zadaniach Biblioteki Narodowej i świadkiem stałego i systematycznego rozwoju tej instytucji mimo ciężkich warunków lokalowych. Na rozwój jej miałem też możliwość patrzeć jako długoletni członek Rady Naukowej Biblioteki. Najbardziej palącym zagadnieniem była budowa gmachu tak w okresie międzywojennym, jak i w Polsce Ludowej, obecnie szczęśliwie realizowana.

Wspominając o budownictwie bibliotecznym na pierwszym miejscu wymienię piękny gmach Biblioteki Jagiellońskiej, budowany w ostatnich latach przed II wojną światową, a rozbudowany w 1963 r. Drugim gmachem budowanym w okresie międzywojennym była Miejska Biblioteka Publiczna w Łodzi. Po wojnie poświęcono dużo uwagi sprawie budownic-

¹ E. Kuntze: *Kilka uwag o specjalizacji bibliotek*, „Prz. Biblot.” 1937 R. 11 z. 2 s. 68-76. Zob. też doniesienie na s. 423.

stwa bibliotecznego, co znalazło odbicie także w piśmiennictwie. Wybitnym znawcą tego zagadnienia był zmarły w 1978 r. Władysław Piasecki. Z okresu powojennego mamy nowe gmachy: Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi, Biblioteki Międzyuczelnianej i Biblioteki KUL w Lublinie, Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, Biblioteki Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, Biblioteki Miejskiej im. Kopernika w Toruniu, Biblioteki Wojewódzkiej w Zielonej Górze, nie wymieniając już innych nowych gmachów mniejszych bibliotek publicznych. Rozbudowano też szereg innych bibliotek z Biblioteką Publiczną m.st. Warszawy na czele.

Przegląd Biblioteczny — Od początku łączył Pan działalność zawodową z bardzo czynną działalnością społeczną, najpierw w Związku Bibliotekarzy Polskich a następnie w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich, pełniąc szereg ważnych funkcji, do funkcji przewodniczącego Zarządu Głównego SBP włącznie. Jak obecnie, z pewnego już dystansu, ocenia Pan działalność Związku i Stowarzyszenia, a w szczególności starania o ustawę biblioteczną w okresie międzywojennym, doprowadzenie do wydania dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi w 1946 r. oraz aktu normatywnego o najwyższej randze, tj. *Ustawy o bibliotekach* z dn. 9 kwietnia 1968 r.?

I dodatkowe pytanie, czy ustawa spełniła nadzieje i oczekiwania środowisk bibliotekarskich?

Jan Baumgart — Działalność zawodową bibliotekarską łączyłem od samego początku z działalnością społeczną. Z pewnego już dystansu oceniałem działalność Związku Bibliotekarzy Polskich i Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w referacie wygłoszonym na uroczystym zebraniu w 1957 r. poświęconym 40-leciu organizacji² oraz w obszernej pracy o 50-leciu SBP (1917-1967), która ukaże się w mojej książce pt. „Bibliotekarstwo. Biblioteki. Bibliotekarze”.

Moja ocena działalności Związku i Stowarzyszenia jest pozytywna. Nie wyobrażam sobie pracy bibliotek w okresie międzywojennym bez udziału ZBP. Przypomnę, że wówczas istniała jedynie Sekcja Piśmiennictwa, Bibliotek i Archiwów w Ministerstwie WRIOP. Przez pewien okres działał Wydział Bibliotek, który zlikwidowano w 1928 r. Starania o jego przywrócenie nie odniosły skutku. Jedynie od 1926 r. istniała Rada ZBP, którą ówczesny naczelnik Wydziału Bibliotek Stefan Demby na II Zjeździe bibliofilów w Warszawie nazwał swym organem doradczym i opiniodawczym. Z satysfakcją należy podkreślić stałe uczestnictwo reprezentantów Ministerstwa WRIOP radcy dra Józefa Grycza oraz wizytatora ministerialnego Józefa Janiczka na posiedzeniach Rady ZBP do 1939 r.

² J. Baumgart: *Rzut oka na dzieje Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*. „Prz. Bibliot.” 1957 R. 25 z. 4 s. 292-324.

W okresie 1926/27-1939 „zorganizowanego współdziałania” Rada ZBP systematycznie kierowała całokształtem działalności Związku (kadencje Edwarda Kuntzego i Stefana Wierczyńskiego). Od 1927 r. zaczął wychodzić nasz organ — *Przegląd Biblioteczny*, rejestrujący przejawy działalności Związku. Odbiciem prac i życia ZBP były starannie przygotowywane zjazdy bibliotekarzy. Największym powodzeniem cieszył się IV Zjazd bibliotekarzy polskich w Warszawie (31.5.-2.6.1936). Uczestniczyło w nim 519 osób. Zjazdy zaktywizowały również akcję wydawniczą. Niektóre koła ZBP poświęcały jej szczególnie dużo uwagi. Do nich należało przede wszystkim Koło Krakowskie (seria *Prace Biblioteczne Krakowskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich*).

W organizacji bibliotekarstwa oświatowego dominującym zagadnieniem była sprawa ustawy bibliotecznej, ciągnąca się przez wszystkie lata istnienia ZBP. Pierwszy projekt ustawy powstał w 1921 r. Od 1926 r. ZBP wzmógł swe starania na tym polu; Koło Warszawskie opracowało nawet projekt ustawy bibliotecznej (1927). W 1936 r. IV Zjazd bibliotekarzy polskich poświęcił tej zasadniczej sprawie wiele uwagi. W 1937 r. urządzono specjalną konferencję na ten temat. Wszystkie wysiłki i starania nie dały jednak rezultatu w okresie przedwojennym; największą przeszkodę stanowiły kwestie finansowe i polityczne.

W działalności ZBP należy podkreślić zasługi Poradni Bibliotecznej w Warszawie, pracującej owocnie przez pełnych 10 lat (1929-1939) pod kierunkiem Wandy Dąbrowskiej. Działalność Poradni była wszechstronna, szczególnie na odcinku bibliotek publicznych. Wystarczy wskazać na jej akcję wydawniczą. Poradnia zdołała przetrwać jako prywatna instytucja okupację niemiecką; uległa całkowitemu zniszczeniu w okresie Powstania Warszawskiego.

W początkowym okresie Związek Bibliotekarzy Polskich zawdzięczał swe największe osiągnięcia przede wszystkim pierwszym przewodniczącym: Ignacemu Tadeuszowi Baranowskiemu, Mieczysławowi Rulikowskiemu, Zygmuntowi Batowskiemu, Janowi Muszkowskiemu, Faustynowi Czerwijowskiemu. W drugiej fazie w kadencjach Rady ZBP wielkie zasługi mieli jej ówcześni przewodniczący: Edward Kuntze, Stefan Wierczyński, Adam Łysakowski oraz zastępcy: Jan Muszkowski, Marian Łodyński i Jan Niezgoda a także inni wybitni, aktywni bibliotekarze.

Co cechowało bibliotekarzy w okresie międzywojennym? Zapał, ambicja przynależności do ZBP i w miarę możliwości czynny udział w różnych pracach. Jedynie w l. 1931-1933 istniejący kryzys gospodarczy w kraju spowodował zmniejszenie się liczby członków Związku.

Zanim przystąpię do omówienia spraw związkowych w Polsce Ludowej, przedstawię przygotowania do odbudowy życia bibliotek. Już w czasie okupacji, szczególnie w l. 1943-1944 w pracach planowanych na okres powojenny i prowadzonych przede wszystkim pod kierunkiem J. Grycza ustalono wytyczne m.in. przyszłej ustawy bibliotecznej, pla-

nu sieci bibliotecznej, organizacji naczelných władz bibliotecznych, organizacji szkoleniá bibliotekarzy, akcji rewindykacyjnej, rewizji przepisów katalogowania alfabetycznego. O projekcie ustawy o bibliotekach myśla-no już w rządzie lubelskim w 1944 r. Na realne tory weszła ta sprawa w Warszawie, gdy w Ministerstwie Oświaty Józefowi Gryczowi powierzono pieczę nad sprawami bibliotecznymi. Początkowo napotymano na trudności finansowe, ale interwencja u premiera Edwarda Osóbki-Morawskiego przeważała szale na korzyść projektu. Zasluga w tym dyrektora departamentu Min. Oświaty Haliny Kuczkowskiej. Doszło więc do wydania *Dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi* (17.4.1946). Jest to pierwszy akt prawny o wielkim znaczeniu, określający zakres opieki państwa nad wszystkimi bibliotekami i zbiorami bibliotecznymi. Naczelný nadzór i opiekę nad nimi *Dekret* powierzał Ministerstwu Oświaty, które wykonywało tę funkcję poprzez Naczelną Dyrekcję Bibliotek, stanowiącą jeden z departamentów Ministerstwa Oświaty. Uprawnienia te zostały przekazane na mocy ustawy z dnia 31.10.1951 ministrowi kultury i sztuki. Opiekę nad bibliotekami sprawował odąd Centralny Zarząd Bibliotek, przekształcony w 1957 r. w Departament Bibliotek, w 1958 r. w Departament Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek, przemianowany w 1976 r. na Departament Bibliotek, Domów Kultury i Działalności Społeczno-Kulturalnej.

W Polsce Ludowej Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich (1945-1953) a od r. 1953 Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w pełni włączały się w całokształt spraw bibliotecznych. W nowych warunkach ustrojowych Polska Ludowa, stwarzając podstawy ustawodawcze dla rozwoju bibliotekarstwa polskiego i kultury narodowej, rozwiązała problem bibliotek publicznych. Wskutek zasadniczej zmiany w strukturze organizacyjnej centralnej i terenowej administracji państwowej, a także wskutek rozwoju bibliotek, ich decentralizacji oraz powstania jednostek nowego typu — bibliotek fachowych, przepisy dekretu o bibliotekach już nie wystarczały. Zrodziła się potrzeba określenia nowych zasad koordynowania rozwoju bibliotek różnych typów w ogólnokrajowej sieci bibliotecznej.

W okresie tym Zarząd Główny SBP włączał się w rozwiązywanie tych problemów, zdobywając sobie poważny autorytet u władz państwowych jako reprezentant interesów bibliotekarzy. Ważnym wydarzeniem było zorganizowanie Ogólnopolskiego zjazdu bibliotekarzy i Ogólnokrajowej narady bibliografów (16-19.2.1956). W uchwałach Zjazdu podkreślono konieczność powołania centralnej komórki koordynującej politykę biblioteczną w państwie. Ze sprawą tą związane były liczne zagadnienia, rozważane na różnych posiedzeniach ministerialnych i SBP. Zdaniem Stowarzyszenia utworzony Centralny Zarząd Bibliotek (zmieniał nazwy w ramach Departamentu) nie kierował całością spraw bibliotecznych stosownie do ustaleń ustawy z dn. 31.10.1951, lecz ograniczał się do opieki

nad siecią bibliotek publicznych oraz Biblioteką Narodową. W ramach decentralizacji zarządzania bibliotekami zaistniała wielotorowość różnych przedsięwzięć, nie zawsze koordynowana przez Ministerstwo Kultury i Sztuki. Działalność Zarządu Głównego SBP miała na celu choć w części łagodzić brak ośrodka koordynacyjnego. W tym czasie przewodniczący Zarządu Głównego SBP Bogdan Horodyski (1957–1965) umieścił w programie prac Stowarzyszenia wiele spraw zawodowych a również sprawę utworzenia organu koordynującego politykę biblioteczną.

W latach tych dojrzało opracowanie nowego projektu ustawy o bibliotekach, w których to pracach wzięło żywy udział SBP. Należałem do grupy bibliotekarzy przygotowujących projekt pod przewodnictwem Bogdana Horodyskiego. Pamiętam liczne posiedzenia i narady na różnych szczeblach, także w Ministerstwie Kultury i Sztuki i w Komisji Sejmowej Kultury oraz Nauki. Współpraca z Ministerstwem Kultury i Sztuki przyczyniła się do większego zbliżenia poszczególnych sieci bibliotecznych.

Pomyślnie zakończenie prac nad projektem ustawy zapowiedział w czasie obrad VI Zjazdu bibliotekarzy polskich (12–14.2.1968) minister kultury i sztuki Lucjan Motyka. Dnia 9.4.1968 Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalił ustawę, będącą szczytowym osiągnięciem w zakresie ustawodawstwa bibliotecznego, wypełniającym dotychczasowe luki i niedostatki. Ustawa określa biblioteki i ich zbiory jako dobro narodowe, służące rozwojowi nauki, kultury i gospodarki narodowej oraz socjalistycznemu wychowaniu społeczeństwa. Zasadnicze znaczenie posiada art. 10, na mocy którego powołano Państwową Radę Biblioteczną, będącą organem opiniodawczym i doradczym ministra kultury i sztuki w sprawach bibliotek. Powstanie Państwowej Rady Bibliotecznej stanowi realizację wieloletnich postulatów dotyczących potrzeby istnienia ośrodka koordynującego i kierującego sprawami bibliotek wszystkich sieci.

Na pytanie, czy ustawa spełniła nadzieje i oczekiwania środowisk bibliotekarskich, odpowiadam po 10 latach jej działania twierdząco. W zasadniczym zrebie zdała ona egzamin życiowy, chociaż — jak zwykle z biegiem czasu — postęp wymaga od władz zwierzchnich zmian aktów normatywnych. Z okazji dziesięciolecia ustawy odbyła się konferencja naukowa w Łodzi w dn. 6–7 kwietnia 1978 r. na temat stanu i perspektyw rozwoju ustawodawstwa bibliotecznego w Polsce. O realizacji ustawy mówiła Ewa Pawlikowska na łamach *Przeglądu Bibliotecznego*⁸. Od siebie dodam, że artykuły 16 i 19 zdezaktualizowały się częściowo wskutek zniesienia urzędu przewodniczącego Komitetu Nauki i Techniki oraz wobec reformy administracji państwowej z 1975 r.

Wiele ciekawego materiału dotyczącego różnych zastrzeżeń w związku

⁸ E. Pawlikowska: *O dalszej realizacji ustawy o bibliotekach w latach 1974–1978*. „Prz. Bibliot.” 1978 R. 46 z. 4 s. 397–406.

z realizacją ustawy z dn. 9.4.1968 wniosła dyskusja w redakcji *Bibliotekarza* dn. 21.3.1978. Charakterystyczne jest, że wracamy ciągle do postulatu powołania ośrodka koordynującego politykę biblioteczną i mamy pretensje do mało sprawnego działania Departamentu Bibliotek. Popieram tu głosy Jana Wołosza oraz Jerzego Maja z Biblioteki Narodowej⁴.

Na konferencji łódzkiej Edward Paliński omówił działalność Państwowej Rady Bibliotecznej w l. 1969-1977, w której przez kilka lat byłem czynny jako przewodniczący Sekcji ds. Zbiorów Bibliotecznych. W swojej końcowej wypowiedzi E. Paliński wskazał na potrzebę przeprowadzenia pewnych zmian w jej organizacji, m.in. powoływanie składu PRB na określone kadencje, gdyż dotychczasowa polityka odwoływania i powoływania poszczególnych jej przedstawicieli nie zdaje w pełni egzaminu. W pełni popieram ten wniosek. Wołałem o to już znacznie wcześniej, będąc czynnym członkiem PRB.

Na koniec wypowiedzi o działalności SBP chciałbym wyrazić swoją troskę o szersze wstępowanie młodej kadry bibliotecznej w szeregi Stowarzyszenia, o większą jej aktywność oraz czynny udział w pracach organizacji. Jak zauważyłem, młodzi bibliotekarze nie doceniają działalności organizacyjnej SBP oraz rangi naszego zawodu.

Przegląd Biblioteczny — Ma Pan Profesor duże, wieloletnie doświadczenie w zakresie szkolenia bibliotekarzy. W latach 1945-1946 brał Pan udział w organizowaniu kursów bibliotekarskich w Poznaniu, Kórniku, Krakowie i Wrocławiu. Wykładał Pan na nich bibliografię i bibliotekarstwo, przyczyniając się do odbudowy kadr dla bibliotek naukowych. Od 1962 r. działał Pan Profesor w Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla Bibliotekarzy Dyplomowanych jako zastępca przewodniczącego a następnie przewodniczący. W 1970 r. doprowadził Pan Profesor do uruchomienia Międzywydziałowego Studium Bibliotekoznawstwa UJ, a następnie przyczynił się Pan walnie do powołania w 1974 r. na UJ pełnych stacjonarnych i zaocznych studiów w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. W związku z tym co może Pan Profesor powiedzieć o przemianach, jakie zaszły w kształceniu bibliotekarzy w okresie międzywojennym oraz w okresie Polski Ludowej i jak ocenia Pan obecne programy kształcenia bibliotekarzy w ośrodkach akademickich?

Jan Baumgart — Kształcenie i szkolenie bibliotekarzy jest problemem zasadniczym dla pracy w bibliotekach i dla ich rozwoju. O przemianach, jakie zaszły w kształceniu bibliotekarzy w okresie międzywojennym oraz w okresie Polski Ludowej, można w skrócie powiedzieć, co następuje. Cechą wspólną obydwu okresów jest organizowanie kursów po obydwóch wojnach światowych. Było to nieodzowne. Inicjatywa należała do dyrek-

⁴ J. Maj: [Wypowiedź podczas dyskusji nt. Dziesięciolecia ustawy o bibliotekach] „*Bibliotekarz*” 1978 R. 45 nr 3 s. 68-69.

torów bibliotek. Kursy organizowano w l. 1919-1921 i 1945-1948. Oczywiście, po II wojnie światowej liczba zarówno kursów, jak i uczestników była nieproporcjonalnie wyższa. Opanowanie technologii bibliotecznej w okresie międzywojennym było mniej trudne niż obecnie wobec wzmoczonego rozwoju i rozrostu bibliotek. W okresie międzywojennym kursy organizowano sporadycznie, szczególnie w l. 1927-1937, i to tylko w większych ośrodkach: w Warszawie, Krakowie, Łodzi i Wilnie. Nie miał ich Lwów i Poznań.

W Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu w przeciwieństwie do pierwszego dyrektora Edwarda Kuntzego, który zorganizował dwa kursy dla bibliotekarzy, następny dyrektor Stefan Wierczyński nie przywiązywał większej wagi do kursowego szkolenia zawodowego. Uważał, że rzeczą kandydata jest samodzielne kształcenie się łącznie z przygotowaniem się do egzaminu państwowego. Toteż w ciągu dziesięciolecia swojej dyrektury (1927-1937) nie zorganizował żadnego kursu szkoleniowego. Należę właśnie do tej kategorii osób, które w tym okresie, w lutym 1935 r., przystąpiły do egzaminu państwowego. Kandydaci rozpoczęli pracę w bibliotece z różnym przygotowaniem; najczęściej byli to historycy i poloniści. Dyrekcja pilnowała tylko dwóch rzeczy: wszyscy kandydaci musieli przejść praktykę katalogowania alfabetycznego oraz praktykę w tym dziale, do którego byli przydzieleni. Do normalnej praktyki we wszystkich działach przystąpiono dopiero na moją prośbę. Dyrektor przydzielał też kandydatom referaty do opracowania z zakresu bieżącej działalności biblioteki. Reszta należała do przygotowujących się do egzaminu, m.in. zapoznanie się z całością pracy w bibliotece, z księgozbiorem podręcznym oraz z literaturą przedmiotu w zakresie księgoznawstwa, bibliotekoznawstwa, bibliografii, historii bibliotek, prawa administracyjnego. Metoda ta miała także swoje dobre strony. Wymagała więcej samodzielności. Zaś kandydaci udający się na państwowy egzamin bibliotekarski musieli najpierw złożyć egzamin u dyrektora biblioteki.

Inicjatorem doksztalcania w Poznaniu był Adam Łysakowski; dla specjalnej akcji katalogowania bibliotek seminaryjnych i zakładowych Uniwersytetu Poznańskiego zorganizował w 1929 r. kurs, którego wynikiem była kilkuletnia praca nad Centralnym Katalogiem Bibliotek Seminaryjnych i Zakładowych Uniwersytetu.

Charakter doksztalcający miał Ogólnopolski wakacyjny kurs bibliotekarski ZBP (kierownik: Adam Łysakowski) w Werkach pod Wilnem w dn. 3-24 lipca 1928 r., który odznaczał się wysokim poziomem. Byłem uczestnikiem tego kursu.

Na uwagę zasługują też kursy zorganizowane przez Poradnię Biblioteczną Warszawskiego Koła ZBP oraz kursy Towarzystwa Szkoły Ludowej (TSL) w Krakowie i Towarzystwa Czytelń Ludowych (TCL) w Poznaniu.

W Polsce międzywojennej kształcenie na poziomie akademickim przyszłych pracowników bibliotek oświatowych prowadziła prof. Helena Radlińska w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie na Studium Pracy Społeczno-Oświatowej. Pod kierunkiem dyrektora Faustyna Czerwijowskiego działała w l. 1929-1939 Szkoła Bibliotekarska przy Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy. Tamże prowadzony był również pomaturalny roczny kurs przygotowujący pracowników dla bibliotek publicznych.

Od pierwszych dni Polski Ludowej, obok zabezpieczania zbiorów, najważniejszą sprawą było zdobywanie kadr bibliotecznych. W tym celu organizowano wspomniane już kursy bibliotekarskie w l. 1945-1948. Kształceniem i doksztalcaniem zajęły się Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego łącznie — ze Związkiem Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, a od 1953 r. SBP. Czynnie włączyły się do tych prac wielkie biblioteki naukowe oraz Ośrodek Bibliografii i Dokumentacji PAN⁵. Za interesowanie problemem kształcenia i doksztalcenia było znacznie żywsze niż w okresie międzywojennym. Licznie uczestniczono w kursach różnych typów. Organizowano praktyki międzybiblioteczne w resortach szkół wyższych oraz w sieci bibliotek Polskiej Akademii Nauk. Pod kierunkiem prof. Alodii Gryczowej odbyły się kursy dla pracowników w zakresie badań nad dawną książką, pod kierunkiem prof. Aleksandra Birkenmajera — ogólnopolski kurs rękopiśmienniczy w Bibliotece Jagiellońskiej, a pod kierunkiem prof. Mariana Łodyńskiego zorganizowano w Warszawie kursy kartograficzne. Organizowano też kursy dla określonych zagadnień, jak katalogowanie alfabetyczne, klasyfikacja, konserwacja zbiorów bibliotecznych. Dodać należy, że poszczególne osoby brały udział w kursach zagranicznych w Birmingham, w Londynie, Moskwie i Leningradzie.

Ze wszystkich form szkolenia i doksztalcenia najważniejsze było kształcenie bibliotekarzy na poziomie akademickim: od 1945 r. na Uniwersytecie Łódzkim pod kierunkiem prof. Jana Muszkowskiego, a od 1953 r. — prof. Heleny Więckowskiej.

W latach 1947-1951 istniały także studia w zakresie bibliotekarstwa na Wydziale Społeczno-Oświatowym Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Krakowie. Byłem tam wykładowcą w l. 1949-1951. W latach 1951-1953 kształcenie bibliotekarzy na uniwersytetach prowadzono na wydziałach filologicznych i historycznych w ramach specjalizacji. Studium takie miało swoje zalety. Systemu tego nie kontynuowano jednak w r. akad. 1953/54. Pomyślano już wtedy o normalnych studiach dziennych. Utworzono je na Uniwersytecie Warszawskim w r. 1951 (Aleksander Birkenmajer) i na Uniwersytecie Wrocławskim w 1956 r. (Antoni Knot), najpierw zaoczne, a potem dzienne. Obecnie kształcą się bibliotekarzy na wszystkich uniwersytetach i w niektórych wyższych szkołach pedagogicznych.

⁵ Późniejsze nazwy: Ośrodek Dokumentacji i Informacji Naukowej PAN, od 1975 r. Ośrodek Informacji Naukowej PAN.

Na poziomie średnim i półwyższym odbywa się kształcenie w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie oraz na Kursie Korespondencyjnym w Warszawie, obecnie w Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy.

W latach 1952-1957 powstały licea bibliotekarskie. W 1960 r. zorganizowano w Łodzi i we Wrocławiu Państwowe Dwuletnie Studium Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek.

W latach 1952-1959 Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego zorganizowało praktyki międzybiblioteczne I i II stopnia dla czynnych pracowników bibliotecznych mających wykształcenie wyższe w jakiegokolwiek dziedzinie. Odbywały się one w wielkich bibliotekach naukowych i trwały po 30 dni. Po wprowadzeniu kategorii bibliotekarzy dyplomowanych w 1960 r. wprowadzone zostały dla tej grupy, a także dla pracowników dokumentacji i informacji naukowej egzaminy państwowe.

Problem pozyskania do zawodu bibliotekarskiego specjalistów innych zawodów rozwiązywały studia międzywydziałowe i podyplomowe. Prowadzono je w Poznaniu od 1967, w Łodzi od 1969, w Krakowie od 1970 r. a trwały do 1975 r. W praktyce występowały pewne trudności w terminowym ich kończeniu z powodu nawału materiału do egzaminów zarówno z kierunku zasadniczego, jak i dodatkowej specjalizacji bibliotekarskiej.

Charakter stałego dokształcania bibliotekarzy miały kursy organizowane przez SBP i wielkie biblioteki naukowe: kursy specjalistyczne, kursokonferencje i zebrania dyskusyjne na różne tematy.

Rozwój wiedzy bibliotekoznawczej doprowadził do powstania wielu specjalizacji i wymaga bibliotekarzy-naukowców. Rozwijanie i pogłębianie dziedzin bibliotekoznawstwa znajduje odbicie w literaturze przedmiotu. Kształcenie bibliotekarzy jest przedmiotem żywej dyskusji. Przeważa dążenie do zmodernizowania programu i metod dydaktycznych oraz lepszego dostosowania kształcenia bibliotekarzy na wszystkich szczeblach do potrzeb współczesnej biblioteki zmechanizowanej i częściowo zautomatyzowanej. Oceniam pozytywnie obecne programy w dwóch wariantach (humanistycznym i matematycznym). Wyrażam życzenie niezbyt częstego ich zmieniania. Kształcimy kandydatów według określonego programu przez czas dłuższy. Dopiero dłuższe doświadczenia upoważniają do wprowadzania zmian.

Przegląd Biblioteczny — Był Pan przez 19 lat (1955-1974) dyrektorem, a wcześniej w l. 1948-1955 zastępcą dyrektora jednej z najświetniejszych polskich ksiąźnic, najstarszej w Polsce biblioteki uniwersyteckiej — Biblioteki Jagiellońskiej. Zasluga Pana jako dyrektora był dynamiczny i wszechstronny rozwój Biblioteki Jagiellońskiej wyrażający się m.in. w rozszerzeniu struktury organizacyjnej, którą należało dostosować do nowych potrzeb, w rozbudowie gmachu (1963), wroście

dopływu naukowej literatury zagranicznej, a także w otrzymaniu drugiego egzemplarza obowiązkowego wydawnictw polskich, wreszcie w zawsze wielkiej dbałości o kształcenie personelu bibliotecznego. Tymczasem nowożytnie dzieje Biblioteki Jagiellońskiej czekają na swojego lub raczej swoich historiografów. Zważywszy, że tom pierwszy *Historii Biblioteki Jagiellońskiej* w opracowaniu Jerzego Zatheya, Anny Lewickiej-Kamińskiej i Leszka Hajdukiewicza (wyd. 1966) obejmuje okres 1364–1775, pozostaje do opracowania ostatnie ćwierć wieku XVIII, cały wiek XIX i prawie 80 lat wieku XX. Co Pan Profesor — również jako historyk — sądzi o potrzebie i możliwości kontynuowania pracy badawczej nad dawniejszą i najnowszą historią Biblioteki Jagiellońskiej i czy sam Pan Profesor w tych pracach uczestniczy?

Jan Baumgart — Poruszona sprawa opracowania dziejów Biblioteki Jagiellońskiej łączy się z jubileuszem 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1964 r. Fakt ten uzasadnia dobór tematyki naukowej związanej z dziejami Uniwersytetu. Dyrekcja Biblioteki wzięła pod uwagę potrzebę opracowania historii Biblioteki Jagiellońskiej, zestawienia bibliografii przedmiotowej Biblioteki oraz prac nad dokumentacją zbiorów własnych. Przy pracach nad historią BJ natrafiono na poważne trudności wynikające ze specyfiki poszczególnych okresów, rozległości niezbędnych badań źródłowych, z braku częściowych opracowań dla wielu okresów oraz z różnorodności materiałów źródłowych. Prace przygotowawcze do jubileuszu, organizacja wystawy „Uniwersytet Jagielloński 1364–1964” przy równoczesnych trudnościach związanych z przeprowadzaną rozbudową Biblioteki ograniczyły planowane wydawnictwo. Pracowano wtedy ze wzmoczoną siłą dla przygotowania publikacji jubileuszowych, opracowywanych przez naukowców Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zwiększone było czytelnictwo i działalność związana z organizacją jubileuszu.

Zaplanowana praca nad dziejami Biblioteki Jagiellońskiej miała zobrazować ich całokształt w l. 1364–1964. Całość podzielono na okresy, z których trzy pierwsze tj. lata 1364–1775, weszły do tomu 1, a dwa drugie miały wejść do tomu 2 (1775–1868 w opracowaniu Zofii Ciechanowskiej i 1868–1964 — Jana Baumgarta). J. Zathey, A. Lewicka-Kamińska i L. Hajdukiewicz chlubnie wywiązali się ze swego obowiązku, natomiast obydwój autorzy tomu 2, zajęci wzmocnionymi obowiązkami dyrekcji Biblioteki nie zdołali zebrać źródeł i przygotować opracowania. Zgromadzone przez Z. Ciechanowską źródłowe materiały zostały po jej śmierci złożone w Oddziale Rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej. W moim zakresie zebrałem materiały obejmujące okres dyrekcji Karola Estreichera, częściowo — Fryderyka Papée, lata dyrekcji Edwarda Kuntzego oraz Aleksandra Birkenmajera. Czekam więc na uzupełnienie materiałów źródłowych z Archiwum UJ dla okresu dyrektury F. Papée.

Z przygotowanych materiałów źródłowych opublikowałem dwie rozprawy: *Karol Estreicher jako bibliotekarz*⁶, *Zagadnienia budownictwa bibliotecznego na przykładzie Biblioteki Jagiellońskiej*⁷, dwa artykuły okolicznościowe: *Biblioteka Jagiellońska. Przeszłość i terażniejszość*⁸ i *The Jagellonian Library. Past and present*⁹. Przygotowałem jako komisarz wystawę: Uniwersytet Jagielloński w dokumencie i książce 1364–1964. Kraków 1965 (w maszynopisie). Opracowałem rozprawy: *Aleksander Birkenmajer jako dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu i Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie*¹⁰ oraz *Edward Kuntze jako bibliotekarz*¹¹.

Czekają mnie jeszcze prace źródłowe. Trudno przewidzieć, czy starczy mi sił do opracowania syntezy historycznej powierzonego mi okresu 1868–1964. Nie ma dotąd następcy autora po Z. Ciechanowskiej do okresu 1775–1868. Problem ten musi rozwiązać Dyrekcja Biblioteki Jagiellońskiej.

Przegląd Biblioteczny — Jest tyle dziedzin działalności zawodowej — teoretycznej i praktycznej, w których Pan Profesor uczestniczył i uczestniczy nadal, że pytania można by mnożyć. Interesuje nas na przykład sprawa niemałej wagi — informowanie zagranicy o naszym dorobku naukowym — w tym wypadku w zakresie nauk historycznych. Jako bibliograf historii polskiej i założyciel bieżącej *Bibliografii Historii Polskiej* opracowywał Pan również polskie piśmiennictwo historyczne dla międzynarodowej bibliografii historycznej *International Bibliography of Historical Sciences* już od 1947 r. Czy obecnie praca ta jest kontynuowana i czy dane dotyczące Polski są przekazywane do wymienionego wydawnictwa bibliograficznego?

Jan Baumgart — Pytanie dotyczy działalności bibliograficznej w zakresie nauk historycznych. W 1947 r. otrzymałem od prof. Władysława Konopczyńskiego, jako przewodniczącego Komisji Historycznej Polskiej Akademii Umiejętności zaproszenie do przygotowania referatu na temat „Polska bibliografia historyczna”, który wygłosiłem na Konferencji instytucji i towarzystw naukowych uprawiających badania historyczne, dn. 26.10.1947 w Krakowie¹². Zadaniem moim było przedstawić dotychczasowy rozwój polskiej bibliografii historycznej, jej stan ówczesny i zadania na przyszłość. Poruszyłem też sprawę udziału Polski w bibliografii specjalnej międzynarodowej, a mianowicie w publikacji *International Bibliography of Historical Sciences*, wydawanej od 1930 r. przez Comité International des Sciences Historiques, rejestrującej wydawnictwa histo-

⁶ W: *Księga pamiątkowa ku czci Karola Estreichera (1827–1908)* Kraków 1964 s. 133–187.

⁷ „Prz. Biblot.” 1966 R. 34 z. 1/2 s. 15–37.

⁸ „Bibl. Jag.” 1963 R. 15 nr 1/2 s. 103–112.

⁹ „Libri” 1964 Vol. 14 nr 3 s. 264–283.

¹⁰ „Rocz. Bibl.” 1969 R. 13 z. 1/2 s. 169–196.

¹¹ „Bibl. Jag.” 1971 R. 21 nr 1/2 s. 5–33.

¹² „Prz. Hst.” 1948 R. 38 s. 236–254.

ryczne od 1926 r. począwszy. Wydawnictwo publikuje co roku bieżącą międzynarodową bibliografię historyczną; podstawą jej opracowania jest materiał bibliograficzny dostarczany przez poszczególne kraje, a więc i przez Polskę. Na ten temat wygłosiłem referat na posiedzeniu Komisji Bibliograficznej Polskiego Towarzystwa Historycznego dn. 30 maja 1948 r. w Łańcucie. Tezy referatu przyjęto. Powołano mnie na członka Komisji Bibliograficznej Comité International des Sciences Historiques w Paryżu i zlecono opracowywanie bibliografii. Dostarczałem więc do zagranicznej redakcji materiały w l. 1947-1973. Obecnie, od 1974 r. prace te kontynuuje doc. dr hab. Wiesław Bieńkowski, kierownik Pracowni Informacji Naukowej w Instytucie Historii PAN w Krakowie. Informowanie zagranicy o naszym dorobku naukowym historycznym jest więc zapewnione.

Przegląd Biblioteczny — Nie bez powodu nazywa się Pana Profesora historiografem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Kilkakrotnie wygłaszał Pan odczyty i referaty nt. działalności Stowarzyszenia i jego roli w rozwoju bibliotekarstwa polskiego, m.in. na VI Zjeździe bibliotekarzy polskich w lutym 1968 r. w Warszawie. Historii SBP poświęcił Pan również znaczną część swojej pracy złożonej przed kilku laty do druku pt. „Bibliotekarstwo. Biblioteki. Bibliotekarze”. Kiedy możemy spodziewać się jej na rynku księgarskim?

Jan Baumgart — Dziejom Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich poświęciłem sporo czasu w okresie Polski Ludowej. Jego historia wiąże się ściśle z rozwojem bibliotekarstwa polskiego. Nie mieliśmy szczęścia do sfinalizowania podejmowanych prób opracowania dziejów SBP i jego kół czy okręgów. Pierwszą publikacją na temat historii ZBP był artykuł Ksawerego Świerkowskiego, który omówił w sposób zwięzły działalność Związku w l. 1917-1927¹³. W dwudziestą rocznicę powstania Związku Adam Łysakowski wygłosił referat, przedstawiający działalność organizacji w jej drugim dziesięcioleciu 1927-1937¹⁴. Planowano podjęcie takiej pracy na 25-lecie (1942). Wybuch II wojny światowej unieścił to zamierzenie. W czasie okupacji w drugiej połowie 1940 r. Piotr Maślankiewicz przeglądał Archiwum ZBP, ale do opracowania sprawozdania nie doszło. Materiały archiwalne uległy prawie kompletnemu zniszczeniu w czasie działań wojennych w 1944 r.

W Polsce Ludowej Zarząd Główny Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich zlecił mi przygotowanie referatu pt. „Trzydziestolecie Związku Bibliotekarzy Polskich”, który wygłosiłem na Zjeździe delegatów w Toruniu 11 maja 1947 r. Zostałem zobowiązany przez przewodniczącego Adama Łysakowskiego do opracowania wyczerpującej historii Związku w okresie 1917-1947. Jednakże druga próba historycznego uję-

¹³ Związek Bibliotekarzy Polskich. „Prz. Bibliot.” 1927 R. 1 s. 184-187.

¹⁴ A. Łysakowski: *Dwudziestolecie Związku Bibliotekarzy Polskich*. „Prz. Bibliot.” 1931 R. 11 z. 4 s. 287-278.

cia działalności Zarządu oraz poszczególnych kół pod moją redakcją nie powiodła się. Nie doszło do opublikowania zebranych materiałów, gdyż spośród 19 autorów z poszczególnych kół czterech nie wywiązało się z przyjętych zobowiązań. Niedojście do skutku w 1949 r. V Zjazdu bibliotekarzy polskich ponownie odłożyło sprawę. W czterdziestolecie powstania Stowarzyszenia, 10 listopada 1957 r. odbyło się uroczyste zebranie, na którym wygłosiłem referat, ujmujący dzieje SBP w tym okresie¹⁵. Na pięćdziesiątą rocznicę SBP na nowo zaktualizowano opracowanie zarysu historycznego organizacji. Zabrakło jednak możliwości wystąpienia z odpowiednio obszerną publikacją. Zdążyłem opracować rozdziały za okres 1917-1945; nie miałem możliwości opracowania okresu Polski Ludowej. Toteż w miejsce zarysu historycznego opublikowano z początkiem 1968 r. broszurę informacyjną w języku polskim i angielskim pióra Adama Wróblewskiego pt. *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich 1917-1967. Zarys informacji* (Warszawa 1968). Wszelkie dane o SBP opublikowałem w *Słowniku polskich towarzystw naukowych*¹⁶.

Obszerny zarys historyczny o SBP w l. 1917-1967 ukończyłem w 1974 r. Pracę tę recenzowano w l. 1974-1975, po czym przygotowałem ją do druku w lutym 1978 r. Maszynopis znajduje się w Referacie Wydawniczym SBP. Praca ma się ukazać we wspomnianej już publikacji mojego autorstwa pt. „Bibliotekarstwo. Biblioteki. Bibliotekarze”. Tymczasem obchodzono już sześćdziesięciolecie SBP, a opracowanie pięćdziesięciolecia dotąd się nie ukazało. Dlatego na pytanie, kiedy możemy się spodziewać ukazania się publikacji na rynku księgarskim, nie umiem odpowiedzieć. Poinformowano mnie, że weszła ona w stadium produkcji.

Przegląd Biblioteczny — Ostatnie pytanie dotyczy osobistych planów Pana Profesora: przy tak rozległej działalności, a w dodatku dokumentowanej ze skrupulatnością notatkami robionymi na bieżąco — czy nie zamierza Pan Profesor napisać wspomnień w celu ich opublikowania? Byłaby to naprawdę pasjonująca lektura, po prostu kronika faktów, które — jak uczy doświadczenie — liczą się najbardziej.

Jan Baumgart — Pytanie dotyczy moich osobistych planów naukowych, w szczególności opracowania pamiętnika. Prowadziłem bieżące notatki—sprawozdania od 1931 r., tj. od początku mojej działalności bibliotekarskiej. Kroniki te prowadziłem do 1957 r. w zeszytach, a w następnych latach — wobec nadmiaru zajęć — przeszedłem do prowadzenia notatek w kalendarzach, aż do momentu przejścia w stan spoczynku, tj. do 30.9.1974. Istotnie, można by z nich opracować faktograficzny pamiętnik bibliotekarza. Jednakże teraz nie myślę o tym. Najbardziej leży mi na sercu nie opracowany drugi tom *Historii Biblioteki Jagiellońskiej*

¹⁵ J. Baumgart: W czterdziestolecie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. „Prz. Bibliot.” 1957 R. 25 z. 4 s. 289-324.

¹⁶ *Słownik polskich towarzystw naukowych*. T. 1. Wrocław 1978 s. 169-174.

(1868-1964). Myślę więc o uzupełnieniu materiałów źródłowych do brakującego mi okresu, tj. dyrektury Fryderyka Papée w Bibliotece Jagiellońskiej (1905-1926).

Popeniłem może błąd, że — przechodząc na emeryturę — zająłem się przez trzy lata akad. (1974/75-1976/77) przede wszystkim pracą dydaktyczną w Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz w Kielcach w Zakładzie Bibliotekoznawstwa w Wyższej Szkole Pedagogicznej, zamiast ograniczyć się do zaległej pracy naukowej. Czas na emeryturze biegnie w tempie przyspieszonym. Wszystko będzie zależało od stanu zdrowia.

Przegląd Biblioteczny — W imieniu Redakcji oraz Rady Redakcyjnej serdecznie dziękuje Panu Profesorowi za tak wyczerpujące odpowiedzi, życząc jednocześnie wielu sił do dalszej pracy naukowej na polu bibliotekarstwa polskiego.

Rozmowę przeprowadziła
Barbara Sordylowa

BIOBIBLIOGRAFIA JANA BAUMGARTA

opracowała *Janina Tyszkowska*

Jan Baumgart, bibliotekarz, bibliograf, historyk urodził się 3 marca 1904 r. w Wudzyńku (Bydgoskie). Państwowe Gimnazjum Klasyczne w Chełmnie ukończył w 1922 r. a studia wyższe na Uniwersytecie Poznańskim (1928) otrzymując dyplom magistra filozofii w zakresie historii. W l. 1928-1931 pracował jako nauczyciel gimnazjów w Grodzisku i Koźminie oraz w Państwowym Seminarium Nauczycielskim w Tucholi; w 1932 r. uzyskał dyplom nauczyciela szkół średnich ogólnokształcących. W tym okresie odbył służbę wojskową.

Dnia 15.11.1945 otrzymał w Uniwersytecie Poznańskim stopień doktora filozofii za pracę pt. *Bracia Sulkowscy*. Cz. 1. Od 1957 r. jest docentem, od 1972 r. profesorem nadzwyczajnym w Uniwersytecie Jagiellońskim. •

Pracę bibliotekarską rozpoczął w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu od dn. 1.12.1931 r. oraz w Bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk od dn. 1.9.1937 r. (egzamin dla kandydatów do państwowej służby bibliotecznej złożył w 1935 r.) — z przerwą na kampanię wrześniową 1939 r. Wysiedlony do Krakowa za niepodpisanie listy niemieckiej pracował w Bibliotece Jagiellońskiej od dn. 1.8.1941 do dn. 14.3.1945 r. (z wyjątkiem 3-miesięcznego pobytu w obozie koncentracyjnym w Płaszowie). Od dn. 17.3.1945 do 31.12.1947 r. pracował ponownie w bibliotekach poznańskich, by od 1.1.1948 powrócić na stałe do Krakowa, do Biblioteki Jagiellońskiej, gdzie był zastępcą dyrektora i kierownikiem Oddziału Udostępniania Zbiorów, a od dn. 1.9.1955 do 30.9.1974, tj. do chwili przejścia na emeryturę, jej dyrektorem.

W Bibliotece Jagiellońskiej przeprowadził reformę katalogów, zreorganizował czytelnię i opracowanie zbiorów, dokonał rozbudowy gmachu (1961-1963).

Brał udział w ogólnopolskich pracach bibliotekarskich jako członek Komisji do Spraw Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (1956-1972, od 1960 zastępca przewodniczącego), i jej kontynuacji — Komisji Informacji Naukowej, Bibliotek, Wydawnictw i Bazy Poligraficznej Rady

Głównej Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (1973-1976), Sekcji Bibliotek i Czytelnictwa Rady Kultury i Sztuki (1959-1966), Rady Kultury i Sztuki (1966-1970) w Prezydium Państwowej Rady Bibliotecznej i przewodniczący Sekcji ds. Zbiorów Bibliotecznych (1969-1974). Jako znawca zagadnień budownictwa bibliotecznego występował w charakterze rzeczoznawcy przy opracowywaniu założeń i projektów budowy lub rozbudowy gmachów Biblioteki Śląskiej w Katowicach, Biblioteki AGH w Krakowie, Biblioteki Międzyuczelnianej w Lublinie, Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy, Biblioteki Narodowej, Biblioteki WSE w Sopocie, Biblioteki Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu.

W Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich; w l. 1954-1967 kierował Oddziałem Krakowskim SBP, od 1947 był członkiem Zarządu Głównego, w l. 1966-1969 jego przewodniczącym. W l. 1955-1970 uczestniczył w pracach komitetu redakcyjnego *Przeglądu Bibliotecznego*. Brał udział w pracach IFLA na sesjach w 1959, 1967-1970, 1972, 1973; w 1970 został członkiem podsekcji bibliotek uniwersyteckich tej organizacji.

W zakresie działalności dydaktycznej prowadził m.in. wykłady na Wydz. Filologicznym i Historycznym UJ (1951-1953), zorganizował i był kierownikiem Międzywydziałowego Studium Bibliotekoznawstwa UJ (1969-1975), miał wykłady w Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Instytutu Filologii Polskiej UJ (1974-1977) oraz w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach (1974-1977), gdzie był kierownikiem Studium Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Był członkiem komisji egzaminacyjnych w l. 1946-1949 (egzaminatory dla kandydatów do państwowej służby bibliotecznej), w l. 1955-1959 (egzaminatory praktyk międzybibliotecznych), w l. 1962-1974 (egzaminatory dla bibliotekarzy dyplomowanych, jako zastępca przewodniczącego komisji, a od 1971 przewodniczący).

Jest autorem 235 publikacji, głównie z zakresu bibliotekoznawstwa; jego praca podstawowa to kolejne tomy *Bibliografii Historii Polskiej* za l. 1944-1967 opublikowane w l. 1952-1969 (w l. 1953-1968 był dodatkowo zatrudniony w Instytucie Historii PAN).

Odniesienia i nagrody: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1956), Odznaka Zasłużonego Działacza Kultury (1964), Złota odznaka za Pracę Społeczną dla Miasta Krakowa (1964), Złota Odznaka Uniwersytetu Jagiellońskiego (1964), Odznaka Tysiąclecia Państwa Polskiego (1965), Honorowa Odznaka SBP (1968), Brązowy Medal za Zasługi dla Obronności Kraju (1973), Dyplom Honorowy ministra kultury i sztuki za wybitne osiągnięcia w upowszechnianiu kultury (1974), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1976), Członek Honorowy SBP (1977), nagrody II stopnia ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki w 1971 oraz 1974 r. nagroda I stopnia im. Heleny Radlińskiej (1976)¹.

1973²

1. Bibliotekarstwo polskie. Rozwój, stan aktualny, perspektywy rozwojowe. *Prz. Bibl.* 1973 R. 41 z. 3 s. 243-257 oraz nadb.
2. Biblioteki instytutów na tle reorganizacji szkół wyższych. *Roczn. Bibl.* 1973 R. 17 z. 1/2 s. 345-365 oraz nadb.
3. [Rec.] Encyklopedia wiedzy o książce. Wrocław 1971. Dział Bibliotekoznawstwo i bibliotekarstwo. *Roczn. Bibl.* 1973 R. 17 z. 3/4 s. 950-957 oraz nadb.

¹ Obszerne omówienie działalności Jana Baumgarta zob. A. Lewicka-Kamińska: *Jan Baumgart jako bibliotekarz*. „*Bud. Bibl. Jag.*” 1973 R. 23 s. 11-17. — H. Więckowska: *Działalność bibliotekarska Jana Baumgarta na terenie ogólnopolskim i międzynarodowym*. *Tamże* s. 19-27. — W. Piasecki: *Czterdzieści lat w Stowarzyszeniu*. *Tamże* s. 29-33. — H. Madurowicz-Urbańska: *Działalność naukowa Jana Baumgarta*. *Tamże* s. 35-40. — H. Więckowska: *Słowo wstępne*. „*Roczn. Bibl.*” 1972 R. 16 z. 1/2 s. 3-7.

² Kontynuacja bibliografii prac Jana Baumgarta (za lata 1928-1972) opublikowanej w *Bud. Bibl. Jag.* 1972 R. 23 s. 41-55.

1974

4. Stan i rozwój bibliotekarstwa polskiego. W: Książka w życiu żołnierzy Ludowego Wojska Polskiego. Materiały z konferencji naukowej 23-24 maja 1973 r. Warszawa 1974 s. 26-41. Centralna Biblioteka Wojskowa.
5. Z dziejów Instytutu Bibliograficznego w Polsce. U progu reorganizacji prac w 1949 r. *Biul. Bibl. Jag.* 1974 R. 24 nr 1/2 s. 107-128 oraz nadb.
6. Das polnische Bibliothekswesen. Entstehung, aktueller Stand und Entwicklungsperspektiven. *Wissenschaftlicher Dienst für Ostmitteleuropa* 1974 Jg. 24 H. 2 s. 63-80.
7. Działalność bibliotekarska i naukowa Władysława Piaseckiego. *Biul. Bibl. Jag.* 1974 R. 24 nr 1/2 s. 155-159 oraz nadb. współaut. Władysław Berbelicki.
8. *International Bibliography of Historical Sciences*. Ed. by Michel François and Nicolas Tolu for the International Committee of Historical Sciences. 1970-1971. Vol. 39-40 (druk. 1974); 1972 Vol. (1975); 1973 Vol. 42 (druk. 1977) [opracowanie polskiego piśmiennictwa].

1975

9. Ignacy Zarębski (1905-1974). *Biul. Bibl. Jag.* 1975 R. 25 nr 1/2 s. 161-164 oraz nadb.
10. Sprawozdanie z pracy Międzywydziałowego Studium Bibliotekoznawstwa UJ w okresie lat akademickich 1972/73, 1973/74 i 1974/75. *Biul. Inf. Rektora* 1975 nr 11 (37) s. 131-132, Uniwersytet Jagielloński.
11. Edward Kuntze: Dzieje Biblioteki Jagiellońskiej pod okupacją niemiecką w okresie od 1 września 1939 do 18 stycznia 1945 r. *Biul. Bibl. Jag.* 1975 R. 25 nr 1/2 s. 5-57 [opracowanie przypisów].

1976

12. Biblioteka Jagiellońska. W: Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego. Wrocław 1976 s. 38-40.
13. Jagiellonische Bibliothek. W: Krakau, Stadt der Museen. Warszawa 1976 s. 45-48 ilustr. 145-152.
14. The Jagiellonian Library. W: Cracow. City of Museums. Warsaw 1976 s. 41-43 ilustr. 145-152.

1977

15. Biblioteka Jagiellońska. W: Kraków — miasto muzeów. Warszawa 1977 s. 42-44 ilustr. 145-152.
16. Bibliothèque Jagellonne. W: Cracovie. Ville des Musées. Varsovie 1977 s. 43-46 ilustr. 145-152.

1978

17. A Jagellő Könyvtár. W: Krakkó Múzeumai. Budapest—Warszawa 1978 s. 39-41, ilustr. 145-152.
18. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. The Polish Library Association. W: Słownik polskich towarzystw naukowych. T. 1. Towarzystwa naukowe działające obecnie w Polsce, Wrocław 1978 s. 169-174,

1979

19. [Rec.] Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego. Wrocław 1976
Rocz. Bibl. 1977 (druk. 1979) R. 21 z. 3-4 s. 976-983.

Uzupełnienia do bibliografii z lat ubiegłych:

1953

- Studium Bibliotekarskie na Uniwersytecie Jagiellońskim. *Biul. Mies. Bibl. Jag.* 1953
R. 5 nr 5 s. 20-21.

1955

- Zagajenie na uroczystym zebraniu Oddziału Krakowskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Krakowie w dniu 23 maja 1955, poświęcone pamięci Adama Bara. *Biul. Mies. Bibl. Jag.* 1955 R. 7 nr 5 s. 18-20.

1970

- [Przemówienie okolicznościowe] W: Józef Wojtal: Uroczysta Akademia z okazji 150-lecia Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. *Rocz. Zakł. Nar. im. Ossolińskich* 1970 T. 6 s. 31.

1972

- Pol'ská Bibliologická „škola”. Knižnice a Vedecké Informácie 1972 R. 4 nr 1 s. 31-34.

CECYLIA ZOFIA GAŁCZYŃSKA

BIBLIOGRAFIA TERYTORIALNA
JAKO NOWA KONCEPCJA BIBLIOGRAFII REGIONALNEJ

Nowa koncepcja bibliografii regionalnej w Polsce, tzw. bibliografii terytorialnej, odrzucająca przy doborze materiałów dotychczasowe kryteria historyczno-etnograficzne na korzyść kryteriów terytorialno-administracyjnych. Zbieżność jej z systemami terytorialnymi SINTO. Geneza pojęcia i terminu bibliografii regionalnej w Polsce. Ogólne założenia teoretyczne i organizacyjne nowego modelu systemu bibliografii terytorialnych w Polsce: dobór źródeł, dopływ materiałów, schemat klasyfikacyjny, indeksy, częstotliwość itp.

III Ogólnopolska narada bibliografów (5-7 czerwca 1978 r.) jako kolejne ze spotkań organizowanych w odstępach kilkuletnich przez Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej podjęła zespół problemów nurtujących obecnie tę dziedzinę.

Nieporównanie więcej uwagi niż na poprzednich naradach poświęcono bibliografii regionalnej jako temu rodzajowi bibliografii specjalnej, która stanęła wobec zagadnień zarówno natury teoretycznej, jak i organizacyjnej. Prawdę tę potwierdziła dyskusja na Naradzie, szczególnie żywa w momentach poświęconych tym tematom.

Współczesny stan bibliografii regionalnej, jego ogólna ocena oraz sugestie dotyczące ukierunkowania jej rozwoju przedstawione zostały w referacie *O nową koncepcję bibliografii regionalnej w Polsce*¹. Postulatywny charakter jego tytułu świadczy, iż referentka stawiała sobie za cel przede wszystkim sygnalizację problemów narosłych do rozwiązania, uświadomienie tych problemów szerszemu ogółowi, nie zaś ich szczegółowe rozpracowanie — taki też wyłącznie punkt widzenia należy przyjmować przy próbie jego oceny.

Generalną tezę referatu był postulat przekształcenia ukazujących się obecnie bibliografii regionalnych w jednolity system takich bibliografii, które będą zbieżne z zasięgiem działania przyszłych systemów terytorialnych SINTO oraz przyjęcie dla nich nazwy „bibliografie terytorialne”. Postulowany kierunek rozwoju tych bibliografii polega więc na dążeniu do budowy pełnej i spójnej ich sieci, obejmującej całe terytorium kraju,

¹ C. Z. Gałczyńska: *O nową koncepcję bibliografii regionalnej w Polsce*. Warszawa: Biblioteka Narodowa (1978), 49 s. maszyn.

a ponadto na rejestracji wielu kategorii druków i materiałów niepublikowanych, które były dotąd w tych wydawnictwach pomijane.

Rozpatrując potrzebę i możliwość budowy systemu takich bibliografii warto określić ich rolę i miejsce w systemie bibliografii w Polsce. W sensie teoretycznym jest nim bezsprzecznie miejsce tuż po bibliografii narodowej, bowiem bibliografie regionalne opierają się na najszerszej po tej bibliografii bazie źródeł, a ponadto spełniają w stosunku do poważnej części publikacji rolę bibliografii prymarnej. W szczególności:

1) Bibliografie regionalne rejestrują liczne kategorie dokumentów, nie uwzględnianych w bibliografii narodowej na skutek przyjętych tam zasad doboru i selekcji. Dotyczy to zawartości zbiorów dzieł, druków o znaczeniu lokalnym, dokumentów życia społecznego itp. *Ruch Wydawniczy w Liczbach* podaje jedynie dane dotyczące wydawnictw zarejestrowanych w *Przewodniku Bibliograficznym*, natomiast cytowane dane szacunkowe określają liczbę dokumentów życia społecznego na 20-30 000 rocznie².

2) Bibliografie te rejestrują polonica zagraniczne również niesamodzielne wydawniczo, podczas gdy *Polonica zagraniczne. Bibliografia* wydawane przez Bibliotekę Narodową nie rejestrują zawartości czasopism.

3) Bibliografie regionalne jako jedyne wykazują zawartość dzienników regionalnych.

Tak więc bibliografie regionalne, nie dublując w wymienionych wypadkach żadnego z członów bibliografii narodowej, mają możliwość — jako pełny system sprawnie ukazujących się publikacji — świadomego przejęcia części roli bibliografii narodowej. Takiej programowej możliwości nie brano dotąd pod uwagę.

System taki może wszakże funkcjonować wyłącznie w ścisłym związku z przydziałem terytoriów dla poszczególnych bibliografii wg kryteriów administracyjnych. Bowiem jedynie takie kryteria mogą zapewnić temu rodzajowi bibliografii należne mu miejsce w budowanym Systemie Informacji Naukowej, Technicznej i Organizacyjnej SINTO. Projekt SINTO nie wymienia wprawdzie imiennie bibliografii regionalnych jako elementu tego systemu, ale też bardzo lakonicznie określa zadania i obszar działania terytorialnych systemów informacji. Należy więc tym starannie przewidzieć i przygotować w tym systemie rolę bibliografii regionalnej, traktowanej jako spójny, centralnie sterowany, a więc z konieczności jednolity system elementów składowych — bibliografii poszczególnych terytoriów³ — obejmujących cały obszar kraju. Szereg problemów, przed jakimi stoją systemy terytorialne SINTO, można przenieść na grunt bibliografii regionalnych (terytorialnych), które ze względu na swój charakter napotykają na krąg identycznych problemów, na potrzebę takich samych ustaleń, rozstrzygnięć i wyborów. Z tego też

² *Ruch Wydawniczy w Liczbach* 1976 R. 22 s. 5.

³ Pojęcia tego nie należy identyfikować z województwem.

tytułu należy uznać bibliografie regionalne (terytorialne) w ich nowej postaci za ważny i niezbędny element w terytorialnych systemach informacji.

Realizacji pełnej sieci tak pojętej bibliografii regionalnej (terytorialnej) nie można jednak oprzeć na dotychczasowej jej koncepcji, w której dominują kryteria pozaadministracyjne. Ogólne kryteria tej koncepcji są powszechnie znane⁴, aczkolwiek jednej i jednoznacznej definicji regionu na potrzeby tej bibliografii dotąd nie sformułowano. Przytoczę wszakże fragment jednej z nich: „Przez bibliografię regionalną rozumiem bibliografię jakiegokolwiek rejonu, nie stanowiącego niepodległego państwa lub grupy państw (...). Rejony powinny, moim zdaniem, być traktowane jak najszerzej — czasowo materiał powinien sięgać od początków drukarstwa aż do chwili obecnej — terenowo powinny obejmować granice, okalające najdalej wysunięte miejscowości, które kiedykolwiek bądź do danej dzielnicy należały”⁵. Możliwość respektowania takich maksymalistycznych założeń, których wyznacznikami są przede wszystkim granice historyczne danego regionu, była realna i sensowna jedynie w sytuacji, kiedy wydawnictwa tego typu egzystowały tylko sporadycznie, dla odległych od siebie regionów.

Niektórzy wyznawcy tak pojmowanej teorii, stosujący współcześnie ten swoisty „imperializm bibliograficzny”, a więc dążący do objęcia maksymalnego terytorium, zakładają ponadto przy doborze materiałów selektywne traktowanie poszczególnych części tego terytorium, w zależności od rodzaju ich wzajemnych związków. Rejestrują więc dla części ziem objętych bibliografią wyłącznie piśmiennictwo o problematyce historycznej, dla części zaś — wyłącznie piśmiennictwo dotyczące zagadnień współczesnych. Tracą w ten sposób z pola widzenia — w imię czystości zasad teoretycznych — cel swojej działalności. Jest i pozostanie nim użytkownik (a pamiętajmy, że jest to nie tylko historyk), dla którego wszelkie, nawet uzasadnione z formalnego punktu widzenia zasady teoretyczne stosowane w bibliografiach, mają skutek czysto praktyczny. Tym skutkiem praktycznym jest pustka w rejestracji części piśmiennictwa, która może być uzupełniona jedynie poprzez identyczną bibliografię terenu sąsiadującą (stosującą kryteria przeciwne). Należy dodać, że w licznych przypadkach trzeba, bądź trzeba by szukać tych uzupełnień w paru analogicznych bibliografiach. A gdy ich brak? Egzemplifikacją tak pojętej teorii jest np. stanowisko zajęte w *Bibliografii Śląska*⁶.

Generalnie rzecz biorąc, bibliografia dotycząca określonego terytorium, rejestrująca piśmiennictwo wybiórczo, nie spełnia swojej roli wobec niemożności zaspokojenia potrzeb użytkowników o różnych zaintereso-

⁴ B. Eychler: *Bibliografia regionalna i lokalna*. W: *Metodyka bibliograficzna*. Warszawa 1963 s. 292.

⁵ S. Burhardt: *Biblioteka regionalna*. IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie. Cz. I: Referaty. Warszawa 1936 s. 288, 292.

⁶ T. Służalek: Z problematyki zakresu terytorialnego bibliografii regionalnych. (Na przykładzie „*Bibliografii Śląska*”). „*Prz. Bibliot.*” 1978 R. 46 z. 1 s. 53-56.

sowaniach, gdyż — mimo swojego nominalnie pełnego zakresu — nie realizuje go dla całego obszaru, którego dotyczy. W ogólnym rachunku kosztów (rozumiejąc w tym również koszty społeczne, a więc z kategorii niewymiernych), metoda taka jest nieekonomiczna, przede wszystkim dla użytkownika, musi on bowiem korzystać ze źródeł dodatkowych. W sensie kosztów operacyjnych większa selekcja nie oznacza wykorzystania mniejszej liczby źródeł, ani — jak mogło by się wydawać — mniejszego nakładu pracy zużytej na pozyskanie materiałów do takiej bibliografii.

O małej przydatności tak pojmowanej bibliografii regionalnej świadczą liczne nowe inicjatywy, dzięki którym ta prawda unaocniła się już w praktyce, udowadniając potrzebę nowych rozwiązań teoretycznych i organizacyjnych. Są to bibliografie, które odrzuciły zarówno nomenklaturę nawiązującą do pojęcia regionu, jak i rozstrzygnięcia historyczno-etnograficzne przy określaniu granic terytorialnych⁷. Warto podkreślić, że aż trzy z wymienionych w przypisie uzupełniają *Bibliografię Śląska*, co stanowi jeden z dowodów nieaktualności reprezentowanych przez jej autorów założeń teoretycznych.

Sformułowanie zasad określających optymalny model omawianej bibliografii będzie więc częściowo zabiegiem wtórnym, aczkolwiek niezbędnym, jeśli zważyć kierunek, w jakim zmierzają inicjatywy w tym względzie. Możliwość sterowania tymi procesami winna zarówno zapewnić wypełnienie białych plam, jak i stopniowo wyeliminować opracowania dublujące się. Liczba nowych inicjatyw w zakresie tego rodzaju bibliografii jest ponadto argumentem w dyskusji nad społecznym zapotrzebowaniem na taki rodzaj informacji.

Fakt wyprzedzenia teorii przez praktykę, czyli samoczynne niejako przechodzenie dotychczasowych bibliografii regionalnych w nową jakość, co daje się zaobserwować zwłaszcza jako skutek reformy podziału administracyjnego kraju w 1975 r., jest podstawą wysuwania propozycji zmian również w sferze nomenklatury dotyczącej tego zjawiska. Termin „bibliografia terytorialna” zamiast terminu „bibliografia regionalna” oddałby lepiej istotę takiej bibliografii, jest on bowiem bardziej precyzyjny i jednoznaczny. Konkretnie terytoria, rozumiane tu jako części kraju wydzielone administracyjnie, a więc nie pozostawiające wątpliwości co do ich obszaru w danym punkcie czasowym, mogą być przedmiotem „bezanekcyjnych” działań bibliograficznych, ściśle uzgodnionych między poszczególnymi autorami bibliografii takiego typu w skali kraju⁸.

Do postulowania zmian terminologicznych upoważnia ponadto geneza

⁷ Zakresy tej grupy bibliografii wyznaczone są granicami administracyjnymi. Bibliografiami takiego typu są np.: *Bibliografia województwa warszawskiego*, *Bibliografia województwa łódzkiego*, *Bibliografia województwa bydgoskiego*, *Bibliografia województwa częstochowskiego*, *Bibliografia województwa jeleniogórskiego*, *Bibliografia Łodzi i województwa łódzkiego*.

⁸ Por. R. Oberschelp: *Die Bibliographien zur deutschen Landesgeschichte und Landeskunde im 19 und 20 Jahrhundert*, „*Zeitschrift für Bibliotheks- und Bibliographie*” 1967. Sonderh. 7 s. 21-22; autor, niemiecki teoretyk bibliografii regionalnej, preferuje rezygnację z historycznych ujęć terytorialnych.

pojęcia „bibliografia regionalna” oraz późniejsza zmienność jego desygnatów. Pojęcie to pojawiło się w literaturze przedmiotu stosunkowo niedawno. Zawdzięczamy je Adamowi Łysakowskiemu, który był zarówno twórcą teorii i inicjatorem, jak i pierwszym wykonawcą takiej bibliografii w skali kraju⁹. Jej zamysł wiązał się z rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 10.5.1927 o prawie prasowym¹⁰ oraz rozporządzeniem ministrów WRiOP oraz spraw wewnętrznych z dnia 4 lipca tegoż roku o dostarczaniu druków dla celów bibliotecznych i urzędowej rejestracji¹¹. W myśl tych rozporządzeń teren państwa podzielony został na sześć okręgów, z których produkcja wydawnicza winna była wpływać do wyznaczonych bibliotek. Jedynym wyjątkiem były biblioteki uniwersyteckie. Przydział okręgów podyktowany był względami wyłączności administracyjnymi. „I wtedy to przyszło mi na myśl, że jedną z istniejących dzisiaj bibliografii bieżących, a mianowicie urzędową, należy zdecentralizować powierzając poszczególnym bibliotekom regionalnym rejestrowanie plonów drukarstwa ich oddzielnych okręgów”¹². Zgodnie z tym zamysłem A. Łysakowski opracował zasady organizacji bibliografii nazwanej przez niego regionalną, rejestrującą piśmiennictwo, które ukazało się na danym terenie i wpłynęło do odpowiedniej biblioteki. Projekt zawierał również sugestię, aby publikowanie takiej bibliografii powierzać miejscowej prasie. Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie (A. Łysakowski był wówczas jej pracownikiem) podjęła jako pierwsza wcielenie tego zamysłu w życie, ogłaszając *Urzędową bibliografię regionalną* na łamach *Dziennika Wileńskiego*. Rejestrowała ona egzemplarz obowiązkowy pochodzący z ówczesnych województw: białostockiego, nowogródzkiego, poleskiego i wileńskiego¹³.

Tworząc pojęcie bibliografii regionalnej miał więc Łysakowski na uwadze wyłącznie bibliografię podmiotową, a mówiąc ściślej — system takich bibliografii, rejestrujących produkcję wydawniczą całego kraju. Narodziny tego pojęcia można więc przypisać właśnie potrzebie powstania takiego systemu zorganizowanego jednolicie dla całego kraju, w przeciwieństwie do bibliografii podmiotowych pojedynczych dzielnic czy miast, które były opracowywane od dawna, a więc nie stanowiły żadnego novum¹⁴.

Wobec sytuacji, jaka powstała w związku z powołaniem do życia *Urzędowego Wykazu Druków*, Łysakowski formułuje nową koncepcję bibliografii regionalnej, powierzając jej tym razem rolę podmiotowo-przedmiotową: „Bibliografia regionalna — wobec istnienia centralnego *Urzędowego Wykazu* — traci swe znaczenie czysto rejestracyjne. Z wydawniczej powinna się przeobrazić w piśmienniczą, tzn. uwzględniać de-

⁹ A. Łysakowski: *Wileńska bibliografia regionalna w I półroczu 1928 r.* „Zróżdta Mocy” 1928 R. 2 nr 4.

¹⁰ „Dz.U.R.P.” 1927 nr 45 poz. 398.

¹¹ „Dz.U.R.P.” 1927 nr 67 poz. 595.

¹² A. Łysakowski: *Wileńska bibliografia regionalna...* s. 118.

¹³ J. Muszkowski: *Sprawa książki w nowej ustawie prasowej.* „Prz. Biblot.” 1927 R. 1 z. 1 s. 43-44.

¹⁴ W. Hahn: *Bibliografia bibliografii polskiej.* Lwów 1921 poz. 1956-1976.

ny rejon nie tylko jako miejsce druku, ale także jako przedmiot opracowań, choćby gdzie indziej wydanych"¹⁵. Warto ponadto zwrócić uwagę, że takie sformułowanie obejmuje rejon w sensie administracyjnym, analogicznie do rejonów przydzielonych danym bibliotekom jako miejsca pochodzenia wpływającego do nich egzemplarza obowiązkowego. Na teźże zasadzie proponowano również nadać tej bibliografii określenie „regionalna”¹⁶ analogicznie do „biblioteki regionalnej”, która winna otrzymywać egzemplarz obowiązkowy z „regionu bibliotecznego”¹⁷.

Powołana do życia przez A. Łysakowskiego bibliografia regionalna stała się obiektem żywego zainteresowania jako przedmiot praktycznej działalności bibliograficznej (Poznań, Lwów) i opracowań teoretycznych; była też tematem kolejnych zjazdów bibliotekarzy.

Istotnym wnioskiem, jaki można wysnuć z krótkiego zarysu nie tyle dziejów tej bibliografii, ile dziejów nazwy, pod którą kryły się jej kolejne, stosowne do potrzeb wcielenia, jest wniosek o sprawdzonej możliwości sterowania zjawiskami z tego zakresu. Wniosek ten należy wykorzystać w naszej obecnej praktycznej działalności.

Proponowane uporządkowanie kwestii terminologicznej będzie więc elementem niewątpliwego postępu w kierunku spełnienia wymogu jednoznaczności w nazywaniu tego typu wydawnictw, a tym samym jednoznacznego rozumienia ich zakresu. Propozycja przyjęcia terminu „bibliografia terytorialna” została poparta na III Ogólnokrajowej naradzie bibliografów w szeregu wystąpień, zwłaszcza przedstawicieli tych ośrodków, które podjęły wydawanie bibliografii swoich województw w ich kształcie po reformie 1975 r. Potrzeba odejścia od dotychczasowej nazwy ma ponadto swoje dodatkowe uzasadnienie. W polityce międzynarodowej, czy też w międzynarodowych systemach informacji regionalnymi nazywa się te zjawiska, które dotyczą pewnej grupy krajów (np. kraje RWPG, kraje skandynawskie, arabskie). Udział Polski w tych systemach zobowiązuje nas do jednoznaczności terminologicznej.

Za jeden z najważniejszych warunków nadania systemowi bibliografii terytorialnych ich właściwego oblicza, a więc możliwości zaspokojenia przez nie wymagań i istotnych potrzeb określonych kategorii użytkowników, jest potrzeba rejestracji wielu rodzajów dokumentów, dotąd przez takie bibliografie pomijanych. Z reguły bowiem uwzględniają one jedynie dokumenty ogólnie dostępne. Do wyjątków należą takie, które uwzględniają dokumenty innego typu (np. archiwalia). Ponadto jedynie nieliczne rejestrują polonica zagraniczne. Minimalizm wymagań, stawianych bibliografiom regionalnym dotychczas, byłby anachronizmem w momencie, kiedy należy przewidzieć rolę takich bibliografii jako jednego z kluczowych narzędzi terytorialnych systemów informacji SINTO, o czym

¹⁵ *Pamiętnik Drugiego Zjazdu Bibliotekarzy Polskich w Poznaniu*. Kraków 1929 s. 116.

¹⁶ *Tamże*, s. 116.

¹⁷ W. Olszewicz: *Kilka uwag o egzemplarzu obowiązkowym*. „Prz. Biblot.” 1930 R. 4 z. 2 s. 165.

już była mowa. Tak więc problem doboru dokumentów do bibliografii terytorialnych jest jednym z głównych zagadnień organizacji bibliografii tego typu. Przegląd tych źródeł musi być w tym miejscu ze zrozumiałych względów jedynie pobieżny, wymaga bowiem odrębnego, szczegółowego rozpracowania.

Założeniem doboru źródeł informacji do bibliografii terytorialnych, jest różnorodność dokumentów, w tym uwzględnianie nie tylko dokumentów publikowanych i ogólnie dostępnych. Stąd konieczność odpowiedniej organizacji ich dopływu bądź informacji o ich istnieniu. Działania organizacyjne o takim charakterze muszą być poprzedzone dokładną ewidencją twórców informacji na danym terytorium, jej treści i formy. Twórcami dokumentów są m.in. szkoły wyższe, ośrodki naukowe, placówki naukowo-kulturalne (np. biblioteki, archiwa, muzea), organizacje polityczne, społeczne, towarzystwa naukowe, administracja terenowa.

Jedną z możliwości uzyskania informacji o dokumentach interesujących bibliografie terytorialne stwarzają uprawnienia wojewodów do koordynowania badań prowadzonych na podległym im administracyjnie terytorium, z czym związana jest ewidencja tych badań. Materiały dotyczące badań już ukończonych (w zakresie interesującym bibliografię terytorialną) można będzie otrzymywać za pośrednictwem terytorialnych systemów informacji. Np. w województwie szczecińskim został uruchomiony terytorialny odpowiednik specjalistycznego systemu centralnego SYNABA. Istnieje również możliwość zawarcia umów bezpośrednio ze wszystkimi wytwórcami dokumentów na danym terenie (poza tymi, którzy tworzą informację ogólnie dostępną, np. prasa, radio) o dostarczanie wiadomości w ustalony sposób i w określonych odstępach czasu. Powyższe sposoby organizacji źródeł należy traktować wyłącznie jako przykładowe.

Do grupy materiałów niepublikowanych, które należy rejestrować, trzeba zaliczyć przede wszystkim wszelkiego rodzaju prace dyplomowe: inżynierskie i magisterskie, których treść jest związana z danym terytorium. Takie wiązanie prac dyplomowych z określonym terenem jest obecnie powszechną tendencją. Jest ono również przedmiotem umów władz wojewódzkich z uczelniami. Zasada rejestracji w bibliografiach winna dotyczyć analogicznie dysertacji doktorskich i rozpraw habilitacyjnych (mimo istnienia ich centralnej rejestracji).

Dalsze grupy materiałów, które winny być uwzględniane, to wszelkiego rodzaju programy rozwoju, „raporty o stanie”, opracowania z tytułu jubileuszów zakładów, instytucji, stowarzyszeń. Opracowania te bywają wykorzystywane jednorazowo, a następnie giną z obiegu dokumentów. Podobnie należy rejestrować materiały z narad, konferencji i sympozjów, organizowanych przez lokalne oddziały towarzystw i stowarzyszeń naukowych i zawodowych, społeczno-kulturalnych, organizacji politycznych i społecznych. Zawierają one dużo informacji i danych oraz

materiał diagnostyczny i prognostyczny. Brak informacji o już rozwiązanych problemach, które nie znalazły odbicia w publikacjach, może prowadzić do dublowania tej samej tematyki. Problem ten ujawnia się szczególnie jaskrawo, np. w przypadkach przeoczonych doniesień o rozpoczętych badaniach naukowych.

Niezwykle istotnymi źródłami są archiwalia, znajdujące się w posiadaniu sieci archiwów państwowych, a w pewnym stopniu w archiwach zakładów, instytucji itp. Dotyczy to również prowadzonych w niektórych z nich kronik; towarzyszą im zwykle serwisy fotograficzne.

Odrębną grupę dokumentów, nie uwzględnianych dotychczas w tego typu bibliografiach, stanowią dokumenty audialne, wizualne i audio-wizualne, a więc materiały ikonograficzne (przydatne np. przy rewaloryzacji zabytków), taśmy z nagraniami z konferencji, narad, badań socjologicznych itp., filmy, np. odpowiednie kroniki filmowe, filmy dokumentalne, filmy naukowe.

Do specyficznych form wartych rejestracji należy zaliczyć również publicystykę radiowo-telewizyjną.

Dokumentami, które z przyczyn organizacyjnych możemy zaliczyć do kategorii trudniej dostępnych, są polonica zagraniczne. Rejestracja ich jest nieodzownym warunkiem kompletności i wieloaspektowości informacji. Trudnym w realizacji zagadnieniem jest organizacja tej rejestracji dla wszystkich bibliografii, o których mowa. Gwarancją pełnej realizacji tego założenia może być jedynie centralizacja takich prac (np. w Bibliotece Narodowej) bądź daleko posunięta współpraca ośrodków, oparta na zasadzie wykorzystywania danego źródła (pierwotnego bądź wtórnego) wyłącznie w jednym miejscu, z obowiązkiem wykorzystania go na rzecz wszystkich zainteresowanych, czyli całej sieci bibliografii terytorialnych. Jedynie prawidłowe założenia organizacyjne i sprawne ich realizowanie są gwarancją powodzenia tego zamysłu. W przeciwnym razie wykorzystanie trudno dostępnych materiałów przez każdy z ośrodków we własnym zakresie byłoby w praktyce raczej nierealne (np. z powodu małej liczby danych egzemplarzy w kraju). Z doświadczeń w pracy nad *Bibliografią Pomorza Zachodniego. Piśmiennictwo zagraniczne*¹⁸ wiadomo również, iż łatwiej uzyskać z zagranicy bezpłatną odbitkę konkretnego artykułu niż np. cały rocznik czasopisma lub określoną bibliografię w drodze wypożyczeń międzybibliotecznych. Trzeba zaznaczyć, że poważny procent interesującego nas w tym wypadku piśmiennictwa znajduje się w kraju i dzięki centralnej rejestracji katalogowej łatwo będzie uzyskać odpowiednie informacje.

W kwestii źródeł ogólnie dostępnych można by postulować wypracowanie modelu współpracy między redakcją BZCz a redakcjami bibliografii terytorialnych, które otrzyłybyby interesujące je materiały

¹⁸ *Bibliografia Pomorza Zachodniego, Piśmiennictwo zagraniczne*. T. 1: 1945-1956. Mat. zebr. i oprac. C. Z. Galczyńska. Szczecin 1978.

przed ukazaniem się danego numeru *BZCz* drukiem. Współpraca taka byłaby jednak dopiero wówczas możliwa, a przede wszystkim w pełni owocna, gdyby w *BZCz* rejestrowano materiały wnikając głębiej w ich treść, zaopatrując je w adekwatne, uściślające adnotacje.

Tworząc system bibliografii terytorialnych należy zapewnić im jednolity schemat klasyfikacyjny. Winien on powstać na podstawie analizy porównawczej stosowanych dotąd schematów w bibliografiach regionalnych. Większość obecnie publikowanych bibliografii opiera się na schemacie, który został pierwotnie opracowany dla bibliografii ówczesnych Ziemi Zachodnich i Północnych, następnie z niewielkimi zmianami opublikowany w *Metodyce bibliograficznej*¹⁹. Różnice w interpretacji założeń tego schematu (pomijając specyfikę regionów jako oczywistą) są uderzające nawet przy próbie pobieżnych porównań. Należy więc opracować taką jego nową postać, która będzie oddawała optymalnie bogactwo i różnorodność tematyki bibliografii terytorialnych. Zmiany winny iść w kierunku większego uwzględniania zasad klasyfikacji nauk, co przyczyni się do jednoznacznej interpretacji danych zjawisk.

Niezmiernie ważna funkcja, jaką pełnią indeksy przedmiotowe, stawia i ten problem w polu obserwacji. Śmiało rzec można, że dla celów wszechstronnej informacji o zawartości bibliografii ważniejszy jest dobry indeks niż dobry schemat, a to z powodu rozproszenia informacji o danym przedmiocie pod różnymi aspektami w wielu miejscach bibliografii. Oczywiście jest więc postulowanie takich indeksów we wszystkich bibliografiach terytorialnych. Indeksy przedmiotowe winny spełniać ponadto wymóg określonej głębokości indeksowania (jednolitej dla wszystkich bibliografii w systemie). Głębokość taką należy określić wcześniej; najlepszym wyjściem praktycznym byłoby sformułowanie podstawowych haseł (i ich kategorii), typowych dla zbioru informacji zawartych w tego rodzaju bibliografiach. Metoda taka dawałaby gwarancję adekwatnego odbicia treści materiałów rejestrowanych w zrebie głównym.

Przy tej okazji trzeba zasygnalizować możliwość opracowania tezauryusa dla bibliografii terytorialnych. Byłby on podstawą otrzymywania wydruków komputerowych z banku danych bieżącej bibliografii narodowej. W przyszłości mógłby służyć do ewentualnego centralnego gromadzenia materiałów dla wszystkich bibliografii terytorialnych.

Istotnym zagadnieniem jest częstotliwość omawianych wydawnictw. Dotychczasowa ich forma jako roczników, dwuroczników a nawet wydawnictw obejmujących okresy wieloletnie, ukazujących się ponadto z reguły z kilkuletnim opóźnieniem, poważnie obniża ich wartość informacyjną. Sytuację pogarsza fakt niesamoistności wydawniczej niektórych z nich. Stąd też wynika potrzeba zmiany ich częstotliwości. W założeniu winna ona być minimalna (kwartalniki? półroczniki?), a w każdym razie nie powinna przekraczać rocznika. Przy takich częstotliwościach

¹⁹ B. Eychler: *Bibliografia regionalna i lokalna...* s. 307-310.

ciach trzeba przewidzieć kumulacje, np. roczne i wieloletnie (dotyczy to przede wszystkim indeksów). Rozwiązanie tego typu może być zrealizowane głównie przez zastosowanie techniki elektronicznego przetwarzania danych. Nie jest to wymóg nierealny, gdyż wiadomo chociażby tylko z założeń SINTO, iż ośrodki terytorialnych systemów informacji winny dysponować wysokosprawnym sprzętem informatycznym.

Z wymogu dotyczącego zapewnienia dostatecznej sprawności informacyjnej bibliografii terytorialnych wynika ponadto potrzeba zaopatrywania wszystkich rejestrowanych w nich dokumentów w sigła miejsc ich przechowywania.

Przedstawiony zarys modelu systemu bibliografii terytorialnych nie wyczerpuje całej złożonej problematyki, jaka wiąże się z tym tematem. Pozytywna realizacja tego modelu uzależniona będzie od szeregu działań organizacyjnych na różnych szczeblach.

Możność podjęcia takich działań koordynacyjnych dało reaktywowanie Sekcji Bibliograficznej SBP, która wykonała (5.10.1978) Grupę Roboczą ds. Bibliografii Regionalnej²⁰. Główne założenia programu działania tej Grupy zostały oparte na postulatach przyjętych przez III Ogólnokrajową naradę bibliografów. Grupa Robocza, realizując postulat koordynacji działań bibliograficznych w skali kraju, opracowała wstępny projekt przydziału terytoriów dla poszczególnych bibliografii. W wyniku różnych ustaleń powstał projekt 23 bibliografii terytorialnych, których sumaryczny zakres obejmuje całą powierzchnię kraju.

Przyjęcie nowych podstaw teoretycznych oraz podjęcie planowych działań organizacyjnych pozwala żywić nadzieję na pomyślny rozwój bibliografii regionalnych w ich unowocześnionej postaci.

CECYLIA Z. GAŁCZYŃSKA

TERRITORIAL BIBLIOGRAPHY AS A NEW CONCEPT OF REGIONAL BIBLIOGRAPHY

The present state of regional bibliography in Poland and its general evaluation as a starting point for formulation of postulates concerning its further development — with a view to create an unified national system — have been discussed. The need for — and possibilities of — construction of such a system of regional bibliographies, which would be compatible with the range of SINTO's (Polish National System of Scientific and Technical Information) territorial subsystems activity, have been presented. There are also outlined the following problems: 1) The role and place of regional bibliographies within nation-wide bibliographic system in Poland, 2) Basing the new concept of regional bibliography upon territorial-administrative criteria (not on historical-etnographic ones only, as it was practised up till now), 3) Genesis of a nation and term of regional bibliography in Poland, and 4) General, theoretical as well as organizational, assumptions of a new model.

²⁰ Komunikat o powstaniu i pracach Grupy Roboczej ds. Bibliografii Regionalnej zob. s. 427.

O SPECJALIZACJI ZBIORÓW MATERIAŁÓW BIBLIOTECZNYCH

Ważnym etapem działań zmierzających do lepszej organizacji i bardziej efektywnego wykorzystania krajowego zasobu materiałów bibliotecznych jest wydanie *Zarządzenia nr 1 ministrów: kultury i sztuki, nauki, szkolnictwa wyższego i techniki oraz sekretarza naukowego PAN z dn. 26.4.1979 r. w sprawie ustalenia zasad i planu specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych oraz wyznaczania bibliotek centralnych i określenia ich zadań* (w dalszym ciągu zwanego zarządzeniem).

Zarządzenie, realizując art. 16 i 19 *Ustawy z dnia 9.4.1968 r. o bibliotekach*, tworzy formalno-prawną podstawę urzeczywistnienia szeroko pojętej współpracy bibliotek w zakresie specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych.

W literaturze okresu powojennego poświęconej problematyce specjalizacji definiowano jej cele w sposób następujący:

- polepszenie zaopatrzenia i wzbogacenia zbiorów pod kątem optymalnego zaspokojenia potrzeb użytkowników,
- planowe i systematyczne nabywanie dokumentów,
- eliminowanie zbędnego dublowania,
- oszczędność miejsca poprzez wycofanie z bibliotek materiałów zbędnych,
- zorganizowanie należytej gospodarki istniejącymi zbiorami,
- racjonalne przekazywanie materiałów mało użytkowanych.

Z punktu widzenia ogólnej polityki bibliotecznej wprowadzenie specjalizacji umożliwia:

- racjonalne rozmieszczenie zbiorów w układzie terytorialnym,
- ustalenie zasad prawidłowego i efektywnego współdziałania bibliotek w zakresie gromadzenia,
- prawidłowe opracowywanie bieżących i perspektywicznych planów w zakresie pomnażania zbiorów,
- prowadzenie badań nad zaopatrzeniem bibliotek w dokumenty oraz badanie potrzeb użytkowników.

Obecna koncepcja planu specjalizacji, która znalazła wyraz prawny w zarządzeniu, uwzględniła formułowane w przyszłości postulaty, a także doświadczenia bibliotek krajowych i zagranicznych.

Rozliczne konsekwencje rozwoju techniki komputerowej w zakresie procesów gromadzenia, przetwarzania i rozpowszechniania informacji musiały znaleźć swoje odzwierciedlenie w koncepcji specjalizacji zbiorów bibliotecznych ze względu na przyszłą automatyzację tych procesów w naszych bibliotekach. Plan specjalizacji zbiorów bibliotecznych został powiązany z całokształtem zagadnień dotyczących procesów gromadzenia, przetwarzania i rozpowszechniania informacji naukowej w skali ogólnokrajowej poprzez włączenie go do programu budowy rządowego Systemu Informacji Naukowej, Technicznej i Organizacyjnej — SINTO.

Opracowując założenia planu specjalizacji uwzględniono w nim także historycznie ukształtowany profil bibliotek przewidzianych do uczestniczenia w planie. Należało przy tym przezwyciężyć trudności wynikające z potrzeby pogodzenia nie-

zbędnej koncentracji zbiorów w możliwie najmniejszej liczbie bibliotek centralnych i współpracujących z dotychczasową ich specjalizacją oraz z takimi realiami jak obiektywne ograniczenie pomieszczeń, środków na inwestycje itd., od których uzależniona jest w dużym stopniu działalność bibliotek.

Dążenie do koncentracji zbiorów wynikało z postulatu optymalizacji wydatkowania środków na automatyzację procesów bibliotecznych i informacyjnych w bibliotekach naukowych. Koncentracja zbiorów nie mogła jednak naruszać interesów użytkowników i ich środowisk przy uwzględnieniu rozmieszczenia określonych grup użytkowników w poszczególnych regionach kraju. Uwzględniając liczbę oraz rozmieszczenie bibliotek centralnych i współpracujących przyjęto rozwiązanie kompromisowe, umożliwiające pewne korekty w przyszłości.

Plan specjalizacji zdefiniowano w § 2 zarządzenia w następujący sposób: „Plan specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych stanowi zespół środków prawnych, organizacyjnych i metodycznych, zapewniających optymalną kompletność gromadzonych zbiorów (...) w bibliotekach naukowych oraz ich racjonalne wykorzystanie dla rozwoju nauki, kultury i gospodarki narodowej, a także socjalistycznego wychowania społeczeństwa”. Plan ten nie ogranicza się więc tylko do organizacji fizycznego zbioru, jaki w danym momencie znajduje się w bibliotekach krajowych, ale obejmuje zespół środków prawnych, organizacyjnych i metodycznych zapewniających zarówno kompletność gromadzonych zbiorów, jak i ich wykorzystanie na potrzeby wszystkich grup użytkowników informacji naukowej w kraju.

Stosownie do postanowień § 6 zarządzenia, z uwagi na specjalne znaczenie części zbiorów zapewniających źródła informacji o dziejach narodu polskiego, dorobku umysłowym Polaków, a także ich wkładzie w cywilizację światową, integralną część planu specjalizacji stanowi Narodowy Zasób Biblioteczny wyodrębniony wg kryterium narodowego.

Zarządzenie zawierające przepisy ogólne zostało uzupełnione trzema załącznikami.

W załączniku nr 1 sformułowane zostały zasady specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych w bibliotekach centralnych i współpracujących, rozumiane jako podział zadań wg ustalonych kryteriów. Za podstawowe kryteria specjalizacji zbiorów przyjęto: kryterium narodowe, dziedzinę wiedzy lub innej działalności praktycznej oraz typ materiałów bibliotecznych. W niektórych przypadkach — w celu umożliwienia rozbudowy specjalizacji — dopuszczono możliwość stosowania kryteriów dodatkowych: chronologicznych, językowych, geograficznych i in.

Załącznik nr 1 określa także tryb powoływania bibliotek centralnych i współpracujących, jak również kryteria środowiskowe, organizacyjne i materialne decydujące o wyznaczeniu danej biblioteki na centralną lub współpracującą. W p. 5 załącznika wymieniono podstawowe zespoły czynników, determinujące wyznaczenie biblioteki naukowej na centralną; są to: a) wielkość zbiorów, b) liczebność oraz kategorie bezpośrednich użytkowników, c) liczba i kwalifikacje personelu, warunki lokalowe i wyposażenie biblioteki, d) posiadane warunki do prowadzenia działalności informacyjnej, e) dogodna lokalizacja, a także posiadane i planowane środki łączności, umożliwiające włączenie biblioteki do SINTO. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż zadania biblioteki centralnej lub współpracującej wynikające z planu specjalizacji nie ograniczają ich działalności podstawowej, prowadzonej na rzecz jednostki macierzystej (p. 11).

Podmiotami planu specjalizacji jest 18 bibliotek centralnych*, których wykaz stanowi załącznik nr 2, a które realizują plan wspólnie z bibliotekami współpracującymi. Zadania tych bibliotek sformułowane w załączniku nr 3 obejmują:

* Wykaz 17 bibliotek centralnych w artykule M. Derentowicza: *Specjalizacja zbiorów materiałów bibliotecznych* („Prz. Biblot.” 1978 R. 46 z. 4 s. 413) został uzupełniony Centralną Biblioteką Statystyczną.

- gromadzenie krajowych i zagranicznych, bieżących i retrospektywnych materiałów bibliotecznych zgodnie z wyznaczonym zakresem specjalizacji;
- bieżące opracowywanie gromadzonych materiałów bibliotecznych, zgodnie z zasadami przyjętymi w SINTO;
- udostępnianie gromadzonych materiałów wszystkim zainteresowanym;
- archiwizowanie (w jednym egzemplarzu) krajowych i zagranicznych materiałów bibliotecznych;
- bieżące przekazywanie informacji o gromadzonych dokumentach do systemów specjalistycznych i dziedzino-gałęziowych SINTO, w tym do prowadzonych w kraju katalogów centralnych, zwłaszcza do katalogów BN.

Do zadań bibliotek centralnych należy również: koordynacja i nadzór nad działalnością bibliotek współpracujących, prowadzenie centralnych katalogów dziedzicznych, współpraca z właściwymi placówkami PAN i innych resortów, instytucjami i stowarzyszeniami, jak również współpraca międzynarodowa w zakresie prowadzonej specjalizacji.

Niektóre biblioteki centralne pełnią funkcje centralnych ośrodków informacji systemów dziedzino-gałęziowych lub specjalistycznych. W ramach tych dodatkowych funkcji biblioteki centralne sprawują m.in. formalno-merytoryczny nadzór nad działaniem systemu, współpracują z krajowymi i międzynarodowymi systemami informacyjnymi, gromadzą, przetwarzają, przechowują i udostępniają informacje zgodnie z obowiązującymi je zakresami tematycznymi, przy wykorzystaniu form i metod obowiązujących w SINTO.

Organami doradczymi i opiniodawczymi w sprawach kierunków rozwoju i realizacji zadań bibliotek centralnych i współpracujących, wynikających z uczestniczenia w planie specjalizacji są międzybiblioteczne komisje koordynacyjne, które zostaną powołane przy każdej bibliotece centralnej.

Biblioteki współpracujące oraz ich zakresy specjalizacji zostaną wyznaczone w trybie przewidzianym w p. 9 załącznika nr 1 do zarządzenia. Biblioteki te zostaną powołane przez właściwych ministrów resortowych, na wniosek biblioteki centralnej, po zaopiniowaniu przez Centrum INTE.

Funkcje koordynacyjne w zakresie realizacji planu specjalizacji zostały powierzone Centrum INTE, które sprawować je będzie w porozumieniu z Ministerstwem Kultury i Sztuki oraz Polską Akademią Nauk. Stosownie do § 9 zarządzenia Centrum INTE sprawuje funkcje koordynacyjne w zakresie:

- działalności bibliotek centralnych i współpracujących wynikających z ich udziału w rządowym Systemie Informacji Naukowej, Technicznej i Organizacyjnej — SINTO;
- programowania specjalizacji, opracowywania planów specjalizacji i przedstawiania ich do zatwierdzenia, zgodnie z art. 19 ustawy o bibliotekach;
- opracowywania, opiniowania i przedkładania do zatwierdzenia wniosków w sprawie wyznaczenia biblioteki naukowej na centralną;
- prac związanych z mechanizacją i automatyzacją procesów informacyjnych w bibliotekach realizujących plan specjalizacji;
- opiniowania planów bibliotek centralnych dotyczących zakupu literatury zagranicznej, serwisów informacyjnych na nośnikach maszynowych oraz urządzeń technicznych.

Na mocy § 10 zarządzenia przy Centrum INTE działa powołane przez ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych, stanowiące organ doradczy i opiniodawczy w sprawach związanych z realizacją planu specjalizacji. Przewodniczącą Kolegium została wybrana dr H. Uniejewska.

Bardzo istotne dla realizacji planu ustalenie zawiera § 8 zarządzenia, nakładający na ministrów sprawujących nadzór nad bibliotekami wchodzącymi do planu

specjalizacji obowiązek zapewnienia im warunków działania w ramach posiadanych środków, a mianowicie:

- środków finansowych, w tym dewizowych na gromadzenie zbiorów, w wysokości zapewniającej realizację zadań;
- określonej normami powierzchni użytkowej;
- dostosowanych do wykonywania zadań limitów płac i etatów;
- urządzeń technicznych i wyposażenia.

Wydanie zarządzenia zamknęło pierwszy, niełatwy okres przygotowań prawnej formy planu specjalizacji. Stworzone zostały tym samym podstawy podjęcia działań, których realizacja zapewni organizację krajowego zbioru dokumentów jako bazy źródłowej Systemu Informacji Naukowej, Technicznej i Organizacyjnej — SINTO.

W związku z podpisaniem zarządzenia odbyła się w Wildzie w dn. 19-20.6.1979 pierwsza narada dyrektorów bibliotek centralnych oraz przedstawicieli resortów nadzorujących zarówno biblioteki centralne, jak i współpracujące. W wygłoszonych w czasie obrad referatach problemowych, a także w dyskusji omówiono najpilniejsze zadania warunkujące rozwój specjalizacji w ramach programu budowy SINTO.

Harmonogram realizacji najbardziej istotnych i pilnych prac, związanych z wdrażaniem planu specjalizacji, przyjęty na naradzie w Wildzie, obejmuje zadania zarówno bibliotek centralnych (i współpracujących — w miarę ich powoływania), jak Centrum INTE i Biblioteki Narodowej. Są to następujące zadania:

1) Budowa sieci dziedzinowych w ramach planu specjalizacji. Zadanie to obejmuje rozpoznanie stanu posiadania zbiorów oraz warunków bibliotek przewidzianych na współpracujące, a następnie dokonanie podziału zakresów specjalizacji tematycznej i formalnej w poszczególnych dziedzinach oraz wyznaczenie bibliotek współpracujących. Powołanie międzybibliotecznych komisji koordynacyjnych przy każdej z bibliotek centralnych zamknie okres realizacji tego zadania.

Termin realizacji — wrzesień 1980 r.

2) Zaopatrzenie bibliotek uczestniczących w specjalizacji w piśmiennictwo zagraniczne. Biblioteki podejmą ewidencję zagranicznych wydawnictw ciągłych użytkowanych w drodze importu, wymiany i darów przez biblioteki centralne i współpracujące, dokonają oceny stanu w tym zakresie, sporządzą wykaz tytułów niezbędnych do zaprenumerowania i liczby ich egzemplarzy oraz prześlą wnioski do Centrum INTE dla Międzyresortowej Komisji ds. Importu Wydawnictw z II obszaru płatniczego.

Termin realizacji — czerwiec 1980 r.

3) Budowa centralnych katalogów dziedzinowych. Biblioteki centralne (i współpracujące) podejmą obowiązek przekazywania pełnej informacji o gromadzonych zbiorach materiałów bibliotecznych do katalogów centralnych prowadzonych w Bibliotece Narodowej. Biblioteka Narodowa i Centrum INTE przy współpracy bibliotek centralnych opracują organizację budowy centralnych katalogów dziedzinowych oraz tryb przekazywania informacji o zbiorach do Biblioteki Narodowej.

4) Archiwizowanie i selekcja zbiorów. Zgodnie z zarządzeniem z dn. 26.4.1979 krajowy zasób źródeł, rozumiany jako kompletny i trwale utrzymywany zbiór, wymaga archiwizowania w jednym egzemplarzu każdego dokumentu wprowadzonego do tego zasobu. W związku z tym założeniem biblioteki centralne przy współpracy Centrum INTE opracują zasady archiwizacji i ustalą wskaźniki wielkości dla okresowego wycofywania zbiorów mało wykorzystywanych. Wskaźniki te są niezbędne dla ustalenia wielkości pomieszczeń dla zbiorów podlegających archiwizowaniu.

Termin realizacji — grudzień 1981 r.

5) Warunki realizacji planu specjalizacji. Na podstawie planowanej analizy potrzeb bibliotek centralnych i bibliotek współpracujących w zakresie środków technicznych i powierzchni lokalowej podjęte zostaną sukcesywne działania zmierzające do poprawy w tym zakresie. W ramach tych działań Centrum INTE uzyskało

już zezwolenie ministra łączności na założenie stacji teleksowych w 12 bibliotekach centralnych oraz na doprowadzenie dwóch linii telefonicznych dla Biblioteki Narodowej. Centrum INTE czyni również starania w sprawie budowy magazynów dla bibliotek centralnych oraz uzyskania pomieszczeń na biblioteki składowe.

Elżbieta Malinowska

GRUPA ROBOCZA DS. BIBLIOGRAFII REGIONALNEJ W SEKCJI BIBLIOGRAFICZNEJ SBP

Reaktywowanie Sekcji Bibliograficznej SBP jest realizacją jednego z punktów Uchwał III Ogólnokrajowej rady bibliografów. Powołanie w ramach tej Sekcji Grupy Roboczej ds. Bibliografii Regionalnej (5.10.1978), świadczy o wadze problemów związanych z bibliografią tego typu i o wynikłej stąd potrzebie koordynacji bibliografii oraz podejmowania tematów o charakterze teoretycznym.

W omawianej Grupie Roboczej są reprezentowane zarówno ośrodki już publikujące takie bibliografie, jak i nowo powstałe biblioteki wojewódzkie, zamierzające je dopiero podjąć. W skład Grupy weszli: mgr Wiesława Baszyńska — WBP Lublin (*Bibliografia Lubelszczyzny*), mgr Zofia Bożek — WBP Bielsko-Biała (*Bibliografia województwa bielskiego* — w opracowaniu), mgr Barbara Dziuk — WBP Płock (*Bibliografia województwa płockiego* — w opracowaniu), mgr Cecylia Zofia Gałczyńska — WiMBP Szczecin (kierownik Grupy — *Bibliografia Pomorza Zachodniego. Piśmiennictwo Zagraniczne*), mgr Teresa Służalek — Biblioteka Śląska, Katowice (*Bibliografia Śląska*) oraz z ramienia Departamentu Bibliotek, Domów Kultury i Działalności Społeczno-Kulturalnej MKiS — dr Jakub Zdzisław Lichański.

Dnia 12.12.1978 został przedstawiony na zebraniu Sekcji Bibliograficznej SBP plan pracy Grupy Roboczej. Plan ten, oparty w swoich generalnych założeniach na wspomnianych już Uchwałach III Ogólnokrajowej rady bibliografów, precyzuje cel i zamierzone metody pracy Grupy. Podstawowe kierunki jej działań to podjęcie starań o budowę pełnego systemu (pełnej sieci) bibliografii regionalnych w Polsce, wprowadzenie do nich nowych kategorii rejestrowanych dokumentów oraz organizowanie środków mogących zapewnić warunki powstawania bibliografii regionalnych na odpowiednim poziomie merytorycznym i metodycznym.

W związku z tymi założeniami przewidziano przede wszystkim przydział ściśle określonych terytoriów dla poszczególnych bibliografii, ustalenie kategorii dokumentów, jakie winny być uwzględniane w tych bibliografiach, praktyczne szkolenie bibliografów oraz opiniowanie bibliografii przeznaczonych do druku. Przedstawiony plan został zaakceptowany i jednomyślnie przyjęty przez uczestników zebrania.

Możliwości realizacji omówionego planu zostały poważnie zwiększone dzięki włączeniu tematu „bibliografie regionalne” do programu działalności informacyjnej wbp, przygotowanego przez Zakład Informacji Naukowej BN oraz Ministerstwo Kultury i Sztuki. Zalecenia tego programu skonsultowano z przedstawicielem Grupy Roboczej w punktach dotyczących prac bibliograficznych o charakterze regionalnym.

Skierowane do wybranych bibliotek propozycje opracowania bibliografii regionalnych na nowych zasadach organizacyjnych, przygotowała w dn. 16-17.1.1979 Grupa Robocza z udziałem przedstawicieli WBP w Rzeszowie. Propozycje te zostały zaakceptowane uprzednio przez Instytut Bibliograficzny. W ich formułowaniu uwzględniono ukazujące się (bądź podjęte) bibliografie regionalne, które winny być kontynuowane po dokonaniu odpowiednich korekt terytorialnych. Korekty te wynikają z przyjętej zasady, iż za podstawę przydziału terytorium jako przedmiotu poszczególnych bibliografii przyjmuje się jednostkę administracyjną — wojewódz-

two. W efekcie zastosowania tych zasad wyłoniła się grupa bibliografii, które odnoszą się do jednego województwa, oraz grupa takich, które obejmują po kilka województw. Powyższe propozycje zostały potraktowane jako punkt wyjścia do dyskusji nad kształtem przyszłego ogólnopolskiego systemu bibliografii regionalnej (terytorialnej) na konferencji w dn. 18-19.1.1979 w Rzeszowie, poświęconej działalności informacyjnej bibliotek wojewódzkich. Przedstawiono na niej zarówno nowe założenia teoretyczne (C. Z. Gałczyńska: Bibliografia regionalna. Założenia nowej koncepcji), jak i przekazano wybranym wbp propozycje opracowywania bibliografii regionalnych wg nowej koncepcji.

Warto podkreślić, iż jest to pierwsza próba koordynacji takich bibliografii w skali całego kraju. Znakomite wyniki działań podjętych w latach 60-tych w stosunku do bibliografii terytoriów nad Odrą i Bałtykiem pozwalają widzieć optymistycznie wyniki naszych poczynań.

Dalsze działania Grupy Roboczej przewidują w najbliższej przyszłości organizację seminarium szkoleniowo-dyskusyjnego dla autorów bibliografii regionalnych.

Cecylia Zofia Gałczyńska

SEMINARIUM NT. AUTOMATYZACJI UDOŚTĘPNIANIA ZBIORÓW
BIBLIOTECZNYCH

Janowice 5-6 grudnia 1978

Dwudniowe Seminarium o powyższej tematyce zostało zorganizowane staraniem Biblioteki Głównej Politechniki Krakowskiej oraz Komisji Racjonalizacji i Mechanizacji Pracy ZG SBP. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele bibliotek uczelnianych z całej Polski, pracownicy bibliotek i ośrodków informacji z Krakowa, przedstawiciele zakładów bibliotekoznawstwa uniwersytetów Krakowa i Poznania oraz zaproszeni goście: przedstawiciele Centrum INTE i MNSWiT. Łącznie w Seminarium wzięło udział ok. 80 osób.

Obrazy Seminarium otworzył dr Józef Czerni (Biblioteka Politechniki Krakowskiej) referatem *Automatyzacja udostępniania zbiorów bibliotecznych w terytorialnym systemie informacyjnym SINTO. (Problemy. Propozycje. Perspektywy)*. Przedstawił problemy funkcjonowania oddziałów udostępniania w tradycyjnych systemach bibliotecznych oraz możliwości stopniowego zastępowania prac manualnych działaniem maszyn matematycznych. Podkreślił znaczenie budowy systemów automatyzacji udostępniania w projektowaniu systemów informatycznych dla bibliotek uczelnianych. W regionalnym systemie KRAKUS wyróżnia się w chwili obecnej systemy centralne, np. katalog centralny czasopism, i systemy indywidualne realizujące podstawowe procesy biblioteczne, różne w poszczególnych bibliotekach, np. gromadzenie, udostępnianie. W dalszych fazach rozwoju systemu KRAKUS przewiduje się wprowadzenie zintegrowanego systemu ewidencji wypożyczeń bibliotek krakowskich.

W referacie dra Zbigniewa Żmigrodzkiego (Biblioteka Politechniki Częstochowskiej) *Problemy psychologiczne i socjologiczne automatyzacji udostępniania zbiorów w bibliotece szkoły wyższej* poruszone zostały niezmiernie ważne zagadnienia kształtowania świadomości pracowników bibliotek szkół wyższych w zakresie automatyzacji procesów biblioteczno-informacyjnych. Same bowiem środki: sprzęt komputerowy, urządzenia pomocnicze, nakłady na odpowiednią reorganizację oddziałów udostępniania nie zapewnią jeszcze sukcesu przy wprowadzaniu systemu informacyjnego.

W znacznym stopniu to nieodzowne budzenie i rozwijanie świadomości pracowników mogłoby być przyspieszone zarówno przez rozszerzanie wszelkich kontaktów międzybibliotecznych: krajowych i zagranicznych, jak i przez większą dostępność zagranicznej literatury fachowej. Autor sygnalizuje potrzebę zintegrowanego działania sieci bibliotek uczelnianych w planowanych badaniach nad automatyzacją.

Mgr inż. Leszek Staśto (Biblioteka Politechniki Krakowskiej) przedstawił w swej prelekcji *Aspekt techniczno-organizacyjny automatyzacji udostępniania zbiorów w systemie KRAKUS* główne założenia projektowe systemu komputeryzacji ewidencji wypożyczeń dla Biblioteki Głównej Politechniki Krakowskiej. Autor projektu przewiduje w działaniu systemu zastosowanie metody wsadowej — off-line; przetwarzanie na elektronicznej maszynie cyfrowej (emc) następuje po zakończeniu pracy agend udostępniania w określonym dniu. Dla rejestracji operacji „wypoży-

czenie i zwrot książki” pracownicy biblioteki będą wykorzystywali odpowiednio przygotowane (wyperforowane) karty książki, przechowywane stale w każdej udostępnianej publikacji. Pomoc dla czytelników i bibliotekarzy powinny stanowić wydruki wykazu książek wypożyczonych w układzie wg sygnatur i wydruki stanu kont czytelników, zawierające ewidencję wypożyczeń z ubiegłego dnia. Projektant określił metodę off-line jako etap komputeryzacji możliwy w warunkach krajowych, nie wymaga ona bowiem instalowania kosztownych urządzeń sieci transmisji danych między oddziałem udostępniania a ośrodkiem obliczeniowym. Jedyną niezbędną inwestycją sprzętową jest dziurkarka kart, umożliwiająca reperforowanie danych na nośnikach maszynowych po zakończeniu każdej operacji: wypożyczenia, zwrotu, rezerwacji.

Referat mgr inż. Zofii Bębenek i mgra Mariusza Klappera (Biblioteka Główna AGH) *Wykorzystanie systemu monitorów ekranowych w bezpośrednim systemie udostępniania zbiorów bibliotecznych jako drugi etap rozwoju systemu udostępniania w Bibliotece Głównej AGH* zawierał założenia projektowe systemu całkowicie odmiennego od projektu opracowanego dla Biblioteki Politechniki Krakowskiej. Należy tu przypomnieć, że w Bibliotece Głównej AGH prace nad automatyzacją procesów bibliotecznych i informacyjnych zapoczątkowane były w 1972 r., przy czym w pierwszym etapie planowano zastosować dla rejestracji wypożyczeń metodę off-line z zachowaniem rewersów, które po zakończeniu każdej operacji: wypożyczenia, prolongaty itp. będą służyły do tworzenia zapisów na kartach perforowanych.

W fazie przygotowania oddziałów udostępniania do wprowadzenia nowej techniki (opracowanie nowego wzoru rewersu, nowej kartoteki czytelników) pojawiły się na krajowym rynku komputerowym nowe możliwości sprzętowe — monitory ekranowe. Urządzenia te, pozwalające na pracę w trybie bezpośrednim (on-line) przy jednoczesnej możliwości korzystania z komputera o pamięciach dyskowych emc ODRA 1325, spowodowały przerwanie prac nad trybem wsadowym i przygotowanie badań nad projektem wstępnym i oprogramowaniem dla systemu o działaniu bezpośrednim. Zakłada on korzystanie z emc przez cały czas pracy wypożyczalni, czytelnik przy pomocy monitorów może dowiedzieć się od razu, czy pozycja, która go interesuje, jest dostępna do wypożyczenia, następnie dokonywany jest zapis o transakcji wypożyczenia wraz z drukiem rewersu, który zostaje przekazany do magazynu w celu wyszukania publikacji. Zakłada się, że obsługa jednego zgłoszenia czytelnika w wyżej przedstawionym systemie nie powinna trwać dłużej niż 1 min. Osobnym zagadnieniem przy tworzeniu systemu w trybie on-line będzie konieczność zainstalowania w pomieszczeniach Biblioteki Głównej sieci monitorów ekranowych, połączonych linią kablową z centralną jednostką emc ODRA 1325 w ośrodku obliczeniowym uczelni. Korzyści rejestracji udostępniania tą drogą powinny być przyspieszone przez decyzje władz uczelni o przyznaniu środków na rozwiązania techniczne.

Komunikat mgr Krystyny Ramzy (Biblioteka Politechniki Krakowskiej) *Założenia biblioteczne systemu automatyzacji udostępniania zbiorów w systemie KRAKUS* zawierał podsumowanie odpowiedzi na ankietę dotyczącą opinii bibliotek — członków systemu KRAKUS nt. działań podjętych nad planowaną automatyzacją udostępniania w ramach tego systemu (m.in. respondenci wypowiedzieli się za ujednocnieniem formularzy stosowanych przy wypożyczeniach).

W ożywionej dyskusji, jaka wywiązała się na zakończenie pierwszego dnia Seminarium, poruszone były następujące problemy:

1) Jakie systemy automatyzacji należy wprowadzać do rejestracji udostępniania: systemy działające w trybie wsadowym czy systemy bezpośredniej obsługi użytkownika? Głos zabierali kolejno: dr J. Czerni, mgr inż. M. Klapper, mgr inż.

L. Staśto, mgr inż. G. Bogdan, mgr Helena Jarecka, mgr Maria Radwańska, mgr M. Brykczyńska.

2) Jakie powinno być przeszkolenie bibliotekarzy w zakresie informatyki, aby można było wdrażać systemy zautomatyzowane w działalności biblioteczno-informacyjnej? Swe poglądy wypowiadali: dr J. Czerni, mgr Irena Aleksandrowicz, mgr Anna Pozowska.

W drugim dniu Seminarium obrady rozpoczęto referatem dra Stanisława Bądonia (Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej): *Problemy automatyzacji udostępniania zbiorów w sieci bibliotek szkół wyższych Poznania na przykładzie bibliotek głównych Akademii Ekonomicznej i Politechniki Poznańskiej*. Przedstawiono system udostępniania materiałów ze spotkań naukowych: kongresów, sympozjów itp. pn. „Konferencje”, prowadzony wspólnie przez dwie biblioteki główne: Politechniki Warszawskiej i Politechniki Poznańskiej. Podstawowy zbiór dokumentów zarejestrowanych w tym systemie liczy obecnie około 8000 publikacji, przetwarzanie realizowane jest na emc ODRA 1300 metodą wsadową, dając w efekcie podwyższenie jakości obsługi czytelników oraz skrócenie czasu wyszukiwania informacji.

Autor omówił również metody mechanizacji rejestracji wypożyczeń i zwrotów dokumentów za pomocą licznika statystycznego (w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej); prace nad mechanizacją udostępniania w Czytelni Czasopism i Czytelni Ogólnej teŝe Biblioteki, system dokumentacyjno-informacyjny obejmujący 7 podsystemów, planowany do wdrożenia w nowym gmachu Biblioteki Akademii Ekonomicznej.

W referacie mgr Sylwii Wróblewskiej (Biblioteka Główna Politechniki Szczecińskiej) *Usprawnienia organizacyjne w Oddziale Udostępniania Zbiorów Biblioteki Głównej Politechniki Szczecińskiej w perspektywie automatyzacji* scharakteryzowane zostały kolejne etapy działań związanych z planowanym wprowadzeniem automatyzacji w wymienionej uczelni, a w szczególności usprawnienia organizacyjne przy udostępnianiu zbiorów.

Mgr Wanda Kronman-Czajka i mgr Bożena Zawistowska (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie) w swym komunikacie *Automatyzacja rejestracji wypożyczeń księgozbioru dydaktycznego BUW* podały informacje dotyczące stosowania emc w powyższym zakresie, będącym jedną z części programu komputeryzacji procesów biblioteczno-informacyjnych Biblioteki.

Referat mgr Marii Brykczyńskiej i dra Bogdana Stefanowicza (Biblioteka Główna SGPiS) *Automatyzacja w Bibliotece Szkoły Głównej Planowania i Statystyki. Stan obecny, perspektywy rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem prac w Oddziale Udostępniania Zbiorów* zawierał omówienie kolejnych etapów wprowadzania eto w działanie wymienionej instytucji: szkolenie informatyczne pracowników różnych agend Biblioteki, analizy systemowe Wypożyczalni Studenckiej i Oddziału Opracowania Wydawnictw Ciągłych, opracowanie założeń projektowych zautomatyzowanej rejestracji wypożyczeń w trybie bezpośrednim, wdrożenie zautomatyzowanego systemu Katalogu Lektur Studenckich, przy stosowaniu trybu wsadowego, emc ODRA 1305 i rejestratora danych MERA 9150. Prelegenci przedstawili również planowane kierunki rozwoju automatyzacji: utworzenie Zautomatyzowanego Rejestru Czasopism oraz Rejestru Zakończonych Prac Naukowo-Badawczych.

Pracownicy Instytutu Bibliotekoznawstwa UAM w Poznaniu: mgr Mirosław Górny i mgr Roman Jaworski w swej prelekcji *Próby wykorzystania metod informatycznych w optymalizacji procesów udostępniania w Bibliotece Głównej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu* przedstawili badania dotyczące możliwości bardziej efektywnego wykorzystywania powierzchni magazynowej. Omówili również próby właściwej selekcji w doborze księgozbioru Czytelni Nauk Ekonomiczno-Prawnych i Bibliotekoznawstwa przy zastosowaniu emc ODRA 1305.

Oprócz omówionych wyżej referatów wygłoszono w drugim dniu Seminarium szereg komunikatów zawierających doniesienia o planowanych lub już realizowanych zastosowaniach informatyki w działalności biblioteczno-informacyjnej: 1) mgr Zofia Vollmer (Biblioteka PAN w Warszawie): *Założenia automatyzacji procesów bibliotecznych w Bibliotece PAN*, 2) dr Jadwiga Przygocka i mgr inż. Ewa Woźniakowska (Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej): *Wykorzystanie SINFO (System Informacyjny dla Ośrodków Branżowych INTE) w funkcji udostępniania zbiorów*, 3) mgr inż. Grzegorz Bogdan (Ośrodek Informacji Chemicznej Biblioteki Politechniki Warszawskiej): *Prace z zakresu automatyzacji w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej*, 4) mgr M. Górny i mgr R. Jaworski: *Uwagi dotyczące formatu systemu SINFO. Na marginesie prób wdrożenia systemu w Bibliotece Głównej UAM*.

W dyskusji zabrało głos kilka osób: mgr inż. Jerzy Wolczyk (Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej), referując stan prac nad automatyzacją czynności bibliotecznych w macierzystej placówce, podkreślił potrzebę opracowywania zautomatyzowanych systemów bibliotecznych działających zarówno w trybie off-line jak i on-line. Mgr Edward Domański (Biblioteka Politechniki Warszawskiej), dziękując organizatorom, wysunął propozycję stałych, corocznych spotkań poświęconych wprowadzaniu do bibliotek emc; spotkania te stanowiłyby najszybszą drogę przepływu informacji o aktualnym stanie prac. Dr J. Przygocka wysunęła projekt opublikowania materiałów z konferencji. Mgr M. Brykczyńska jako przedstawiciel Rady Użytkowników INFONET omówiła formy szkolenia organizowanego corocznie przez Radę Użytkowników dla środowiska bibliotekarzy warszawskich; zachęciła inne regiony do uczestniczenia w tych spotkaniach. Mgr S. Wróblewska zaproponowała dofinansowanie projektów informatycznych środowiska krakowskiego przez MNSWIT; w przyszłości inne biblioteki mogłyby korzystać z oprogramowania wdrożonych systemów automatyzacji udostępniania zbiorów.

Główny organizator Seminarium dr J. Czerni w przemówieniu podsumowującym obrady zachęcił wszystkich uczestników do stałej wymiany doświadczeń w zakresie wdrażania systemów informatycznych, stwierdzając: „Jest nas za mało, by ze sobą konkurować, powinniśmy współpracować”. W swym zamierzeniu Seminarium miało być forum wymiany poglądów na różne metody zastosowań informatyki w procesach udostępniania zbiorów; w efekcie przyczyniło się nadto do wzajemnego zaznajomienia uczestników z całokształtem działań dotyczących komputeryzacji w większości bibliotek uczelnianych całej Polski.

Spotkanie, zorganizowane w uroczej scenerii zabytkowego pałacyku janowickiego, pozostanie na długo w pamięci uczestników dzięki nadzwyczaj miłej atmosferze, jaką stworzyli gospodarze — Biblioteka Główna Politechniki Krakowskiej.

Maria Brykczyńska

PÓLTORA WIEKU KSIĄŻNICY RACZYŃSKICH

„Mimo ciężkich warunków politycznych i mimo braku dbałości o rozwój jej u władz miejskich niemieckich, Biblioteka Raczyńskich przetrwała czasy najgorsze, nie schodząc z drogi wytkniętej jej przy założeniu. Spełniała chlubnie swoją rolę około kształcenia społeczeństwa, szczególnie młodzieży, w duchu polskim” powiedział prezydent miasta Poznania Cyryl Ratajski podczas uroczystego obchodu 100-lecia pierwszej biblioteki publicznej w Wielkopolsce, inaugurującego obrady II Zjazdu bibliotekarzy i IV Zjazdu bibliofilów polskich dn. 30 maja 1929 r.

Dalej mówca przypomniał, że „przez czytelnie Biblioteki przesunęły się trzy

pokolenia obywatelstwa poznańskiego, wynosząc z nich świadomość o istnieniu wspaniałego piśmiennictwa polskiego, o istnieniu nauki polskiej. Obok równocześnie powstałej lubo mniej dostępnej Biblioteki Kórnickiej, obok Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Teatru Polskiego w Poznaniu, Biblioteka Raczyńskich była widomym znakiem żywotności ducha narodowego, była łącznikiem kulturalnym pomiędzy dawną szlachecką a dzisiejszą demokratyczną Rzeczpospolitą Polską¹.

Prezydent miasta — jako ówczesny kurator Biblioteki — dokonał uogólnień, nie wnikając oczywiście w specyfikę wymienionych instytucji, wyeksponował zaś usługi placówki, ze zrozumiałych względów nie przypominając trudnych momentów w jej dziejach, kiedy dostała się pod wpływy zaborcy. Myśl tę rozwinął dyrektor Andrzej Wojtkowski, późniejszy profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Zabierali też głos przedstawiciele środowiska bibliotekarskiego i naukowego, w tym Stefan Demby i Kazimierz Tymieniecki. Uroczystościom towarzyszył jubileusz 50-lecia pracy Antoniego Bederskiego, który był żywą kroniką placówki w dobie wzmożonego ucisku narodowego i pierwszych chwil po wyzwoleniu jako II bibliotekarz od 1891 r., I bibliotekarz od 1919 i dyrektor — od 1924 r.

Zamknięciem zaś uroczystości bibliotekarskich w Poznaniu — przypadły one na okres ożywienia związany z Powszechną Wystawą Krajową, która upamiętnić miała osiągnięcia pierwszego dziesięciolecia Polski Odrodzonej — stały się obchody 100-lecia działalności wydawniczej Biblioteki Kórnickiej dn. 2 czerwca 1929 r. W ten sposób przypomniano łącznie dwie zasłużone dla kultury narodowej instytucje. Nikt zapewne wówczas nie przypuszczał, jak ciężkie chwile czekają dzieło Edwarda Raczyńskiego w następnym okresie, który dzielił ją miał od kolejnego jubileuszu i jak wielkie nastąpią przemiany, jeśli idzie o funkcje książki w społeczeństwie. Możemy mówić o tym dopiero dziś, z perspektywy 35-lecia Polski Ludowej.

Szczęście to, że Andrzej Wojtkowski opracował obszerną monografię poświęconą twórcy Biblioteki², bo ogromna część podstawy źródłowej uległa zagładzie w pożodze wojennej. Stąd książka ta ma dziś walory źródłowe.

Biblioteka w dobie zaborów odegrała trudną do przecenienia rolę w życiu umysłowym Poznania; mimo utrudnień ze strony władz pruskich była nie tylko warsztatem pracy naukowej w ogólnym tego słowa znaczeniu, ale zarazem gromadziła dokumenty kultury staropolskiej. Przypominała najcenniejsze dzieła narodowe, chroniła rękopisy. Funkcjonowała żywo w organizmie miejskim — inaczej, ale równie pożytecznie co jej rówieśnica, pobliska Biblioteka Kórnicka; dopiero po trzech dziesięcioleciach została wsparta przez zbiory Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Zaborcy dla przeciwwagi postanowili stworzyć na początku bieżącego wieku własną ksiąźnicę i nadali jej imię cesarza Wilhelma. W pełni więc należy zgodzić się z wypowiedzianą świeżo opinią: „Oceniając 90 lat działalności Biblioteki w okresie zaborów trzeba stwierdzić, że fundacja Edwarda Raczyńskiego — mimo wielkich trudności i gwałtownego przeciwdziałania Niemców — spełniała rolę polskiej placówki kulturalnej, nawet wtedy, kiedy funkcję pierwszego bibliotekarza pełnił Niemiec. Decydował o tym głównie księgozbiór — zarówno jego część podstawowa, przekazana przez Raczyńskiego, jak i późniejsze nabytki, zwłaszcza w dziale rękopisów (Niemcewicziana), napływ egzemplarzy obowiązkowego wydawnictw ukazujących się w Księstwie, wreszcie decyzja kuratorium, czyniąca z Biblioteki instytucję mającą za zadanie zgromadzenie największej liczby książek polskich spośród wszystkich bibliotek Rzeszy. Taki kierunek działania nie pozwalał na pełne Niemczenienie fundacji [...]. Polacy przeważali jako użytkownicy.

¹ C. Ratajski: *Mowy 1929-1933*. T. 2. Poznań 1934 s. 23-24.

² A. Wojtkowski: *Edward Raczyński i jego dzieło*. Poznań 1929. Nadto ukazał się katalog: A. Bederski: *Druką poznańskie wieku XVI-XVIII znajdujące się w Bibliotece Raczyńskich*. Poznań 1929 44 s.

Biblioteka stanowiła doskonałą warsztat pracy dla naukowców zrzeszonych w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk; drukowany katalog rozszerzył oddziaływanie Biblioteki poza granice Wielkiego Księstwa Poznańskiego².

Początki okresu międzywojennego wiązały się z zachwianiem równowagi materialnej Biblioteki; stabilizację zapewniło przejęcie jej przez miasto w połowie 1924 r. W 7 czytelniach dysponowano 118 miejscami, mimo to panował tłok, brakowało też pomieszczeń magazynowych; wszystko to świadczyło pozytywnie o wzrastających potrzebach Poznania jako ośrodka akademickiego. Księgozbiór systematycznie wzrastał; równomiernie w zakresie różnych dyscyplin, ale z przewagą humanistyki; szczególnie przybywało wiele czasopism, wpływały też liczne dary. Udostępnianie nadal miało charakter prezencyjny.

Wśród kilkunastoosobowego personelu niewątpliwie wyróżniał się w zakresie prac naukowych i publicystycznych dyrektor A. Wojtkowski, którego zasługą było popularyzowanie instytucji w środowisku.

W czasie okupacji polscy pracownicy potajemnie wypożyczali książki rodakom, łamiąc w ten sposób oficjalny nakaz widniejący na drzwiach wejściowych: „Nur für Deutsche”. Torpedowali też działania mające na celu usuwanie dzieł w języku ojczystym. Nadszedł dzień 22 stycznia 1945 r., kiedy wycofujący się żołnierze niemieccy zniszczyli pałac, w którym spłonęło ok. 180 000 woluminów zbiorów własnych jak również prywatnych, zwiezionych po 1939 r. Stąd pierwsze lata po wyzwoleniu związane były z leczeniem potwornych ran zadanych Bibliotece Raczyńskich, która właściwie przestała istnieć w swym dawnym kształcie.

Pozostała jednak tradycja i wola odbudowy, które okazały się silniejsze. Toteż likwidacja już działającej na nowo placówki, przez stworzenie Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej pozbawionej imienia Raczyńskich, spotkała się z protestami ze strony społeczeństwa, zwłaszcza środowisk kulturalnych. Po różnych reorganizacjach dokonano ostatecznie w 1957 r. podziału WMBP na Wojewódzką Bibliotekę Publiczną oraz Miejską Bibliotekę Publiczną im. Edwarda Raczyńskiego, która w 11 lat później otrzymała status biblioteki naukowej.

Rozwój jej szedł dwiema drogami: z jednej strony Biblioteka gromadziła zbiory zwłaszcza specjalne przeznaczone dla badaczy, a z drugiej — pełniła nowe odpowiedzialne funkcje, związane z przemianami socjalistycznymi. Ten dualizm jest widoczny do dziś dnia.

Wskutek zniszczenia Pałacu Raczyńskich w 1945 r. Biblioteka otrzymała siedzibę w dawnym budynku szkolnym przy obecnej ul. Armii Czerwonej i do tej chwili mieści się tam znaczna część agend centralnych. W 1956 r. została zakończona odbudowa historycznej siedziby.

Następował równocześnie rozwój sieci bibliotecznej: filii w 1950 r. było 12 (punktów 33), w 1978 r. zaś 56 (130 punktów). Dziś trudno sobie wyobrazić Poznań, ten stary i nowe osiedla bez nich, a takie placówki, jak klub „Pod Lipami” na Winogradach mają już swoją historię. Zbiory specjalne liczą dziś ponad 70 000 jednostek (w tym 7214 rękopisów i 17 485 starych druków), księgozbiór podstawowy ok. 160 000 wol., w placówkach terenowych zaś ok. 800 000 wol., z czego na uwagę zasługuje literatura dziecięca — stanowi ona 25% całości i służy zarówno adresatom, jak i badaczom. Mówią za siebie dane dotyczące udostępniania: czytelników w 1949 r. było 2000 (co stanowiło 0,8% w stosunku do mieszkańców Poznania), w 1978 r. zaś 117 801 (22%), z tego niewielki wzrost (z 2000 do ok. 3000) nastąpił w Bibliotece Głównej, reszta przypada na filie i punkty. Biblioteka prowadzi liczne konkursy, organizuje wystawy, spotkania z literatami, w tym od 1974 r. — przedtem w Pałacu Działyńskich — Czwartki Literackie, które mają w Poznaniu już ponad półwieczną tradycję.

² K. Ewicz: *Dzieje Biblioteki w latach 1829-1945*. W: *Miejska Biblioteka Publiczna im. Edwarda Raczyńskiego w Poznaniu 1829-1979*. Warszawa-Poznań 1979 s. 28.

Przy tym wszystkim nie została zaniechana działalność naukowa Biblioteki, choć należy z prawdziwym podziwem patrzeć na osiągnięcia w tej dziedzinie, przy tak znikomym liczebnie personelu. Wzrasta on znacznie wolniej niż by to wynikało z podejmowanych działań, przy czym obejmuje głównie obsługę (1950 r. — 12 osób, 1978 r. — 103) i administrację (odpowiednio 5 i 20), w mniejszym natomiast stopniu pracowników działalności podstawowej (159 i 208).

Z bogatym dorobkiem weszła Biblioteka w obchody jubileuszowe, które zostały zorganizowane w maju 1979 r. Protektorat nad niemi objął minister kultury i sztuki Zygmunt Najdowski, wielce pomocny okazał się mecenat ze strony Poznańskich Zakładów Graficznych im. Marcina Kasprzaka. Dzięki nim bowiem w iście ekspresyjnym tempie — i w czynie społecznym! — ukazały się cztery publikacje, z których jedna z kilkunastomiesięcznym wyprzedzeniem⁴, pozostałe zaś dosłownie w ostatniej chwili. Wśród nich czołowe miejsce zajmuje pięknie wydana książka na temat dziejów i chwili obecnej Biblioteki, w której część zasadniczą stanowi zarys jej dziejów, podzielony na dwie części: 1828-1945 (pióra wicedyrektora Kazimierza Ewiczka) i 1945-1979 (autorstwa Krystyny Gumowskiej); został on poprzedzony wstępem Stanisława Kubiaka ukazującym miejsce Biblioteki w życiu kulturalnym Poznania XIX-XX w. oraz szkicem Witolda Jakóbczyka na temat postaci założyciela placówki. Uzupełnienie stanowią zestawienia bibliograficzne oraz wykazy pracowników i życiorysy dyrektorów, jak również personelu sprzed 1939 r. Całość uzupełnia bogata część ilustracyjna⁵. Pozostałe publikacje to bibliofilska edycja Statutu z 1829 r.⁶ oraz popularnonaukowa broszura poświęcona Edwardowi Raczyńskiemu⁷.

Obchody zostały poprzedzone licznymi artykułami prasowymi, towarzyszyła zaś im wystawa jubileuszowa obrazująca dzieje i zbiory MBP w Poznaniu. Uroczystość inauguracyjna — połączona z rozpoczęciem XXXII Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy — odbyła się dn. 3 maja 1979 r. z udziałem zastępcy członka Biura Politycznego KC PZPR, sekretarza KC Jerzego Łukaszewicza, kierownictwa Ministerstwa Kultury i Sztuki, wojewódzkiej instancji partyjnej, władz województwa i miasta. Otworzył ją w holu Muzeum Narodowego wojewoda poznański dr Stanisław Cozaś, który przypomniał piękne karty z dziejów bibliotekarstwa wielkopolskiego, zwłaszcza jego patriotyczny nurt w okresie zaborów. Inauguracji Dni Kultury dokonał J. Łukaszewicz, po czym nastąpiła dekoracja pracowników Biblioteki odznaczeniami państwowymi, resortowymi i regionalnymi, a także wręczenie dorocznych nagród im. Heleny Radlińskiej. W imieniu odznaczonych głos zabrał dyrektor MBP im. E. Raczyńskiego Alfred Laboga⁸. Spotkanie uświetnił występ Chóru Stuligrosza.

Następnie w gmachu Biblioteki (Pałac Raczyńskich) nastąpiło odsłonięcie tablicy pamiątkowej oraz otwarcie wystawy, po czym głos zabrali: wiceminister kultury i sztuki dr Józef Fajkowski i dyrektor Biblioteki Narodowej prof. Witold Stankiewicz. Z kolei na ręce prezydenta miasta Władysława Ślebody rzemieślnik poznański Marian Walczak przekazał Bibliotece akt darowizny największego w kraju zbioru książek i materiałów związanych z J. I. Kraszewskim. Na zakończenie I sekretarz KW PZPR Jerzy Zasada przypomniał olbrzymie zasługi Jubilatki dla Poznania w ciągu minionego 150-lecia.

⁴ A. Kaczkowski: *Biblioteka Raczyńskich*. Warszawa-Poznań 1978.

⁵ *Miejska Biblioteka Publiczna im. Edwarda Raczyńskiego w Poznaniu 1829-1979*. Warszawa-Poznań 1979.

⁶ Statut Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu z 1829 roku. Reprodukacja rękopisu pierwszego statutu przechowywanego w zbiorach Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Edwarda Raczyńskiego w Poznaniu. Wstęp: K. Ewicz, Poznań 1979.

⁷ M. Kosman: *Swojemu miastu. Działalność Edwarda Raczyńskiego w Poznaniu w latach 1829-1945*. Poznań 1979.

⁸ Krzyże Kawalerskie Orderu Odrodzenia Polski otrzymały 4 osoby (H. Kurkówna, K. Ewicz, A. Laboga i W. Polaszewska), Złote Krzyże Zasługi — 5, Srebrne — 5, Brązowe — 4, odznaki „Zastępcy Działacza Kultury” — 14, Medale Komisji Edukacji Narodowej — 2, honorowe odznaki „Za zasługi w rozwoju województwa poznańskiego” — 10, Honorowe Odznaki Miasta Poznania — 15. Biblioteka została odznaczona Honorową Odznaką Miasta Poznania i Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

W godzinach popołudniowych w gmachu Opery Poznańskiej specjalne przedstawienie „Córki pułku” G. Donizettiego zostało poprzedzone wręczeniem medali pamiątkowych, dyplomów i nagród zasłużonym pracownikom Biblioteki⁹, a także medali instytucjom i osobom związanym z przygotowaniem jubileuszu oraz blisko współpracującym z MBP. Szczególnie serdecznie został powitany były dyrektor Biblioteki mgr Janusz Dembski, obecnie zastępca kierownika Wydziału Pracy Ideowo-Wychowawczej KW PZPR w Poznaniu. W imieniu władz miejskich głos zabrał wiceprezydent mgr Andrzej Wituski.

Następnego dnia w Sali Czerwonej Biblioteki Kórnickiej PAN (Pałac Działyńskich) odbyła się sesja naukowa na temat: „Rola bibliotek publicznych w środowisku wielkomięjskim”, podczas której wygłoszono 5 referatów i 12 komunikatów, w których zostały zaprezentowane zagadnienia ogólne¹⁰, wybrane problemy z działalności Biblioteki im. E. Raczyńskiego¹¹ oraz niektóre szczegółowe kwestie z kręgu tematycznego sesji. Przed rozpoczęciem obrad życzenia jubileuszowe złożyli przedstawiciele bibliotek krajowych i zagranicznych.

Z okazji obchodów obok medalu pamiątkowego zostały przygotowane dwa ekslibrisy autorstwa artysty plastyka Antoniego Gołębiaka. Także 14 zeszyt *Pamiętnika Biblioteki Kórnickiej* został zadedykowany Książnicy Raczyńskich.

Jubileusze stanowią okazję do spojrzenia wstecz, a także do formułowania planów dalekosiężnych. Jakie refleksje nasuwają się na marginesie tu omawianego?

Imponujący jest dorobek Biblioteki Raczyńskich, ogromne jej zasługi dla rozwoju kultury narodowej, zwłaszcza dla środowiska poznańskiego. Jak przystało na prawdziwie wielką placówkę, jest ona wiecznie młoda — potrafi adaptować swe programy do aktualnych potrzeb społeczeństwa, wytrwale podążając wytyczoną drogą. Zabory to czas organizowania warsztatu pracy badawczej, służącego uczytnym, młodzieży szkół średnich i inteligencji; warsztatu gromadzącego cenne zbiory narodowe. Czasy międzywojenne to kształtowanie nowoczesnej placówki, zgodnie z potrzebami kultury w niepodległym państwie. W Polsce Ludowej — przede wszystkim włączenie się w tok przemian socjalistycznych, popularyzacja książki, która dopiero teraz dokonała prawdziwej rewolucji.

To wszystko budzi szacunek, uznanie, podziw. Na przyszłość oczekujemy kontynuacji działań dla dobra szerokich kręgów społeczeństwa, rozwijanie inicjatyw takich jak spotkania z ludźmi kultury, specjalistycznych konkursów, wystaw. Konieczne wydaje się też dalsze zdynamizowanie prac badawczych, prac nad zbiorami specjalnymi, które zresztą w Poznaniu są traktowane kompleksowo przez wszystkie biblioteki naukowe, gromadzące przede wszystkim materiały do dziejów Wielkopolski. I jeszcze jedno. Już Edward Raczyński myślał o stworzeniu na zapleczu Pałacu (plac obszerny, jedyny w mieście) nowoczesnego budynku bibliotecznego; do tego projektu wracano i później. Podczas jubileuszu nie było o tym mowy, ale może jeszcze nie za późno, by podjąć budowę; dopiero wtedy całość byłaby funkcjonalna. Chciałbym zakończyć tym życzeniem: oby zostało zrealizowane przed 175-leciem Biblioteki.

Marceli Kosman

⁹ Łącznie 25 osób otrzymało nagrody ministra kultury i sztuki oraz dyrektorów Wydziału Kultury i Sztuki Urzędów Wojewódzkiego i Miejskiego w Poznaniu.

¹⁰ Referaty: „Książka w kulturze współczesnej” (prof. J. Kossak), „Model funkcji biblioteki publicznej w środowisku wielkomięjskim” (prof. S. Kubiak), „Miejsce bibliotek publicznych w czytelnictwie społeczności wielkomięjskiej” (doc. J. Ankudowicz), „Rozmieszczenie przestrzenne placówek bibliotecznych w środowisku wielkomięjskim” (dr J. Zajęc).

¹¹ Referat A. Labogi „Działalność MBP im. E. Raczyńskiego jako biblioteki regionalnej Poznania i Wielkopolski”, komunikaty na temat bibliotek dziecięcych i czytelnictwa młodzieży w PRL, działalności informacyjnej, kulturalno-oświatowej, roli w spółdzielczym osiedlu mieszkaniowym.

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA
POŚWIĘCONA BIBLIOTECZNYM ZBIOROM RĘKOPIŚMIENNYM
Wrocław 23-24 marca 1979

Konferencja zorganizowana została przez Bibliotekę Zakładu Narodowego im. Ossolińskich PAN we Wrocławiu. Reprezentowane były: Biblioteka Narodowa, Biblioteka Śląska, Biblioteka Czartoryskich, samodzielne biblioteki Polskiej Akademii Nauk (Gdańsk, Kórnik, Kraków, Wrocław), biblioteka Instytutu Badań Literackich PAN, biblioteki uniwersyteckie (Kraków, Lublin — UMCS oraz KUL, Łódź, Toruń, Warszawa, Wrocław), biblioteki publiczne (Miejska Biblioteka Publiczna im. E. Raczyńskiego w Poznaniu, Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska w Toruniu, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Bydgoszczy). Biblioteki towarzystw naukowych reprezentowała Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Oprócz bibliotekarzy w obradach wzięli udział przedstawiciele Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza (mgr Tadeusz Januszewski i mgr Wiesława Kordaczuk), Instytutu Filozofii i Socjologii PAN (współautorzy *Katalogu rękopisów średniowiecznych Biblioteki Jagiellońskiej* — doc. dr Zofia Włodek i mgr Bożena Chmielewska), doc. dr Jerzy Woronczak z Instytutu Badań Literackich, doc. dr Kazimiera Małeczynska z Instytutu Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego oraz dr Jerzy Pabisz, dyrektor Wojewódzkiego Archiwum Państwowego we Wrocławiu. Ponadto obecni byli kierownicy i pracownicy działów specjalnych, a także emerytowani pracownicy Działu Rękopisów Biblioteki Ossolineum. Łącznie w Konferencji uczestniczyło 80 osób.

Wygłoszono referaty, które w intencji organizatorów miały objąć całość tematyki wiążącej się z podstawowymi funkcjami bibliotecznych działów rękopisów. Z zaplanowanych referatów zabrakło jedynie referatu Zbigniewa Jabłońskiego (Biblioteka PAN w Krakowie) o gromadzeniu rękopisów. W kolejności zgodnej z przebiegiem Konferencji były to referaty następujące:

1. Jan Litwinek (Biblioteka PAN Zakładu Narodowego im. Ossolińskich): Stan i potrzeby informacji o bibliotecznych zbiorach rękopiśmiennych w Polsce;
2. Danuta Kamolowa (Biblioteka Narodowa): Prace nad centralną informacją o rękopiśmiennych zbiorach bibliotek i muzeów w Polsce;
3. Maria Kowalczyk (Biblioteka Jagiellońska): Opracowanie rękopisów średniowiecznych;
4. Ryszard Marciniań (Biblioteka Kórnicka PAN): Katalogowanie rękopisów staropolskich w Bibliotece Kórnickiej;
5. Marta Klott-Zychska, Jan Kordel, Przemysław Szafran (Biblioteka Gdańska PAN): Magazynewanie, konserwacja i udostępnianie rękopisów;
6. Krystyna Muszyńska (Biblioteka Narodowa): *Wytyczne opracowania rękopisów w bibliotekach polskich z 1955 r. a praktyka.*

Jak widać z zestawu referatów, Konferencja objęła kilka, zasługujących na uwagę, zagadnień:

Informacja o posiadanych zasobach. Sprawa ta, na tle poprzednio odbywanych spotkań bibliotekarzy-rękopiśmienników, chyba po raz pierwszy została szczególnie mocno podkreślona przez poświęcenie jej aż dwóch uzupełniających się wzajemnie referatów. Referat J. Litwinka dotyczył przede wszystkim aktualnego dorobku bibliotek w publikowaniu katalogów i inwentarzy zbiorów. Główną jego tezą było stwierdzenie poważnej rozbieżności między osiągniętą przez biblioteki wielkością i jakością zasobów a stanem udostępnienia informacji o nich w postaci publikowanych informatorów. Mimo dostępnego postępu, zwłaszcza w ostatnim dwudziestolecu, publikowane samoistne katalogi i inwentarze objęły niespełna 30% rękopisów znajdujących się w bibliotekach i częściowo w muzeach.

Referat zmierzał do ukazania istniejącego stanu rzeczy nie analizując, znanych zresztą ogólnie, jego przyczyn (m.in. zbyt szczupła w większości bibliotek obsada personalna działów rękopisów i trudności poligraficzne opóźniające druk informatorów). Poruszone również zostały pewne problemy ogólne, m.in. konieczność zorganizowania ogólnopolskiego szkolenia rękopisoznawczego zbliżonego w koncepcji do kursu, jaki odbył się w 1950 r. w Bibliotece Jagiellońskiej. Postulat ten znalazł żywy oddźwięk w dyskusji i w przyjętych wnioskach.

Danuta Kamolowa w swoim referacie przedstawia historię, metodykę i stan zaawansowania prac nad tworzeniem przez Zakład Rękopisów Biblioteki Narodowej centralnej informacji o rękopisach. Prace te są rozwijane w trzech zasadniczych kierunkach: a) systematycznie budowany jest centralny katalog spuścizn rękopiśmiennych, liczący obecnie ok. 40 000 kart scalających informację o ok. 800 spuściznach; b) prowadzona jest centralna ewidencja zbiorów rękopiśmiennych, której owocem jest będący w ostatniej fazie opracowania przewodnik „Zbiory rękopisów w Polsce”. Obejmuje on zbiory ok. 350 bibliotek, muzeów i innych instytucji oraz ważniejsze kolekcje prywatne; c) uzupełnieniem powyższych prac jest bibliografia rękopisoznawstwa obejmująca wszelkie publikacje o rękopisach. Referentka wskazała również na niektóre trudności pojawiające się we współpracy z bibliotekami i muzeami. Zwłaszcza rękopisy muzealne nie zawsze są właściwie ewidencjonowane i opracowywane.

Opracowanie rękopisów. Obydwa referaty traktujące o opracowaniu rękopisów (średniowiecznych i staropolskich) były ważkim elementem konferencji, jakkolwiek szczegóły metodyczne opracowania nie stały się znaczącym wątkiem dyskusji. Znaczenie referatów polegało raczej na tym, że w sposób dobitny uświadoczyły rozbieżności między zasadami opracowania zawartymi w *Wytocznych opracowania rękopisów w bibliotekach polskich* a praktyką. Maria Kowalczyk mówiąc o pracach nad katalogiem rękopisów średniowiecznych Biblioteki Jagiellońskiej stwierdziła, że na potrzeby tego katalogu opracowano specjalną instrukcję, uznając wskazówki *Wytocznych* za zdecydowanie niewystarczające. W odniesieniu do rękopisów staropolskich podobne stanowisko reprezentuje Biblioteka Kórnicka, która również zerwała z *Wytocznymi*, stosując własne zasady, umotywowane teoretycznie i realizowane w praktyce. Wyrazem tego był referat R. Marciniaka, który — wychodząc od założeń ogólnych (m.in. dwustopniowość opracowania: inwentarz i katalog) — zapoznał zebranych z ważniejszymi problemami metodyki katalogowania rękopisów staropolskich.

Wspomniane referaty dotyczące opracowania korespondowały w pewnym zakresie z wygłoszonym w drugim dniu konferencji ważnym referatem Krystyny Muszyńskiej, która — przygotowując go — przeprowadziła ankietę wśród 23 działów rękopisów dla sprawdzenia praktycznego stosowania *Wytocznych*. Rezultatem tej ankiety był szczegółowo w referacie uzasadniony wniosek, że pod względem toku pracy, prowadzonej ewidencji i katalogów ani jedna biblioteka w Polsce nie stosuje się ściśle do tej instrukcji. Oznacza to, zdaniem referentki, że po ćwierćwieczu funkcjonowania *Wytocznych* nadszedł czas, aby powrócić do sprawy instrukcji opracowania rękopisów. Referat zawierał w tym względzie interesującą sugestię, aby w ślad za pogłębiającą się specjalizacją bibliotekarzy i rozróżnieniem różnych kategorii zbiorów nowo opracowana instrukcja podzielona została na trzy części, odpowiadające podziałowi rękopisów na średniowieczne, staropolskie i nowsze (XIX-XX w.).

Referat przygotowany przez przedstawicieli Biblioteki PAN w Gdańsku dotyczył głównie techniki przechowywania, konserwacji i udostępniania rękopisów. Autorzy zwrócili uwagę na nowoczesne środki konserwacji materiałów rękopiśmiennych oraz uzasadnili potrzebę szerszego wykorzystywania środków technicznych w udostępnianiu rękopisów (mikrofilmy, mikrofiszki, kserokopie), podkreślając przy

tym, że nadmiar operacji reprograficznych wykonywanych na rękopisach (np. wielokrotne mikrofilmowanie tego samego obiektu) jest ze względów konserwatorskich niekorzystne. Należy szukać takiego rozwiązania, które najmniej szkodziłoby zbiorom. Rozwiązaniem takim może być jednorazowe mikrofiszowanie. Wszelkie następne kopiowanie odbywałoby się za pomocą odpowiednich urządzeń z wykorzystaniem mikrofisz, a nie oryginału.

Dyskusja, która rozwinęła się po wygłoszonych referatach, dotyczyła różnych grup zagadnień, wśród których dominowały ogólne problemy opracowania, publikowania katalogów i inwentarzy, potrzeby modernizacji instrukcji opracowania rękopisów oraz ich udostępniania.

Wypowiadano się również na temat zasad gromadzenia rękopisów, postulując podjęcie tej sprawy w skali międzybibliotecznej w celu ustalenia bardziej jednolitej polityki zakupów.

Wiele głosów w dyskusji i ogólne poparcie zyskał postulat przeprowadzenia ogólnopolskiego kursu dla pracowników działów rękopisów, przy czym propozycje zmierzały w kierunku zorganizowania trzech kursów specjalistycznych: w zakresie rękopisów średniowiecznych, staropolskich i nowszych.

Podsumowując obrady, dyrektor Biblioteki Ossolineum, dr Janusz Albin zaproponował przyjęcie do realizacji głównych wniosków wynikających z konferencji. W szczególności podjęte zostaną konkretne działania mające na celu opracowanie nowej instrukcji dla działów rękopisów. W tym celu powinna powstać komisja rzeczoznawców. Odpowiedni wniosek w tej sprawie będzie przekazany do Prezydium Narodowego Zasobu Bibliotecznego.

W sprawie specjalistycznych kursów rękopisoznawczych przyjęto wstępne uzgodnienie podziału zadań pomiędzy największe biblioteki (Biblioteka Narodowa, Jagiellońska, Ossolineum).

W podsumowaniu padła również, przyjęta przez aklamację, propozycja, aby na VIII Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Poznaniu przygotowane zostało wystąpienie na temat aktualnych problemów związanych z bibliotecznymi zbiorami specjalnymi, oparte na wnioskach z odbytych już konferencji ogólnopolskich (starych druków i kartografii) oraz konferencji obecnej.

Szczegółowy rejestr wniosków z konferencji po zredagowaniu został rozesłany zainteresowanym bibliotekom.

Jan Litwińek

KATALOGI RZECZOWE

Organizacija sistematičeskich i predmetnych katalogov naučnych bibliotek. Sbornik naučnych trudov. Moskwa: Gosud. Biblioteka SSSR im. V. I. Lenina 1975-1976, 2 wyp. 98 + 118 s. — *Sistematičeskie i predmetnye katalogi naučnych bibliotek. Sbornik naučnych trudov.* Moskwa: Gosud. Biblioteka SSSR im. V. I. Lenina 1978, 111 s.

Państwowa Biblioteka im. Lenina (Gosudarstwiennaja Biblioteka SSSR im. W. I. Lenina — GBL) pełni w ZSRR funkcję ośrodka metodycznego dla bibliotek wszystkich sieci (prócz technicznych). Jednym ze sposobów realizacji tej funkcji jest publikacja materiałów o charakterze naukowo-badawczym i instrukcyjno-metodycznym. W 1975 r. Oddział Katalogów Systematycznych i Przedmiotowych (Oddiel Sistematiczeskich i Friedmiotnych Katalogow — SPK) zainicjował wydawnictwo ciągle na temat organizacji systematycznych i przedmiotowych katalogów bibliotek naukowych. W trzecim tomie zdecydowano się na zmianę tytułu: opuszczając słowo „organizacja” poszerzono jego zakres treściowy. Ten tom ukazał się bez numeru¹, gdyż w tym czasie wydano w ZSRR zarządzenie zakazujące nieprofesjonalnym wydawcom numerowania publikowanych wydawnictw zbiorowych. Następne tomy omawianego wydawnictwa ukażą się pod własnymi, odrębnymi tytułami. W tomach dotąd opublikowanych zamieszczono 21 prac o różnorodnej problematyce.

Pięć z nich ma charakter teoretyczny. E. R. Sukiasjan — redaktor naukowy całego wydawnictwa — zajął się (w t. 2) systemem terminologicznym dziedziny „klasyfikacja druków” zastosowanym w *Słowniku terminów bibliotecznych*, którego był współautorem². *Słownik* zawiera ponad 120 terminów z tego zakresu. Przy jego opracowaniu oparto się m.in. na normie: *GOST 17369-71 Klasyfikacja i kodowanie informacji. Podstawowe pojęcia. Terminy i określenia (Klasyfikacja i kodowanie informacji. Osnownyje ponjatija. Tierminy i opriedielenija)*. Autor przedstawił główne grupy terminów, omawiając te zwłaszcza, które nastroczały większe trudności: podstawowe pojęcia klasyfikacji, systemy klasyfikacji, terminy związane z notacją (symbolami klasyfikacyjnymi), z klasyfikacjami analityczno-syntetycznymi (fasetowymi). Poruszył ciekawą i mało na gruncie polskim opracowaną problematykę typizacji: do niedawna jedynie w UKD funkcjonowały tzw. poddziały wspólne (opriedieliteli) a więc kategorie pojęć ujednoliconych dla wszystkich działów i poddziałów klasyfikacji; ich stosowanie zapewniało jednorodną budowę analogicznych poddziałów. Na szerszą skalę ideę tę wykorzystwały klasyfikacje fasetowe. Również w radzieckiej Klasyfikacji biblioteczno-bibliograficznej (Biblioteczno-Bibliograficzeskaja Klassifikacija — BBK) — zajmującej pozycję pośrednią między klasyfikacjami monohierarchicznymi a fasetowymi — zastosowano w tej funkcji poddziały typowe (tipowyje dielenija) i schematy układu (plany rospołożenija).

¹ W niniejszej recenzji będzie jednak — dla wygody — określane tak właśnie.

² *Slovar' bibliotečnych terminov.* Red. O.S. Cubarjana. Moskwa 1976, 222 s.

Teoretyczny charakter mają również dwie prace z tomu trzeciego. T. N. Achajaja przedstawia problemy oceny jakości katalogów. Ideałem byłoby znalezienie metody ilościowego pomiaru wskaźników jakości. Autorka referuje krytycznie nieliczne próby badań opartych na takich wskaźnikach; wszystkie one nie są wolne od subiektywizmu ocen, gdyż brak — jak dotąd — sposobu obiektywnej oceny przydatności dokumentu, i to z różnych punktów widzenia, uwzględniających nie tylko potrzeby informacyjne, ale i wychowawcze, rekreacyjne itd.

Ju. N. Jegorow i L. A. Tarait (t. 3) stawiają interesujący, lecz mało zbadany problem wzajemnych związków między klasyfikacją a opartym na niej katalogiem systematycznym. Rozpatrują go z punktu widzenia teorii modelowania, w świetle której modelem jest klasyfikacja, obiektem — katalog. Jednocześnie można je traktować jako dwa zbiory, między którymi zachodzą stosunki homomorficzne lub izomorficzne. Stosunki homomorficzne istnieją wówczas, gdy jednemu elementowi (podziałowi) katalogu odpowiada jeden element (poddział) klasyfikacji, ale nie odwrotnie; znaczy to, że nie wszystkim szczegółowym podziałom klasyfikacji odpowiadają także podziały katalogu. W miarę jednak przybywania nowego piśmiennictwa, o nowej tematyce, takie „rezerwy” klasyfikacji kurczą się — aż do osiągnięcia izomorfizmu, tzn. stosunku tożsamości struktur. Oznacza to wyczerpanie się możliwości rozwojowych klasyfikacji. Autorzy wskazują na czynniki przyspieszające i opóźniające ten moment i przedstawiają wzory pozwalające na dokładne obliczenie okresu żywotności klasyfikacji.

L. A. Żarikowa (t. 2) zreferowała ciekawą (czy jednak realną?) koncepcję teoretyczną powiązania klasyfikacji proponowanej dla scentralizowanego systemu opracowania rzeczowego z typologią bibliotek — użytkowników tego systemu. Autorka krytycznie potraktowała stosowane lub proponowane w tej roli klasyfikacje kombinowane (kombinacyjne — zwane u nas czasem pół-fasetowymi) typu UKD czy BBK. Stwierdziła, że jedynie klasyfikacja analityczno-syntetyczna (fasetowa) pozwoli na elastyczne skracanie symboli klasyfikacyjnych, zależnie od potrzeb określonego typu bibliotek. Zamiast odrzucać dłuższą lub krótszą część końcową pełnego symbolu, np. przy skracaniu symbolów UKD, można skrócić każdą fasetę (czyli część składową symbolu) z osobna, z niektórych zrezygnować w ogóle. Biblioteka określonego typu stosować będzie formułę fasetową (tzn. model budowy symbolu z faset) uwzględniającą już stosowne dla danej biblioteki zasady skracania. Druga część artykułu przedstawia metodę ustalania (za pomocą obliczeń wg określonych wzorów) typu, do jakiego należy dana biblioteka. Za podstawę służy względna liczebność i ważność księgozbioru z danej dziedziny (w stosunku do całości zbiorów).

Artykuł Ju. W. Zwieriewa (t. 3) przedstawia jedyną w omawianym wydawnictwie relację z doświadczeń zagranicznych; autor charakteryzuje aparat informacyjny Biblioteki ONZ w Nowym Jorku. Stosuje się tam metody z gruntu odmienne niż w ZSRR: jak najmniejszą liczbę katalogów i kartotek skoncentrowanych w jednym miejscu (lub bliskim sąsiedztwie) — obok zbiorów ustawionych według działów i bezpośrednio dostępnych użytkownikom.

Z kolei omówimy pięć prac związanych z praktyką biblioteczną. Tom trzeci otwiera charakterystyka współczesnej praktyki klasyfikacyjnej w bibliotekach radzieckich pióra E. R. Sukiasjana. Opracowanie składa się z dwóch części. Część pierwsza przedstawia cztery systemy stosowane współcześnie: trzy niżej omówione odmiany klasyfikacji dziesiętnej oraz BBK.

1) Biblioteki publiczne, związkowe, kołchozowe, dziecięce i społeczne (np. partyjne) stosują Tablice klasyfikacji bibliotecznej (Tablicy bibliotecznej klasyfikacji — TBK), zwane też tablicami Tropowskiego, gdyż ten właśnie uczone opracował je na podstawie UKD w latach 30-tych; pracę jego kontynuował Ambarcumian. Obecnie istnieją cztery odmiany TBK — dla bibliotek publicznych, dziecięcych,

obwodowych i wiejskich. Pierwsza miała kilka wydań, była stale aktualizowana i doskonała — do początku lat 70-tych. Jej symbole figurowały na kartach drukowanych Wszechzwiązkowej Izby Książki (Wsiesojuznaja Kniżnaja Palata — WKP). Od 1978 r. obowiązuje norma nakazująca zastąpienie tych symboli symbolem BBK³. Obecnie uważa się, że TBK należy do zamkniętego już etapu historii bibliotek.

2) Od początku lat 60-tych UKD znalazła szerokie rozpowszechnienie w radzieckich bibliotekach naukowych i specjalnych; stosuje ją ok. 35 000 bibliotek technicznych, medycznych, rolniczych i uczelnianych. Wyszły dwa wydania tablic pełnych, wydanie pośrednie, a także liczne tablice dziedzinowe. Symbole były i są stawiane na kartach drukowanych WKP oraz bezpośrednio na książkach i czasopiśmie. Zakres stosowania ograniczony jest zasadniczo do nauk ścisłych i technicznych. W tej roli UKD nie straci znaczenia i w przyszłości.

3) Tablice klasyfikacji dziesiętnej WKP odpowiadały początkowo UKD. W latach 30-tych, po przerwaniu kontaktów z FID-em, zaczęto wnosić do nich zmiany i uzupełnienia narzucone przez praktykę — we własnym zakresie. Stosowanych tablic nigdy nie wydano drukiem. Ponieważ jednak symbole drukowano — w ramach scentralizowanej klasyfikacji — w *Kniżnoj Letopisi* i na kartach drukowanych WKP (tylko w działach 5 i 6 zastąpiono je w latach 60-tych symbolami UKD), system jest szeroko stosowany przez uniwersalne biblioteki naukowe (republikańskie, obwodowe, okręgowe, uniwersyteckie itd.) oraz przez wszystkie niemal biblioteki specjalne o profilu społeczno-politycznym i humanistycznym. Zdaniem autora jednak system ten nie ma już przed sobą żadnych perspektyw: „Na współczesnym etapie rozwoju nauki i praktyki społecznej żaden izolowany zespół naukowy nie będzie w stanie zapewnić odpowiedniości między stosowanym systemem klasyfikacji a osiągniętym poziomem nauki” (t. 3 s. 16-17).

4) Tablice BBK zaczęto stosować na początku lat 60-tych, gdy tylko ukazały się ich pierwsze tomy. Obecnie stosują je biblioteki uniwersalne ZSRR (w tym największe: GBL, Państwowa Biblioteka Publiczna im. Sałtykowa-Szczedrina), biblioteki sieci Akademii Nauk, niektóre biblioteki republikańskie, obwodowe, uniwersyteckie itd. Wiele innych placówek wykorzystuje je tylko w niektórych działach, albo dla udoskonalenia stosowanej klasyfikacji. Prócz wydania pełnego (25 tomów) istnieje wariant skrócony dla bibliotek naukowych (5 tomów), publicznych i dziecięcych (1-tomowe). Dwie ostatnie odmiany — podobnie jak opracowywany obszerniejszy wariant dla bibliotek obwodowych — zastąpiły w notacji litery cyframi arabskimi. Pracuje się nad założeniami nowego wydania pełnego, uwzględniającego osiągnięcia klasyfikacji fasetowych. Nie przesądzając tempa wprowadzania BBK w bibliotekach ZSRR autor nie wątpi, że przyszłość należy do tej klasyfikacji.

W drugiej części artykułu E. R. Sukiasjan przedstawia sprawę jednolitego systemu języków informacyjnych. Sytuacja w tej dziedzinie jest bardzo złożona i nie rokuje nadziei na rychłe rozwiązanie problemu. Można oczekiwać, że rozwiązanie takie przyniesie język informacyjny łączący w systemie zautomatyzowanym zalety klasyfikacji i języków deskryptorowych.

Cztery prace prezentują problemy katalogów różnych typów bibliotek. W tomie drugim Ju. W. Zwieriew i A. A. Lewinson charakteryzują katalog regionalny z uwzględnieniem jego definicji, funkcji, struktury i miejsca w systemie katalogów rzeczowych. N. A. Gizatullina zajęła się praktyką opracowywania piśmiennictwa w językach narodów ZSRR w katalogach systematycznych bibliotek republik autonomicznych. Biblioteki te mają zwykle po 30-40 katalogów i kartotek, które jednak w niejednakowym stopniu uwzględniają omawiane piśmiennictwo. Autorka kryty-

³ ГОСТ 7. 4-77 Система информационно-библиографической документации. Выходные сведения в издательской продукции, s. 24.

kuje te biblioteki, które wydzielają je w odrębne katalogi systematyczne, co z reguły obniża stopień jego wykorzystania.

W. P. Polanow (t. 3) omówił wybrane problemy katalogów bibliotek obwodowych — ich zadania informacyjne i wychowawcze. Domaga się on skuteczniejszej pomocy dla bibliotek tego szczebla — przede wszystkim w postaci scentralizowanej klasyfikacji według BBK. Postuluje też powołanie ogólnozwiązkowej komisji problemowej do spraw katalogu systematycznego.

S. N. Artamonowa (t. 3) przedstawiła wyniki badania porównawczego, jakie przeprowadziła w 19 bibliotekach naukowych Moskwy i Leningradu nad sposobem opracowania w ich katalogach nauki o literaturze i literaturze pięknej.

Obecnie przechodzimy do pięciu prac traktujących o katalogach GBL. Tom pierwszy otwiera obszerna praca W. D. Sidniewej i E. R. Sukiasjana o historii, stanie i perspektywach jej katalogów systematycznych. W Bibliotece Muzeum im. Rumiancewa (której kontynuacją jest GBL) katalogu rzeczowego nie było. Zaraz po rewolucji przystąpiono do jego tworzenia, ponieważ jednak biblioteka była podzielona na 22 oddziały odpowiadające działom klasyfikacji, każdy tworzył własny schemat pod kierunkiem uczonego-specjalisty danej dziedziny, bez wspólnych założeń, współpracy itd. Po kilku latach zaczęły się próby ujednoczenia katalogu i wypracowywania jednolitej, marksistowskiej klasyfikacji. Właściwie jednak dopiero BBK stała się — w latach 60-tych — taką klasyfikacją. Niedostatki pierwotnego katalogu, pewne założenia metodyczne a także potrzeby praktyczne doprowadziły do powstania systemu liczącego obecnie kilkadziesiąt katalogów rzeczowych (z kartotekami — ok. 250), wydzielonych wg kryteriów dziedzinowych, językowych, formalnych i przeznaczenia. Dwa katalogi podstawowe to generalny katalog systematyczny (Gienieralnyj sistiematyczeskij katalog — GSK) do użytku służbowego, częściowo udostępniany czytelnikom, oraz centralny katalog dla czytelników. GSK sam zresztą stanowi cały system: jego częściami są katalogi systematyczne piśmiennictwa narodów ZSRR, Azji i Afryki, katalogi odrębnych typów wydawnictw (nut, nagrań, map, czasopism, dysertacji), katalog z zakresu wojskowości. Czytelnikom zaś służy m.in. katalog przedmiotowy, a także katalogi księgozbiorów podręcznych czytelników specjalnych, katalogi nowych nabytków itd.

W miarę ukazywania się kolejnych tomów BBK tworzone odpowiednie działy nowego GSK. Od początku 1969 r. rozpoczęto intensywne prace nad nowym zrębem katalogów czytelniczych (centralnego i pozostałych). Prowadzi się też prace nad reklasyfikacją, jest to jednak zadanie olbrzymie: w 1967 r. wszystkie katalogi systematyczne GBL liczyły ok. 15 mln kart. Ostatnio rozpoczęto prace nad przeobrażeniem katalogów GBL w autentyczny system (a nie ich mechaniczne zestawienie), w którym poszczególne części są różnorako powiązane i uzupełniają się, nie dublując swych funkcji. Rozważa się celowość istniejącego podziału katalogów wg kryteriów językowych. Postuluje się powołanie specjalnej komórki, której zadaniem będzie troska o nadążanie katalogów za współczesnym stanem wiedzy i wprowadzanie w nim odpowiednich zmian.

Naszą wiedzę o katalogach GBL uzupełnia artykuł I. W. Barabanowej (t. 1) omawiający pewne problemy katalogu przedmiotowego; jest to jedyna praca z tego zakresu w omawianym wydawnictwie. Katalog taki powstał w GBL w 1931 r., jednak zmiana poglądów na wartość katalogów tego typu⁴ spowodowała zamknięcie go w 1950 r. Później uznano jego przydatność przynajmniej w zakresie nauk ścisłych, toteż w 1959 r. powstał katalog obejmujący tematy z zakresu techniki, nauk matematyczno-fizycznych i chemicznych, części nauk o Ziemi, gospodarki wiejskiej, leśnej i komunalnej, ekonomiki przemysłu i transportu. Wprowadzenie do katalogu przedmiotowego piśmiennictwa wydzielonego na zasadzie ujęcia dziedzinowego, nie

⁴ Por. H. Zaręba: *Katalog przedmiotowy w Związku Radzieckim*, „Roczn. Bibl. Nar.” 1967 T. 3 s. 45-59.

zaś przedmiotu, powoduje niekompletność informacji. Według założeń teoretycznych tematy powinny w katalogu łączyć się w kompleksy: wąskie, gdy ich grupa zaczyna się od tego samego wyrazu (Transport, Transport kolejowy, Transport morski itd.) i szerokie, gdy są to tematy bliskie treściowo i powiązane logicznie. Otóż szerokie kompleksy przedmiotowe są w katalogu GBL niepełne, a środkiem zaradczym może być tylko rozszerzenie zakresu tematowanego piśmiennictwa.

Dwa artykuły T. P. Miszynej (t. 1 i 2) traktują o pewnych zagadnieniach metodycznych indeksu przedmiotowego do katalogu systematycznego. Pierwszy zajmując przedstawia zastosowanie metody analizy kategoryjalnej przy redagowaniu takiego indeksu, tworzono od 1962 r., tzn. odkąd zaczął powstawać nowy zrab GSK (wg BBK). Od 1969 r. udostępniono go czytelnikom (w drugim egzemplarzu). W 1970 r. — gdy liczył ok. 160 000 kart — przystąpiono do jego redakcji. W procesie tym wypracowano szereg precyzyjnych ustaleń i zasad jednolitego traktowania pojęć (tematów i określników) o jednorodnym charakterze. Ustalenia te opublikowano w serii broszur o charakterze materiałów instrukcyjno-metodycznych. Posłużono się — jak już wspomniałam — metodą analizy kategoryjalnej. „Przez kategorie informacyjno-wyszukiwawcze w bibliotekoznawstwie i informacji naukowej rozumie się ogół pojęć jednorodnej treści połączony za pomocą terminu odzwierciedlającego ogólne znaczenie tego ogółu pojęć” (t. 1 s. 59). Najliczniejsze kategorie obejmują pojęcia regionalne, narodowe, etniczne i językowe oraz instytucje i organizacje, następnie dziedziny wiedzy, gałęzie gospodarki narodowej, obiekty przyrody nieożywionej i ożywionej itd. Każda z kategorii może być — w razie potrzeby — dzielona dalej. Analiza taka pozwoliła zbadać wydzielone w każdej kategorii aspekty rozpatrywania tematu ujęte za pomocą określników. W rezultacie zostały sformułowane zasady selekcji określników i ustalono znormalizowany wykaz określników typowych dla każdej kategorii tematów.

W drugim artykule Miszyńska omawia pewne problemy metodyki tworzenia indeksu przedmiotowego do zautomatyzowanego drukowanego katalogu systematycznego. Ogranicza się przy tym do wskazania cech różniących taki indeks od indeksu do tradycyjnego katalogu systematycznego. Jest to jedna z dwóch prac dotyczących sprawy automatyzacji katalogów. Autorem drugiej jest W. A. Miszyn (t. 2), który naświetla możliwości maszynowego wyszukiwania informacji wg symbolów BBK. Zgłasza też — z tego punktu widzenia — pewne postulaty wobec tej klasyfikacji. Ze szczególnym naciskiem postuluje fasyzację jej struktury.

Powyższy szkic przybliżył nas do ostatniej grupy sześciu prac w omawianych publikacjach; są to prace poświęcone poszczególnym działom BBK, zwykle w powiązaniu z odpowiednim działem katalogu GBL. S. M. Suchorukowa jest autorką trzech, poświęconych tematyce społeczno-ekonomicznej. W tomie pierwszym zajęła się ona odbiciem w BBK pewnych współczesnych problemów burżuazyjnej ekonomii politycznej i zaproponowała szereg uzupełnień i uściśleń, związanych przede wszystkim z tą problematyką, którą w języku angielskim obejmuje termin „economics”, nie mający dotąd dokładnego odpowiednika w systemie pojęć marksistowskiej ekonomii.

Tom drugi przyniósł interesujące rozważania tejże autorki o strukturalno-metodologicznej ewolucji nauk społecznych i jej odzwierciedleniu w katalogach GBL. Autorka szkicuje historię tych nauk i stwierdza, że w ciągu ostatnich 70 lat dwukrotnie zostały one zdominowane przez zapożyczone metody: za pierwszym razem — matematyczne, za drugim — socjologiczne. Tak jednak jak badania ekonomiczne wykorzystujące metody matematyczne nie należą do matematyki, lecz do ekonomii, tak też badania pedagogiczne z zastosowaniem metod socjologicznych nie należą do socjologii, ale do pedagogiki. Jako socjologiczne zaś (i, odpowiednio, matematyczne) należy klasyfikować tylko prace traktujące o samych tych metodach.

Drugą prawidłowością współczesnego rozwoju nauki jest kompleksowość badań.

Pojawiają się coraz liczniej takie tematy jak środowisko człowieka, wieś, odpoczynek, rodzina, które muszą być badane przy współpracy specjalistów z wielu dziedzin, i to reprezentujących zarówno nauki społeczne, jak i przyrodnicze. Dotychczas praktykuje się w GBL gromadzenie piśmiennictwa o charakterze kompleksowym w dziale „Socjologia” (skoro obejmuje m.in. tematykę społeczną) tak długo, aż dane zagadnienie uzyska odrębny symbol klasyfikacyjny wśród podstawowych działów BBK. Jest to jednak rozwiązanie tymczasowe. Jedynym rozwiązaniem właściwym byłoby utworzenie w GBL katalogu przedmiotowego z zakresu nauk społecznych. Tylko on bowiem jest w stanie odpowiednio ująć zachodzące stale w nauce procesy integracyjne.

W tomie trzecim S. M. Suchorukowa i W. A. Altszuller proponują pewne uzupełnienia i uściślenia poddziału BEK poświęconego marksistowskiej ekonomii politycznej komunizmu. Podobnie konkretny charakter mają propozycje S. E. Nikitinej i L. S. Jakuszynej dotyczące klasyfikowania nowych metod badań językoznawczych (t. 1), Z. A. Gribowej, E. I. Saks i W. I. Siergiejewej — na temat środowiska człowieka (t. 2), oraz T. S. Gołtwinskiej — o rozpoznawaniu obrazów (t. 3). Druga z tych prac dotyczy właśnie opracowania typowego problemu kompleksowego; jest rzeczą interesującą przypatrzeć się, co się z nim dzieje w nowoczesnej wszak klasyfikacji: towarzyszący artykułowi systematyczny wykaz poddziałów, do których należy przydzielać piśmiennictwo z tego zakresu zawiera 133 pozycje!

Natomiast Gołtwinśka zajęła się metodą, której teoria jest przedmiotem badań cybernetyki i zaś zastosowania są nieomal uniwersalne. Postuluje ona m.in. znalezienie w BBK właściwego miejsca dla działu cybernetyki, a także dopracowania działu metodologii badań naukowych oraz określenia poddziałów typowych i specjalnych dla metody rozpoznawania obrazów⁵.

Jak widać z powyższego przeglądu, publikacja Oddziału SPK GBL zawiera wiele bardzo interesujących materiałów. Niektóre mają głównie walor informacyjny; te — informując o stanie opracowania rzeczowego w bibliotekach radzieckich w ogóle, a w głównej bibliotece tego kraju w szczególności — są zajmujące i dla czytelnika polskiego. Inne stanowią pomoc metodyczną dla bibliotek stosujących BBK, zatem mniej są nam przydatne. Sądzę jednak, że najwartościowsze są te, które próbują rozwijać — a przynajmniej stawiają — pewne problemy teoretyczne lub metodyczne o charakterze bardziej uniwersalnym, nie zawężonym do jednej tylko klasyfikacji. I takich jest tu wiele.

Ewa Stępińska

NIEMIECKI SŁOWNIK ARCHIWALNY

Lexikon Archivwesen der DDR. Herausgegeben von der Staatlichen Archivverwaltung des Ministeriums des Innern der DDR. 2 Aufl. Berlin: Staatsverlag der DDR 1977, 319 s.

Powyższa publikacja jest rezultatem pracy ponad 50-osobowej grupy naukowców reprezentujących archiwistykę i dyscypliny pokrewne. Siedmiosobowemu komitetowi przewodniczył Eberhard Schetelich, który w przedmowie stwierdził m.in., że w opracowaniu leksykonu wykorzystano w dużej mierze wydawnictwa innych krajów socjalistycznych: Bułgarii, Jugosławii, Polski (*Polski słownik archiwalny*, Red. W. Maciejewska. Warszawa 1974) i ZSRR. Ponadto w bardzo wyselekcjonowanym zestawieniu literatury wymieniono *Materiały do słownika terminologii archiwalnej krajów socjalistycznych* (Red. Z. Kolankowski. Warszawa 1973).

⁵ Obraz to „mnogość przedmiotów podobnych do siebie pod jakimś ustalonym względem” (t. 3 s. 80).

Pod względem formalnym pracę należy uznać za przejrzystą. Zasadniczą część, którą stanowią objaśnienia terminów (Definitionen), poprzedzają: przedmowa, wskazówki dla korzystających z leksykonu, wykaz skrótów, wykaz skrótów literatury fachowej (zarządzeń, norm, instrukcji, tytułów wydawnictw zwartych, czasopism) oraz wybór literatury z zakresu terminologii archiwalnej.

Główny zrab zawiera ponad 550 objaśnień poszczególnych terminów ułożonych alfabetycznie. Przy niektórych podane są źródła, na podstawie których je sporządzono. Na końcu leksykonu znajdują się dwa spisy haseł, które — ze względu na brak wskaźników cyfrowych — trudno nazwać indeksami. Pierwszy spis — systematyczny — szereguje wszystkie terminy rzeczowe w pięciu następujących działach: 1) Naukowe podstawy archiwistyki, nauk pomocniczych historii i dyscyplin pokrewnych; 2) Dokumentacja archiwalna; 3) Funkcja i organizacja archiwistyki; 4) Registratura (zarządzanie dokumentacją); 5) Procesy działalności archiwalnej (zabezpieczenie, ocena wartości, opracowanie i udostępnianie). W każdym dziale występują poddziały pierwszego i drugiego stopnia, w ostatnim — także trzeciego.

W drugim spisie hasła są uporządkowane alfabetycznie. Tu szczególnie wyraźnie daje się odczuć brak wskaźników cyfrowych.

Podstawowe terminy z zakresu archiwistyki nie odbiegają od znanych nam już choćby z *Theoretische Grundlagen der marxistisch-leninistischen Archivwissenschaft in der Deutschen Demokratischen Republik*, (Potsdam 1971). Ich objaśnienia charakteryzują się próbą rozpatrywania większości problemów działalności archiwalnej w kategoriach ideologicznych. W wielu momentach rezultaty takiej postawy są dość interesujące i mogłyby stanowić niewątpliwie podstawę żywej dyskusji.

Szkoda, że wykorzystanie dotychczasowego dorobku archiwistyki w omówieniach poszczególnych haseł zostało ograniczone tylko do czterech krajów socjalistycznych. Dość ogólnikowo scharakteryzowano sytuację w NRD i ZSRR, pomijając inne kraje, gdzie dyskusja metodologiczna była w pewnych latach znacznie żywsza.

Odczuwa się również brak nie tyle krótkiego rysu historycznego, ile oceny dokonanej wielu badaczy przynajmniej stuletniego niemal okresu dzielącego nas od wydanego w Groningen podręcznika Mullera, Feitha i Fruina*. Był przecież ten okres pod dużym wpływem uczonych niemieckich, takich jak: A. Brenneke, W. Leesch, H. O. Meisner, G. Enders, J. Papritz i ich poprzednicy. Przyczynili się oni w niemałym stopniu do rozwoju archiwistyki. Nieuzasadniony wydaje się także brak nazwisk: E. Casanovy, T. R. Schellenberga, G. A. Bielowa, K. G. Mitajewa, H. Jenkinsona.

Historia rozwoju archiwistyki jako dyscypliny naukowej pozwala dokładniej zrozumieć istotne i palące współczesne jej problemy. Świadomość istnienia bogatej w tradycje refleksji metodologicznej pozwoli pracownikom archiwum uświadomić sobie sens swojej pracy.

Zastrzeżenia budzi również interpretacja niektórych terminów. M.in. chodzi tu o „Archivwesen sozialistischer Staaten” i „Bibliotheksgut”. W pierwszym wypadku autorzy prawdopodobnie nieświadomie uwypuklili przede wszystkim aspekt organizacyjny: „Archiwistyka krajów socjalistycznych to całość składająca się z urzędów i organizacji archiwalnych tych państw wraz z należnymi na nie obowiązkami” (s. 60). A przecież wspólnota naszych państw opiera się na tych samych podstawach ideowych, stąd też należało na pierwszym miejscu uwypuklić aspekt jedności nie tyle organizacyjnej (jest ona w tym przypadku chyba dyskusyjna), ile ideologicznej.

Z kolei nie można zgodzić się z poglądem, według którego „Bibliotheksgut” stanowią tylko „literarische Dokumente” (s. 102). Swego czasu polscy archiwiści

* S. Muller, J. A. Feith, R. Fruin: *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven*. Groningen 1898.

i bibliotekarze prowadzili dość burzliwą dyskusję na temat rękopisu archiwalnego i bibliotecznego, która do dzisiaj nie została jeszcze ostatecznie podsumowana. Niemniej już teraz można stwierdzić, że ów tradycyjny spór stał się bezprzedmiotowy, bo np. niepowtarzalny rękopis lub maszynopis dzieła literackiego trafia do archiwum wraz z całą dokumentacją oficyny wydawniczej.

Niewątpliwą zaletą leksykonu jest odzwierciedlenie związków archiwistyki z dyscyplinami pokrewnymi (Nachbarwissenschaften). Wzajemne relacje i hierarchizacja nauk w systemie komunikacji naukowej są jeszcze bardzo niejasne, a przecież już teraz stoimy wobec konieczności współpracy w ramach zintegrowanych systemów informacyjnych. Odpowiedzialność za jej prawidłową realizację spoczywa na wszystkich dyscyplinach (archiwistyka, bibliotekoznawstwo i nauka o informacji naukowej, muzeologia), które jednoczy ten sam przedmiot badań: szeroko rozumiany dokument.

Potrzeba zainteresowania celami badawczymi i dorobkiem innych nauk jest w *Lexikon Archivwesen der DDR* wyraźnie zaznaczona. Dzisiaj już nie trzeba przekonywać o efektywności wdrożenia niektórych form działalności informacyjnej w archiwistyce, nawet mówi się często o możliwościach zastosowania osiągnięć cybernetyki.

Przy tej okazji należy wskazać na możliwość powstania pewnego nieporozumienia terminologicznego. Otóż autorzy identyfikują termin: nauka o informacji i dokumentacji naukowej (Informations-und Dokumentationswissenschaft) z terminem: informatyka (Informatik). W Związku Radzieckim, Czechosłowacji i Niemieckiej Republice Demokratycznej takie stanowisko jest ogólnie przyjęte. Natomiast w Polsce trwa nadal dyskusja, w której poszukuje się krótszej nazwy na oznaczenie dziedziny nauki zajmującej się badaniem procesów informacji naukowej. Przez termin „informatyka” rozumie się u nas dyscyplinę badającą problematykę przetwarzania danych przy użyciu elektronicznych maszyn cyfrowych.

Najściślejsze więzy łączy archiwistykę z historią. Ma ona podstawowe znaczenie nie tylko dla teorii, ale przede wszystkim dla praktyki archiwalnej (s. 137). Dlatego też w rzeczowym spisie haseł umieszczono ją na jednym z pierwszych miejsc. Ponadto wymienione są m.in.: nauka o państwie i prawie, geografia historyczno-ekonomiczna, nauka o informacji naukowej, muzeologia i bibliotekoznawstwo. Związki ostatniej dyscypliny z archiwistyką mają już swoją tradycję, której początek sięga prawdopodobnie 1910 r., kiedy to w Brukseli obradował I Międzynarodowy kongres archiwistów i bibliotekarzy. Wzajemne kontakty i dyskusje przeszły kilka interesujących etapów rozwoju i warto ich omówieniu poświęcić co najmniej artykuł.

Już teraz można dokonać wielu ciekawych spostrzeżeń, szczególnie gdy chodzi o oddziaływanie nauki o informacji naukowej na tradycyjny obiekt badań archiwistyki i bibliotekoznawstwa. Zagadnienie to z pewnością zasługuje na niejedno osobne omówienie.

Leksykon prezentuje również pozostałe nauki pomocnicze historii: naukę o akcie, dyplomatykę, rękopisoznawstwo, paleografię, chronologię, sfragistykę, heraldykę, genealogię, filigranistykę, metrologię, numizmatykę i inne.

Lexikon Archivwesen der DDR jest wynikiem realizacji problemu badawczego, sformułowanego przez Państwowy Zarząd Archiwalny przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych NRD (Staatliche Archivverwaltung des Ministeriums des Innern der DDR) i umieszczonego w planie pięcioletnim (1971-1975), którego celem miało być wypracowanie marksistowsko-leninowskiej terminologii archiwalnej. Wiele haseł odzwierciedla współczesne tendencje w rozwoju archiwistyki i nauk pokrewnych. Wprawdzie omówienia niektórych terminów mogą podlegać dyskusji, ale może niecelowe byłoby zajmowanie się nimi w recenzji przeznaczony dla bibliotekarzy.

Wydaje się, iż encyklopedia ta mająca charakter podręczny i przeznaczona nie

tylko dla archiwistów, ale również dla kierowników i pracowników przedsiębiorstw, zakładów oraz organizacji społecznych, stanowi ważny krok w rozwoju archiwistyki Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

Przemysław Basziński

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Jednym z elementów rozwoju informacji naukowo-technicznej jest wprowadzenie systemu SDI, mającego na celu szybkie i stałe informowanie użytkownika o nowych publikacjach z interesującej go dziedziny. Przeprowadzona przez Instytut INTE analiza funkcjonowania systemu SDI w Polsce stała się podstawą opublikowanej niedawno pracy na temat selektywnej dystrybucji informacji [1]. Nakreślono w niej podstawowe pojęcia i zasady działania systemu, przedstawiono rozwój ośrodków realizujących SDI, scharakteryzowano użytkowników systemu. Następnie omówiono rolę prowadzonego przez CINTE systemu kart dokumentacyjnych, podając jego organizację i funkcjonowanie oraz opinie odbiorców. W kolejnym rozdziale zaprezentowano polskie ośrodki, w których wprowadzono zautomatyzowany system SDI, tj.: Politechnikę Wrocławską, Politechnikę Warszawską i Instytut Chemii Przemysłowej oraz Główną Bibliotekę Lekarską. Oddzielnie potraktowano sprawę oceny SDI przez użytkowników; opisano tu metodę i wyniki badań przeprowadzonych w kraju w 1977 r. oraz porównano je z opiniami użytkowników systemu za granicą. W podsumowaniu przedstawiono organizację i efekty funkcjonowania systemu SDI w Polsce, a także szereg postulatów zmierzających do usprawnienia działania systemu.

Dnia 5 maja 1829 r. otwarto w Poznaniu pierwszą bibliotekę publiczną. Została ona ufundowana przez Edwarda Raczyńskiego. W bieżących roku placówka ta zajmująca przodujące miejsce wśród bibliotek poznańskich obchodziła jubileusz 150-lecia istnienia. Z tej okazji wydano okolicznościową publikację poświęconą historii i działalności księżnicy, noszącej obecnie nazwę Miejskiej Biblioteki Publicznej im. E. Raczyńskiego [2]. Książka zawiera prace napisane w większości przez pracowników Biblioteki. Po słowie wstępnym pióra Stanisława Kubiaka, znajdujemy szkic Witolda Jakóbczyka o udziale Edwarda Raczyńskiego w życiu politycznym i kulturalnym Wielkopolski. Następnie Kazimierz Ewicz omawia dzieje Biblioteki w latach 1829-1945, a Krystyna Gumowska prezentuje działalność i rozkwit tej instytucji w Polsce Ludowej. Bibliografię źródeł i materiałów do historii Biblioteki im. E. Raczyńskiego zestawili Izabela Mrugasiewicz i Wanda Polaszewska. Kończącą część wydawnictwa opracowaną przez Helenę Kagan stanowią biogramy pracowników z lat 1829-1939, dyrektorów i wicedyrektorów z lat 1945-1979 oraz wykaz osób zatrudnionych w Miejskiej Bibliotece Publicznej wg stanu na koniec 1978 roku. Jak w każdym wydawnictwie pamiątkowym, nie brak i tu licznych ilustracji ukazujących Bibliotekę, jej zbiory i pracowników.

Historia książki polskiej na Śląsku nie doczekała się jeszcze całościowego ujęcia. Liczne badania dotyczące tego tematu mają charakter wycinkowy. Takim przyczynkiem do dziejów książki śląskiej jest praca Otylii Słomczyńskiej [3] wydana przez Instytut Śląski w Opolu. Monografia przedstawia ruch drukarsko-edytorski w Opolu w latach 1800-1890, ze szczególnym uwzględnieniem publikacji polskich. Autorka omówiła dotychczasowy stan badań bibliologicznych w odniesieniu do obszaru Śląska, ukazała na tle stosunków społeczno-kulturalnych i gospodarczych warunki rozwoju książki polskiej na Górnym Śląsku w w. XVII-XIX, scharakteryzowała sylwetki drukarzy i osiągnięcia oficyn opolskich działających w XIX w. i przedstawiła czynniki determinujące ich działalność. Osobny rozdział poświęciła autorom i wydawcom poloników oraz księgarzom propagującym książki w języku

polskim, określiła też zasięg rozpowszechniania książki polskiej i potrzeby czytelnicze ludności Śląska Opolskiego. Uzupełnieniem pracy O. Słomczyńskiej jest bibliografia poloników proweniencji opolskiej, wykazująca 148 pozycji.

Przedmiotem obowiązującej od 1 stycznia 1979 r. arkuszwowej normy PN-78/N-01222 [4] jest kompozycja wydawnicza książki. Ustanowiono ją w miejsce 4 wcześniejszych norm związanych z tym zagadnieniem, tj.: PN-65/N-01173, PN-70/N-01162, PN-62/N-01166 i PN-64/N-01172. Omawiana norma jest normą arkuszwową; składa się z 9 arkuszy. Pierwszy arkusz 00 zawiera postanowienia ogólne. Dalsze arkusze odpowiadają kolejnym częściom składowym książki, i tak: arkusz 01 — karty tytułowe, arkusz 02 — materiały wprowadzające, arkusz 03 — tekst główny, arkusz 04 — materiały uzupełniające tekst główny, arkusz 05 — materiały informacyjno-pomocnicze, arkusz 06 — indeksy, arkusz 08 — okładka i obwoluta. Arkusz 07 — bibliografia załącznikowa — został opracowany później i ustanowiony w 1979 r. Przyjęty układ normy stwarza możliwość postępowania się całością lub każdym arkuszem osobno i ułatwi ewentualną nowelizację części normy.

WYKAZ OMÓWIONYCH PUBLIKACJI

1. *Selektywna dystrybucja informacji. Organizacja i funkcjonowanie SDI w Polsce.* Warszawa: Instytut INTE 1979, 119 s. Prace INTE nr 20.
2. *Miejska Biblioteka Publiczna im. Edwarda Raczyńskiego w Poznaniu 1829-1979.* Warszawa: PWN 1979, 121 s.
3. *Otylia Słomczyńska: Książka polska w Opolu (1800-1890).* Opole: Instytut Śląski 1978, 211 s.
4. *PN-78/N-01222 Kompozycja wydawnicza książki. Norma arkuszwowa. Arkusz 00-06, 08.*

Alicja Olejnik

K R O N I K A K R A J O W A

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 1979 4
PL ISSN 0033-202X

DNI KULTURY, OŚWIATY, KSIĄŻKI I PRASY

Centralna inauguracja Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy odbyła się w Dniu Bibliotek — 3.5.1979 — w Poznaniu. W uroczystościach wzięli udział: zastępca członka Biura Politycznego, sekretarz KC PZPR Jerzy Łukaszewicz, kierownik Wydziału Kultury KC PZPR Bogdan Gawroński, minister kultury i sztuki Zygmunt Najdowski oraz gospodarze Wielkopolski z I sekretarzem KW PZPR Jerzym Zasadą.

JUBILEUSZ 150-LECIA MIEJSKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ IM. EDWARDA RACZYŃSKIEGO W POZNANIU

W dniach 3-4.5.1979 odbyły się uroczystości jubileuszowe MBP im. E. Raczyńskiego w Poznaniu, powiązane z inauguracją Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy. Na uroczystości te złożyły się: otwarcie wystawy jubileuszowej, odsłonięcie tablicy pamiątkowej oraz ogólnopolska sesja naukowa nt. „Rola bibliotek publicznych w środowisku wielkomijskim”. Na sesji wygłoszono 5 referatów. Ponadto wygłoszono szereg komunikatów. Szczegółowe sprawozdania zob. s. 432.

NAGRODA IM. HELENY RADLIŃSKIEJ W 1979 R.

Podczas centralnych uroczystości z okazji Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy zostały przyznane nagrody im. Heleny Radlińskiej za wybitne osiągnięcia w dziedzinie bibliotekoznawstwa i bibliotekarstwa. Nagrodę I stopnia ex aequo otrzymali: prof. dr hab. Maria Dembowska i doc. dr Józef Korpała; nagrodę II stopnia: Maria Gutry; nagrodę III stopnia ex aequo: mgr Emilia Białkowska i Waleria Konarska.

ZEBRANIE KOMISJI PRACOWNIKÓW INFORMACJI NAUKOWEJ ZNP

Dnia 4.5.1979 odbyło się zebranie Komisji Pracowników Informacji Naukowej Sekcji Nauki ZNP, na którym dr Hanna Uniejewska złożyła sprawozdanie z konferencji nt. kierunków rozwoju bibliotek szkół wyższych resortu nauki, szkolnictwa wyższego i techniki, która odbyła się w kwietniu 1979 r. w Jarocinie. Doc. dr Krystyna Wyczańska zreferowała wnioski narady zorganizowanej w dn. 5-6.12.1978 przez ZG SBP i ZNP nt. zastosowania mikroform w informacji naukowej. Mgr Jadwiga Cwiekowa przedstawiła referat nieobecnej na zebraniu mgr Anny Romańskiej dotyczący selekcji zbiorów w bibliotekach naukowych.

SESJA EGZAMINACYJNA DLA KANDYDATÓW NA BIBLIOTEKARZY DYPLOMOWANYCH

W dniach 12-16.5.1979 w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Wrocławskiego odbyła się I sesja egzaminacyjna IV kadencji Komisji Egzaminacyjnej dla kandydatów na bibliotekarzy dyplomowanych. Do egzaminu dopuszczono 43 osoby. Złożyło go z wynikiem pozytywnym 41 osób. Na egzaminie pisemnym z bibliotekarstwa kandydaci mieli do wyboru jeden z 6 tematów: Biblioteki fundacyjne, ich rola i miejsce w kulturze narodowej; Konwencjonalne i nowoczesne narzędzia pracy w bibliotekach naukowych; Problemy organizacyjne i metodyczne centralnych bibliotek naukowych w Polsce; Organizacja działalności informacyjnej w bibliotece szkoły wyższej; Fachowe czasopisma bibliotekarskie i ich znaczenie w praktyce zawodowej; Tradycyjne i współczesne funkcje biblioteki narodowej. Egzamin ustny został przeprowadzony w 2 zespołach pod przewodnictwem doc. dra Z. Jabłońskiego i doc. dra Z. Binerowskiego.

KONFERENCJA NA TEMAT SPRAWOZDAWCZOŚCI I STATYSTYKI BIBLIOTECZNEJ

Komisja Statystyczna przy ZG SBP zorganizowała w Warszawie dn. 14.5.1979 ogólnopolską konferencję nt. sprawozdawczości i statystyki bibliotecznej. Wygłoszono referaty: Miejsce i rola statystyki bibliotecznej w statystyce państwowej (mgr Wiesław Łagodziński); Zakres sprawozdawczości bibliotecznej — problemy i postulaty (mgr Romana Steczowicz); Z problematyki dokumentowania działalności bibliotek — działalność informacyjna (mgr Mirosława Kocięcka); Statystyka bibliotek w działalności IFLA (mgr Andrzej Jopkiewicz). Przedstawiono również komunikaty i doniesienia dotyczące badań statystycznych w bibliotekach.

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUCZYCIELI SZKÓŁ BIBLIOTEKARSKICH KRAJÓW SOCJALISTYCZNYCH

W dniach 22-23.5.1979 odbyła się w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie konferencja metodyczna. Program obejmował następujące pozycje: Otwarcie i zagajenie (mgr Lucjan Biliński); Społeczna funkcja książki (mgr Janusz Kostecki); Bibliotekarstwo w planach i programach nauczania szkół bibliotekarskich (mgr Lucyna Żuk); Metody dydaktyczne i wykorzystanie technicznych środków w nauczaniu bibliotekarstwa (mgr Artur Lenczewski); Praktyki szkolne jako forma przygotowania zawodowego bibliotekarza (mgr Aniela Krzeska). Komunikaty i informacje na temat dydaktycznych i metodycznych problemów w nauczaniu bibliotekarstwa przedstawili goście zagraniczni z Bułgarii, Czechosłowacji, NRD i Węgier.

NOWY GMACH WOJEWÓDZKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ W ELBLĄGU

Dnia 28.5.1979 odbyło się uroczyste otwarcie nowej siedziby Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Elblągu. Z tej okazji została zorganizowana przez Departament Bibliotek, Dornów Kultury i Działalności Społeczno-Kulturalnej Ministerstwa Kultury i Sztuki, Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Elblągu oraz Wojewódzką Bibliotekę Publiczną im. C. Norwida w Elblągu sesja nt. literatury dla dzieci — jej miejsca i roli w kulturze narodowej.

NARADA W SPRAWIE BIBLIOTEK CENTRALNYCH

W dniach 19-20.6.1979 odbyła się w Wildze narada dyrektorów bibliotek centralnych zorganizowana przez Centrum INTE. Celem konferencji było przedyskutowanie najpilniejszych problemów z realizacją planu specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych. Wygłoszono następujące referaty: Referat wprowadzający (inż. Mieczysław Derentowicz); Omówienie zagadnień związanych z budową sieci dziedzinowych (dr Hanna Uniejewska); Gromadzenie zbiorów w warunkach wdrażania planu specjalizacji (mgr Jerzy Lewandowski); Selekcja zbiorów w warunkach wdrażania planu specjalizacji (mgr Anna Romańska); Warunki planu specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych (mgr Edmund Domański); Perspektywy rozwojowe katalogów centralnych (mgr Danuta Rymśza-Zalewska); Katalogi dziedzinowe w bibliotekach centralnych (dr J. Śliwiński); Katalogi regionalne (dr Józef Czerni). Ożywiona dyskusja wskazała na wagę aktu prawnego dotyczącego bibliotek centralnych, ale również na trudne do szybkiej realizacji problemy wdrażania go w życie. Przy okazji spotkania przedstawiciele bibliotek centralnych wybrano Kolegium Dyrektorów Bibliotek Centralnych. Na przewodniczącego została wybrana jednogłośnie dr Hanna Uniejewska, dyrektor Biblioteki SGPiS — Centralnej Biblioteki Nauk Ekonomicznych. Wiceprzewodniczącymi zostali doc. dr Radosław Cybulski i dr Regina Hancko.

OBRADY SEJMOWEJ KOMISJI NAUKI I POSTĘPU TECHNICZNEGO

Dnia 22.5.1979 odbyło się posiedzenie Sejmowej Komisji Nauki i Postępu Technicznego, która rozpatrzyła stan i perspektywy rozwoju informacji naukowej i technicznej. W obradach, którym przewodniczył poseł Jerzy Nawrocki, udział wzięli przedstawiciele Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z wiceministrem Tomaszem Biernackim, Polskiej Akademii Nauk, Komisji Planowania przy Radzie Ministrów, Najwyższej Izby Kontroli, Ministerstwa Przemysłu Maszynowego, Ministerstwa Przemysłu Lekkiego i Ministerstwa Przemysłu Chemicznego. Stały postęp w rozwijaniu działalności informacyjnej uznano za jedno z ważniejszych zadań gospodarczych. Komisja uchwaliła dezyderat w sprawie przyspieszenia prac nad ustawą o informacji, uzasadniając to pilną potrzebą formalno-prawnego uregulowania podstaw do harmonijnego rozwoju i funkcjonowania systemu SINTO

WYDAWNICTWA OTRZYMANE

Wydawnictwa zwarte

Augusto Antonietta: *L'archivio comunale postunitario. Contributo all'ordinamento degli archivi dei comuni*. Firenze: Giunta Regionale Toscana. La Nuova Italia 1979.

Kleinod der Buchkunst. Hrsg. von Dr. Erhard Walter. Leipzig: Veb Fachbuchverlag 1979.

Personální Bibliografie PhDr Kamila Groha. Praha: Státní knihovna ČSR 1978.

Zborník Filozofickej Fakulty Univerzity Komenského. Informatika. Ročník II. Bratislava 1975. Bratislava: Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo 1978.

Wissenwertes über die Deutsche Bücherei. Leipzig: Deutsche Bücherei 1978.

Wydawnictwa ciągłe

Citadel' 1979 R. 28 čis. 5-6.

Knižnice a vedecké informácie 1979 R. 11 čis. 2-3.

Księgarz 1979 R. 23 nr 2.

Mitteilungen aus dem Wissenschaftlichen Bibliothekswesen der Deutschen Demokratischen Republik 1978 Jg. 16 H. 10/11-12 1979 Jg. 17 H. 1/2.

AUTORZY

Przemysław BASIŃSKI, mgr

**Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki UAM
w Poznaniu**

Maria BRYKCYŃSKA, mgr

Biblioteka SGPIŚ w Warszawie

Cecylia Zofia GAŁCZYŃSKA, mgr

WIMBP w Szczecinie

Marceli KOSMAN, doc. dr hab.

Biblioteka Kórnicka PAN

Jan LITWINEK, mgr

Biblioteka PAN Zakł. Narod. im. Ossolińskich

Elżbieta MALINOWSKA, mgr

Centrum INTE

Alicja OLEJNIK, mgr

Biblioteka PAN w Warszawie

Barbara SORDYŁOWA, dr

Biblioteka PAN w Warszawie

Ewa STĘPNIAKOWA, mgr

Biblioteka Narodowa

Janina TYSZKOWSKA, mgr

Biblioteka Jagiellońska

Kronikę krajową oprac.:

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

Hanna ZASADOWA, mgr

Tłumaczenie angielskie:

Instytut INTE

Mirosław KOŁAKOWSKI, mgr

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja Przeglądu Bibliotecznego uprzejmie prosi Autorów o przestrzeganie następujących zasad przy nadsyłaniu materiałów:

Artykuł nie powinien przekraczać 15 stron maszynopisu formatu A4 wraz z przypisami i ewentualnymi tablicami. Tekst maszynopisu winien być pisany z podwójnym odstępem między wierszami (ok. 30 wierszy na stronie, margines ok. 5 cm).

Maszynopis artykułu należy dostarczać w 3 egz. Inne materiały jak recenzje, sprawozdania itp. — w 2 egz. Materiały ilustracyjne (np. tablice, wykresy) powinny być umieszczone na osobnych ponumerowanych stronach z zaznaczeniem ich miejsca w tekście.

Przypisy należy umieszczać na końcu tekstu na osobnych stronach. Opis w przypisie winien składać się z: imienia i nazwiska autora, tytułu publikacji, miejsca wydania, nazwy wydawnictwa i roku wydania oraz stron, na których znajduje się cytowany fragment. W przypadku powoływania się na artykuł opis powinien zawierać: imię i nazwisko autora, tytuł artykułu, nazwę czasopisma, rok, tom, strony (od — do) lub stronę cytowanego fragmentu.

Każdy artykuł winien być zaopatrzony w streszczenie autorskie na ok. 1/2 strony maszynopisu.

Autorzy proszeni są o podawanie (oprócz imienia i nazwiska) również tytułu naukowego, nazwy i adresu instytucji, w której pracują, adresu prywatnego, numeru telefonu.

Redakcja zamawia materiały na podstawie wcześniejszego zgłoszenia tematu lub konpektu.

Materiałów nie zamówionych Redakcja nie zwraca.

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów oraz wprowadzania zmian.

WAŻNIEJSZE DOSTRZEŻONE BŁĘDY DRUKU „PRZEGLĄDU BIBLIOTECZNEGO”
ZESZ. 1/1979

strona	wiersz	jest	powinno być
2 (Contents)	16 g.	standar	standard
”	20 g.	Summary — 85	Summary — 89
”	21 g.	Summary — 92	Summary — 96
”	23 g.	Summary — 102	Summary — 106
”	24 g.	SINT	SINTÒ
”	25 g.	Summary — 109	Summary — 114
”	28 g.	Summary — 117	Summary — 121
5	17 g.	zatwierdzeniu	zatwierdzenie
13	3 g.	Bibliotheca Partia	Bibliotheca Patria
14	13 d.	od przyszłości	do przyszłości
95	22 g.	ZSSR	ZSRR
109	przetawienie		
wiersza	wiersz 2 d.	powinien być wierszem 24 od g.	
147	11 g.	społeczeństwu	społeczeństwa
163	4 g.	opisu bibliograficz- nego i innych materiałów	opisu bibliograficz- nego artykułów i innych materiałów

ZESZ. 2/1979

strona	wiersz	jest	powinno być
170	15 g	Polish Librarians Association	Polish Library Association
170	8 d	og the jubilee	of the jubilee
189	22 d	PiW	PIW
191	23 d	Wrocławski Tygodnik Kulturalny	WTK. Wrocławski Tygodnik Katolików
191	żywa pagi- na	Biografia	Bibliografia
193	żywa pagi- na	Biografia	Bibliografia
213	9 g	1868	1968
263	14 g	w trzeciej pracy	w trzeciej części pracy

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY
Warunki prenumeraty

Cena prenumeraty rocznej zł 120.—
Cena prenumeraty półrocznej zł 60.—

Informacji o warunkach prenumeraty udzielają Oddziały RSW „Prasa-Książka-Ruch” i urzędy pocztowe.

Sprzedaż numerów bieżących i archiwalnych:
— w Księgarni Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN sprzedaje gotówkowa i wysyłkowa numerów bieżących i archiwalnych; płatność gotówką, przelewem lub za zaliczeniem pocztowym.
Adres: OR PAN, Pałac Kultury i Nauki, 00-901 Warszawa, konto PKO 1531-912 I Oddział Warszawa.

Zakład Narodowy Im. Ossolińskich — Wydawnictwo. Wrocław 1979.

Nakład: 5000 egz. Objętość: ark. wyd. 10,20 ark. druk 4,25+2,25.+
+0,50+0,25 ark. wkł. ark. A1-13. Papier druk. sat. kl. III, 80 g. 70×100.
Oddano do składu 12 VIII 1979. Podpisano do druku 21 XI 1979.
Druk ukończono w grudniu 1979. Wrocławskie Zakłady Graficzne.
Wrocław, ul. Olawska 11, Zam. 413/79 T-18. Cena zł 30.—